

Národné

hospodárstvo

Bankovníctvo

Poist'ovníctvo

Financie

Podniková

ekonomika

Marketing

Manažment

Investície

a iné

Ekonomické spektrum

Recenzovaný vedecko - odborný
on-line časopis o ekonómii
a ekonomike

Ročník VII

Číslo

5/2012

Ekonomické spektrum **Recenzovaný vedecko-** **odborný on-line časopis** **o ekonómii a ekonomike**

Ročník VII, č. 5/2012
ISSN 1336-9105

Vydáva združenie:
CAESaR – Centrum vzdelávania, vedy
a výskumu

Adresa:
Komárany 82
093 01 Vranov nad Topľou
IČO: 30 85 87 04
DIČ: 20 221 35 907

kontakt:
www.caesar.sk

Šéfredaktor:
Ing. Jarmila Buchová, PhD.

Redakčná rada:
Ing. Roman Buch
doc. Ing. Vladimír Gazda, PhD.
Ing. Drahomír Oujezdský, PhD.,
doc. Ing. Erika Pastoráková, PhD.,
Ing. Jarmila Vidová, PhD.

Dátum vydania:
December 2012

Periodicita vydávania:
štyrikrát ročne

Miesto vydania: Bratislava

Miesto umiestnenia na webe:
<http://www.spektrum.caesar.sk>

Zameranie časopisu:

Ekonomické spektrum

Recenzovaný vedecko-odborný on-line časopis zameraný na publikovanie vedeckých a odborných statí venujúcich sa teoretickým ako aj praktickým otázkam z oblasti ekonómie a ekonomiky, s dôrazom na nové vývojové trendy.

Cieľom časopisu je vytvoriť priestor pre vedeckých a pedagogických pracovníkov, doktorandov a študentov:

- na prezentáciu vedeckých výsledkov výskumu z jednotlivých oblastí ekonomiky,
- na publikovanie odborných článkov, recenzií monografií, učebných textov,
- na diskusiu a výmenu skúseností v oblastiach:
 - národné hospodárstvo,
 - podniková ekonomika,
 - bankovníctvo,
 - poisťovníctvo,
 - marketing,
 - manažment a pod.

Informácie pre autorov príspevkov sa nachádzajú na web stránke časopisu:

<http://www.spektrum.caesar.sk>

Obsah:

Válek, J.: Vplyv spotrebnej dane z vína na vývoj príjmov do štátneho rozpočtu a podpora predaja4

Romanová, D.: Manažment znalostí11

Blašková, M.: Inšpiratívne oblasti hospodárskej politiky švédskeho modelu sociálneho štátu19

Lábaj, M.: Základné charakteristiky regiónov svetovej ekonomiky z pohľadu input-output tabuliek25

Baláži, P.: Diskusia o správe miestnych daní v Spojenom kráľovstve a v Slovenskej republike33

RECENZIA

Horváthová, M.: Bobáková, V. – Sedláková, S.: Finančné riadenie a plánovanie. Košice: Univerzita P.J. Šafárika, 2012. 140s. ISBN 9788070979389 43

Staríčková, Z.: Harmonizácia účtovného výkazníctva malých a stredných podnikov v rámci EÚ 45

Novák, M., Linner, M.: Pohľad ekonomických škôl na fenomén „ekonomická kríza“ 50

Content:

Válek, J.: The impact of the excise tax on wine development revenues to the state budget and sales promotion 4

Romanová, D.: Knowledge management 11

Blašková, M.: Inspirational economic policy, the swedish welfare state model 19

Lábaj, M.: Basic characteristics of world economy regions from the perspective of input-output tables 25

Baláži, P.: Discussion on management of local taxes in the UK and the Slovak Republic 33

RECENZIA

Horváthová, M.: Bobáková, V.- Sedláková, S.: Financial management and planning. Košice: University of P. J. Šafárik, 2012. 140 s., ISBN 978807097989 43

Staríčková, Z.: Harmonization of financial reporting by small and medium enterprises in the EU 45

Novák, M., Linner, M.: The reflection of the term of „economic crisis“ 50

VPLYV SPOTREBNEJ DANE Z VÍNA NA VÝVOJ PRÍJMOV DO ŠTÁTNEHO ROZPOČTU A PODPORA PREDAJA¹

THE IMPACT OF THE EXCISE TAX ON WINE DEVELOPMENT REVENUES TO THE STATE BUDGET AND SALES PROMOTION

Juraj VÁLEK

Abstrakt

Spotrebné dane z alkoholických nápojov nie je možné z hľadiska verejných financií vnímať jednotlivo, keďže zmena sadzby jednej dane priamo vplýva na výnos dane z iného typu alkoholu. V súčasnosti je uvedená oblasť skúmania predmetom zdaňovania aj v rámci EÚ. Smernica 72/43/EHS stanovila povinnosť členských štátov prijať systém spotrebných daní, ktorých predmetom sú minerálne oleje, tabak a liehoviny, pivo, víno („Alcoholic Beverages“). Víno je predmetom dane podliehajúcej daňovej harmonizácii v rámci Spoločenstva, a preto členské štáty musia dodržiavať legislatívne ustanovenia smernice. Najmenší príjem zo spotrebných daní z alkoholických nápojov plyní do štátneho rozpočtu zo spotrebnej dane z vína.

Kľúčové slová

spotrebné dane z vína, príjem do štátneho rozpočtu, spotreba

Abstract

Excise duties on alcoholic beverages can not be of public finances is perceived individually as a single tax rate change directly affects the tax revenues from other types of alcohol. In the present investigation is the zone subject to tax in the EU. 72/43/EHS Directive required the Member States to adopt a system of excise duties, which are subject to mineral oils, tobacco and spirits, beer, wine ("Alcoholic Beverages"). Wine is taxed subject to tax harmonization within the Community and on the Member States must comply with the legal provisions of the Directive. The smallest revenue from excise duties on alcoholic beverages will flow to the state budget of the excise tax on wine.

Key words

excise taxes on wine, revenue to the state budget, consumption

Spotrebná daň z alkoholických nápojov

Jednou zo základných charakteristických znakov spotrebných daní je to, že ovplyvňujú správanie sa daňových subjektov. V odbornej literatúre je venovaná malá pozornosť zvyšovaniu sadzieb spotrebných daní vo vzťahu k národohospodárskym dopadom na ekonomiku. Dopady na vybrané makroekonomické ukazovatele sú sledované vo vzťahu so štátnym rozpočtom, s obchodnou bilanciou, spotrebou, zamestnanosťou a domácou výrobou.

¹ Príspevok bol spracovaný v rámci riešenia vedecko-výskumného projektu VEGA č. 1/0008/11 Efektívnosť využitia daňových príjmov a verejných výdavkov v nadväznosti na dlhodobú udržateľnosť verejných financií a nové netradičné možnosti rozpočtových príjmov. Doba riešenia projektu 2011- 2014.

Spotrebné dane z alkoholických nápojov nie je možné z hľadiska verejných financií vnímať jednotlivo, keďže zmena sadzby jednej dane priamo vplýva na výnos dane z iného typu alkoholu. Predovšetkým z tohto dôvodu Ministerstvo financií Slovenskej republiky predložilo na základe Plánu legislatívnych úloh vlády Slovenskej republiky na rok 2011 a v súlade s Koncepciou boja proti daňovým únikom na spotrebných daniach, návrh zákona o spotrebnej dani z alkoholických nápojov.² Zákon o spotrebnej dani z alkoholických nápojov nadobudol účinnosť od 1.1. 2012. Okrem toho, že sa pôvodné tri zákony o spotrebnej dani z liehu, z vína a z piva zlúčili do jedného spoločného zákona, bola ustanovená jednotná sadzba spotrebnej dane na alkoholické nápoje, t. j. víno, lieh a pivo, zohľadňujúca percento objemu skutočného obsahu alkoholu v konečnom výrobku vo výške 1 080 eur.³ Zvyšovanie spotrebných daní má za následok oslabenie konkurencieschopnosti krajiny, preto treba k nemu pristupovať obozretne a vnímať aj širšie národohospodárske súvislosti. V prípade výraznejšieho nárastu spotrebných daní môže nastať aj nárast nákupnej turistiky. Týka sa to ale spotrebiteľov, ktorí sú mimoriadne citliví na zmenu ceny, a hlavne bývajúcich na pohraničných územiach.

Teoretické východiská k spotrebnej dani z alkoholických nápojov

Teoretické východiská pre zdaňovanie spotreby dostatočne zhromaždili predstavitelia klasickej ekonómie. Táto problematika je vždy aktuálna a rezonuje aj v dielach súčasných teoretikov zaoberajúcich sa zdaňovaním spotreby. Zväčša sa problematikou spotrebných daní z alkoholických nápojov zaoberajú autori komplexne.

Klasický ekonómovia rozdeľovali tovary ako tovary základných životných potrieb a tovary luxusnej spotreby. Veľkú výhodu spotrebných daní videli v jasnom vymedzení ako aj v dobrovoľnosti ich platenia. V prípade nejasností, alebo neurčitostí predmetu zdanenia Adam Smith uvádza, že ich pôvod nie je v povahe týchto poplatkov, ale v nepresnosti a neprepracovanosti zákona, ktorý ich ukladá.⁴ Spotrebné dane podľa jeho názoru bránia rozvoju niektorých odvetví, z dôvodu daňových únikov. Podľa Davida Ricarda je daňovníkovi v podstate jedno, či daň zaplatí v podobe zvýšených cien tovarov a služieb, alebo to zaplatí jednorázovo prostredníctvom priameho zdanenia. Zdanenie by nemalo oslabovať ekonomiku a vytvárať konkurenčnú nevýhodu v porovnaní so zahraničnými subjektmi. John Stuart Mill bol za rozdielnu sadzbu tovarov podliehajúcim zdaneniu. Chudobní platia neúmerne vysoký podiel na zdaňovaní komodít, najmä na spotrebných daniach. Uvedený prístup môže zohľadniť zníženie spotreby alebo čiastočné vyhnutie sa plateniu dane prostredníctvom nákupu tovarov podliehajúcich nižšej daňovej sadzbe. Systém platenia spotrebných daní považoval za hrubo nespravodlivý. Niektoré dane na liehoviny a tabakové výrobky boli tak

² Zákon č. 530/2011 o spotrebnej dani z alkoholických nápojov v znení zákona č. 69/2012 Z.z. schválený NR SR 30.11. 2011

³ Sazba dane z alkoholického nápoja, ktorým je víno, sa ustanovuje na hl:

a) tichého vína a vypočíta sa ako súčin 0 % zo základnej sadzby dane a koeficientu 0,125, t.j. 0 €/hl
b) šumivého vína a vypočíta sa ako súčin 59 % zo základnej sadzby dane a koeficientu 0,125, t.j. 79,65 €/hl
c) šumivého vína s obsahom alkoholu nie viac ako 8,5 % objemu a vypočíta sa ako súčin 59 % zo základnej sadzby dane a koeficientu 0,085, t.j. 54,16 €/hl
d) tichého fermentovaného nápoja a vypočíta sa ako súčin 100 % zo základnej sadzby dane a koeficientu 0,125, t.j. 135 €/hl (od 1. 3. 2012 sa vypočíta ako súčin 0 % zo základnej sadzby dane a koeficientu 0,125, t.j. 0 €/hl)
e) šumivého fermentovaného nápoja a vypočíta sa ako súčin 100 % zo základnej sadzby dane a koeficientu 0,125, t.j. 135 €/hl (od 1. 3. 2012 sa vypočíta ako súčin 59 % zo základnej sadzby dane a koeficientu 0,125, t.j. 79,65 €/hl)

Sadzba dane z alkoholického nápoja, ktorým je medziprodukt, sa na hl ustanovuje a vypočíta ako súčin 60 % zo základnej sadzby dane a koeficientu 0,13, t.j. 84,24 €/hl

⁴ SMITH, A. 2001. Pojednání o podstatě a původu bohatství národů. Praha: Liberální institut, 2001., č. II., odd. 4, str. 800. ISBN 80-86389-15-4.

vysoké, že dochádzalo k daňovým únikom spôsobených obstaraním tovarov z iných teritórií. Podľa Milla selektívne dane, môžu byť prenesené na spotrebiteľov, ale mali by zohľadňovať ich stály príjem.⁵ W. Petty upresňuje prístup Milla v tom, že rozdeľuje tovary na tovary s nízkou a vyššou sadzbou. Uvedené tvrdenie sa dotýka ich konštrukcie ako aj určenia druhu a výšky sadzieb.

Vyústenie teoretických prístupov k spotrebným daniam klasikov ako aj moderných ekonómov by malo viesť k optimálnemu určeniu spotrebných daní. Uvedené sa dotýka tak konštrukcie, ako aj určenia druhu a výšky sadzieb. Teóriu optimálneho zdanenia spotreby ako prvý rozpracoval F. P. Ramsey. Odvodil tzv. pravidlo inverznej elasticity, ktoré platí za predpokladu, že dopyt každého tovaru je nezávislý od cien iných tovarov. Optimálne zdanenie spotreby ďalej rozvinuli v 20. storočí H. S. Rosen, W. J. Corlett, D. C. Hague, P. A. Diamond, J. A. Mirrless, J. Slemrod. Zaoberali sa otázkou, ktorá súvisela s určením skupiny tovarov, ktoré by mali podliehať vyššej resp. súčasnej dani. Ďalšími otázkami ktorými sa zaoberali súviseli s určením tovarov komplementárnejšími k voľnému času, alebo k práci. Potrebu skúmania v tejto oblasti potvrdzuje aj skutočnosť, že dnešná spotreba je viac komplementárnejšia k voľnému času. Na rozdiel od predchádzajúceho prístupu Atkinson a Stiglitz presadzovali model ekonomiky s rovnakými preferenciami domácností.⁶ Odhady štruktúry dopytu po alkoholických nápojoch uskutočnili Dale Heien a Greg Pompelli. Zistili, že dopyt je nepružný pre všetky triedy alkoholických nápojov (pivo, víno a liehoviny).

V súčasnosti je uvedená oblasť skúmania predmetom zdaňovania aj v rámci EÚ. Smernica 72/43/EHS stanovila povinnosť členských štátov prijať systém spotrebných daní, ktorých predmetom sú minerálne oleje, tabak a liehoviny, pivo, víno („Alcoholic Beverages“). Existenciu selektívnych daní zdôvodňujú vlády predovšetkým ako jeden z prostriedkov na obmedzovanie škodlivej spotreby. Predstavujú stabilný daňový výnos vo všetkých štandardných daňových systémoch.

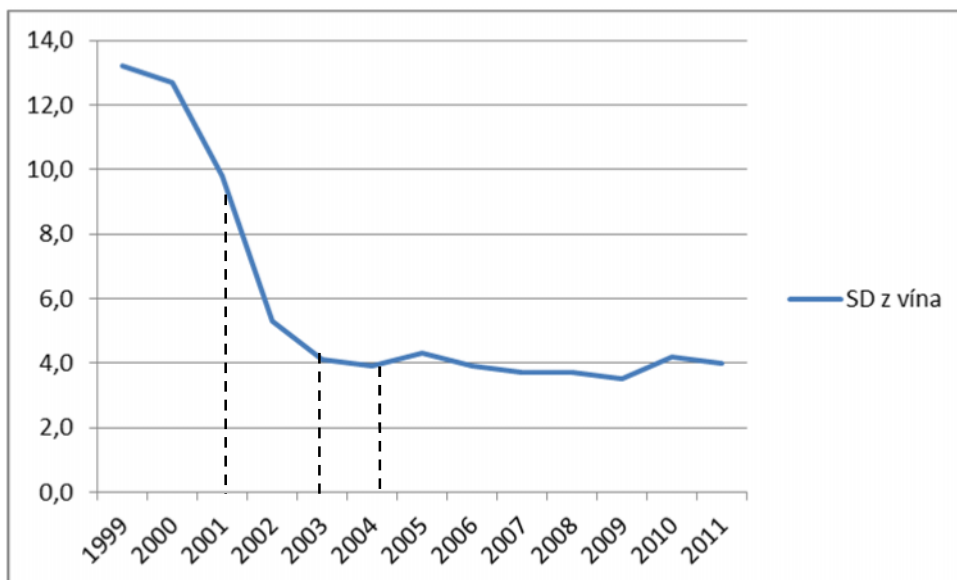
Podiel spotrebnej dane z vína na príjmoch do štátneho rozpočtu

Víno je predmetom dane podliehajúcej daňovej harmonizácii v rámci Spoločenstva, a preto členské štáty musia dodržiavať legislatívne ustanovenia smernice. V štátoch, v ktorých sa vína nevyrábajú, dodávajú sa do daňových skladov z iných členských štátov a zdania sa v momente ich uvedenia do daňového voľného obehu. Podobne sa postupuje v prípade dovozu vína z tretích štátov. Rozdiel je v tom, že víno sa umiestni do colných skladov a zdania sa až v momente ich prepustenia do colného režimu - voľného obehu a súčasne sa uvedú aj do daňového voľného obehu. Predmetom spotrebnej dane z vína je víno vyrobené na daňovom území SR, dodané na daňové územie z iného členského štátu EÚ, alebo dovezené na daňové územie z územia tretieho štátu.

⁵ EKELUND jr, R. B. - TOLLISON, R. D. 1976. The New Political Economy of J. S. Mill: The Means to Social Justice. In The Canadian Journal of Economics/Revue canadienne d'Economie, Published by: Blackwell Publishing on behalf of the Canadian Economics Association Stable [online], Vol. 9, No. 2 [May, 1976], pp. 213-231 Dostupné na internete: <<http://www.jstor.org/stable/134519>>. ISSN 1540-5982.

⁶ ATKINSON, A.B. - STIGLITZ, J. E. 1980. Lectures on Public Economics. New York: McGraw-Hill Book Company. In KAPLOW, L. 2008. Optimal Taxation. In The New Palgrave Dictionary of Economics, 2nd Edition, Forthcoming, Harvard Law and Economics Discussion Paper [online] No. 607, [01/2008], Dostupné na internete: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1095899>. ISSN 1936-5357.

Graf č. 1 Vývoj príjmov zo spotrebnej dane z vína do štátneho rozpočtu v rokoch 1999 – 2011 (v mil. €)

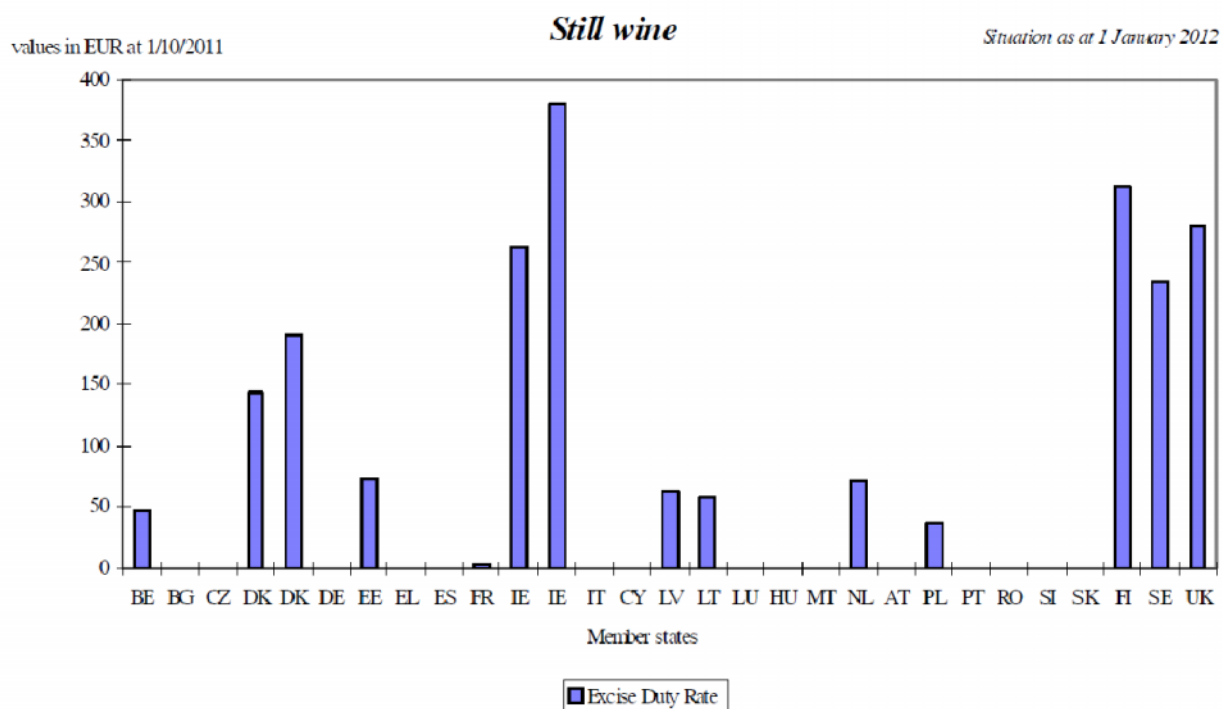

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov MF SR a Daňového riaditeľstva SR, 2010.

Najmenší príjem zo spotrebných daní z alkoholických nápojov plynie do štátneho rozpočtu zo spotrebnej dane z vína, ako je možné sledovať na grafe č. 1. Príjmy zo spotrebnej dane z vína sú od roku 2003 stabilizované a nevykazujú väčšie zmeny. Najvyšší podiel bol zaznamenaný v roku 1999 0,18 %, od vtedy klesá. V roku 2009 bol 0,033 % -ný a v roku 2010 0,039 % -ný, kedy príjem do štátneho rozpočtu zo spotrebnej dane z vína bol 4,2 mil. €, čo bolo oproti predchádzajúcemu roku o 0,7 mil. € viac. Od roku 2001, od kedy uplatňujeme nulovú sadzbu na tiché víno zanikol čierny trh s vínom a viac sa produkuje kvalitných vín. Na druhej strane poklesli príjmy do štátneho rozpočtu plynúce zo spotrebnej dane z vína. Bol zaznamenaný aj nepriaznivý vývoj vo výrobe vína, čo je spôsobené predovšetkým odklonom ekonomiky od poľnohospodárstva k priemyslu.

Všeobecne možno povedať, že slovenský vinársky priemysel má pomerne stabilné zastúpenie na domácom trhu. V poslednom období je však vytláčaný lacnými vínami z dovozu. Z 27 členov EÚ 12 štátov spotrebnú daň na tiché vína aplikuje (viď graf č. 2). Platí sa v tých štátoch, ktoré sú čistými dovozcami vína. Výnimkou je Francúzsko, kde sa platí poplatok za označenie vína, ktoré je vyrobené z francúzskeho hrozna. Podobný poplatok, platia slovenskí vinári za osvedčenie o pôvode a kvalite hrozna, zatriedňovanie a certifikáciu vína z neho vyrobeného a za nálepky so štátnym kontrolným číslom. Z hľadiska ekonomie je spotrebná daň z vína daňou z negatívnych externalít.

Graf č. 2 Sadzby dane tichého vína v štátoch EÚ k 1. januáru 2012 (v eurách)

Minimum excise duty: 0 EUR per hectolitre of product

Zdroj: European Commission: Excise duty tables

Substitúcia alkoholických nápojov

Pri zvyšovaní spotrebných daní z alkoholu existuje riziko substitúcie. Spotreba vína a liehovín na osobu vykazuje v Slovenskej republike v posledných rokoch rastúci trend, zatiaľ čo ročná spotreba piva na jedného obyvateľa dlhodobo klesá. Víno sa pre spotrebiteľov stalo relatívne dostupnejším ako ostatné alkoholické nápoje. Zatiaľ čo v roku 2001 si mohla osoba s priemerným príjmom za svoju mzdu dovoliť približne 131 l vína, v roku 2010 to bolo až 216 l. Aj napriek tomu spotreba vína v Slovenskej republike (13 litrov) je hlboko pod priemerom EÚ (cca 30 litrov). Po prepočítaní na čistý alkohol sa ho vo víne vypije 1,3 l ročne. Spotreba alkoholických nápojov v roku 2011 bola 8,8 l na 1 obyvateľa.

Tabuľka č. 1 Spotreba vína hroznového v litroch na 1 obyvateľa

1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
11,4	10,8	11,3	11,7	10,8	10,3	10,2	12,2	11,5	11,4	12,7	13,2	14,7

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Slovstat, 2011

Podpora vinárskeho priemyslu

Pre podporu zvýšenia odbytu domáceho vína, je potrebné prijať celý rad opatrení. Aby domáci výrobcovia vína uspeli na trhu s vínom, tlačia domácich producentov hrozna k nižším nákupným cenám hrozna, čo môže spôsobiť že sa výroba stane neefektívna. Je potrebné hľadať rôzne formy pomoci v pravidlách štátnej pomoci EÚ pre podnikateľské subjekty pôsobiace v poľnohospodárskej prvovýrobe a v spracovaní hrozna. Nariadenie

Komisie⁷ umožňuje poskytovať prvovýrobcovi a teda aj podnikom pôsobiacim vo výrobe – produkcii hrozna pomoc formou blokových výnimiek na investície, vytváranie skupín výrobcov, kompenzáciu škôd z dôvodu vyhlásených rastlinolekárskejších opatrení, alebo nepriazne počasia, výrobu kvalitných výrobkov, vzdelávanie, školenie, výstavy, publikácie, ako aj na katalógy. Podporu je možné poskytnúť producentovi hrozna na úhradu takmer akýchkoľvek nákladov, avšak pomoc nesmie presiahnuť výšku 7 500 eur v priebehu 3 rozpočtových rokov. Pre tento prípad sa môžu uplatniť pravidlá pomoci tzv. de minimis⁸, ktoré sa však nemá uplatňovať na pomoc pri vývoze, podpore používania domácich produktov namiesto dovezených a budovaní a prevádzke distribučnej siete v iných krajinách.

Jedným zo zdrojov pomoci by mohli byť aj finančné prostriedky Recyklačného fondu⁹. Veľká časť vyrobeného vína sa predáva v obaloch, ako sú sklenené obaly, tetra pack obaly, drevené obaly, atď. sú obalmi, ktoré patria do kategórie recyklovateľných obalov. Aj napriek tomu, že cena 1 l vína je závislá od trhových podmienok, teda od ponuky a dopytu, tvorba ceny 1 l akostného vína je závislá od nákladov na výrobu vína a obalu. Vinár, ktorý predáva víno v obaloch musí za obal výrobcovi a dodávateľovi obalu zaplatiť. Výrobca obalov, ak nerecykluje obaly, má neustále náklady na zabezpečenie drahej suroviny. Recyklácia obalu znižuje náklady na jeho výrobu, čím sa môže znížiť cena obalu pre vinára, ale aj vyžaduje od výrobcu obalov alebo recyklátora, aby disponoval recyklačnou linkou. Poskytovaním dotácií na obstaranie recyklačných liniek môže dôjsť k ochrane životného prostredia, zníženiu nákladov na výrobu obalov, zníženiu ceny obalov, zníženiu ceny potravín a nápojov balených v obaloch vrátane vína, ako aj zvýšeniu konkurencieschopnosti domácich producentov. Zohľadnenie dotácie v rámci recyklácie obalov do ceny konečného produktu - vína by však vyžadovalo vzájomnú súčinnosť a dohodu o cenách jednotlivých článkov reťazca.

Záver

Ak by sa zvýšila spotrebná daň z vína iba v rámci Slovenskej republiky znamenalo by to diskrimináciu slovenských výrobcov. Nakoľko všetky štáty, ktoré produkujú víno, majú nulovú spotrebnú daň, mali by oproti Slovensku nižšie náklady. Proti zvýšeniu hovorí aj fakt, že výsledkom dvojnásobného zvýšenia spotrebnej dane z piva v roku 2003, bolo sedem zatvorených pivovarov, rast nezamestnanosti v danom sektore, pokles výroby o jeden milión hektolitrov a uniformita v ponuke piva. Necitlivé zvýšenie sadzby spotrebnej dane z vína by mohlo viesť k potláčaniu domácej výroby a k zdražovaniu danej komodity. Slovensko zatiaľ neuplatňuje na predaj alkoholu tvrdé reštrikcie, ako je to bežné skôr v štátoch, ktoré zdaňujú aj tiché vína. Ak sa právny rámec trhu s alkoholickými nápojmi posunie na Slovensku viac k škandinávskemu modelu, bude spotrebná daň z vína prvá, ktorá na to doplatí. Potvrďuje to aj fakt, že za posledných 10 rokov sa priemerná nominálna cena konzumovaného vína takmer nezvýšila, zatiaľ čo priemerná čistá mzda rástla z 327 EUR v roku 2001 na 603 EUR v roku 2010. Na druhej strane bez zvýšenia výberu daní nie je možné udržať kvalitu a kvantitu služieb poskytovaných štátom a znížiť schodok štátneho rozpočtu. Aby bola podpora vinárov zo strany štátu dlhodobejším riešením, stojí za úvahu zriadenie podobného fondu ako majú

⁷ Rámce pomoci pre MSP pôsobiace v poľnohospodárskej prvovýrobe sú dané v nariadení Komisie (ES) č. 1857/2006 o uplatňovaní článkov 87 a 88 zmluvy o štátnej pomoci pre malé a stredné podniky (MSP) pôsobiace v poľnohospodárskej výrobe, ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie (ES) č. 70/2001.

⁸ Podľa nariadenia Komisie (ES) č. 1535/2007 o uplatňovaní článkov 87 a 88 Zmluvy o ES na pomoc de minimis v sektore poľnohospodárskej výroby. Celková pomoc de minimis poskytnutá akémukoľvek podniku nesmie presiahnuť 200 000 eur v priebehu akéhokoľvek obdobia troch fiškálnych rokov.

⁹ Recyklačný fond je neštátny účelový fond zriadený zákonom č. 223/2001 Z. z., ktorý zhromažďuje finančné prostriedky dovozcov a výrobcov komodít povinných platiť príspevky v zmysle tohto zákona. Jeho primárnou funkciou je z vyzbieraných finančných prostriedkov podporovať formou dotácií a úverov projekty zakladajúce a rozvíjajúce separovaný zber a zhodnotenie odpadov začlenených do kategórií komodít v zmysle tohto zákona a členenia fondu.

v Českej republike. Fond tvoria finančné prostriedky, ktoré do neho odvieďli pestovatelia viníc, výrobcovia vína a dovozcovia vína. Rovnako do fondu prispieva aj štát. Fond je výhradne orientovaný na podporu marketingu vína, rozvoj vinárskej turistiky a informovanie verejnosti o vinohradníctve a vinárstve.

Použitá literatúra

1. ATKINSON, A.B. - STIGLITZ, J. E. 1980. Lectures on Public Economics. New York: McGraw-Hill Book Company. In KAPLOW, L. 2008. Optimal Taxation. In The New Palgrave Dictionary of Economics, 2nd Edition, Forthcoming, Harvard Law and Economics Discussion Paper [online] No. 607, [01/2008], Dostupné na internete: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1095899>. ISSN 1936-5357.
2. BEVAN W, L. 1984. Sir William Petty: A Study in English Economic Literature. In Publications of the American Economic Association, Published by: American Economic Association Stable [online]. vol. 9, no. 4, pp. 13- 102, [Aug., 1894]. Dostupné na internete: < <http://www.jstor.org/stable/2485672>>. ISSN: 1049-7498.
3. CNOSEN, S. - FORREST, D. - SMITH, S. 2009. Taxation and regulation of smoking, drinking and gambling in the European Union. The Hague : CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis. 2009 Dostupné na internete: <<http://ideas.repec.org/p/cpb/spcial/76.html>>.
4. EKELUND jr, R. B. - TOLLISON, R. D. 1976. The New Political Economy of J. S. Mill: The Means to Social Justice. In The Canadian Journal of Economics/Revue canadienne d'Economie, Published by: Blackwell Publishing on behalf of the Canadian Economics Association Stable [online], Vol. 9, No. 2 [May, 1976], pp. 213-231 Dostupné na internete: <<http://www.jstor.org/stable/134519>>. ISSN 1540-5982.
5. European Commission 2010, 2011. EXCISE DUTY TABLES, Part I – Alcoholic Beverages REF 1031 rev. [online] 1, July 2010. [cit. 2011-03-11]. Dostupné na internete: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/excise_duties/alcoholic_beverages/rates/excise_duties-part_i_alcohol_en.pdf
6. London Economics. „Study analysing possible changes in the minimum rates and structures of excise duties on alcoholic beverages.“ Final Report to EC DG Taxation and Customs Union. May 2010, [cit. 2011-10-20]. Dostupné na internete: < http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/common/publications/studies/min_rates.pdf >
7. RAMSEY, F. P. 1927. A Contribution to the Theory of Taxation. In The Economic Journal, Published by: Blackwell Publishing for the Royal Economic Society Stable [online]. vol. 37, no. 145 pp. 47-61 [Mar., 1927]. Dostupné na internete: <<http://www.jstor.org/stable/2222721> >. ISSN 0013-0133.
8. SMITH, A. 2001. Pojednání o podstatě a původu bohatství národů. Praha: Liberální institut, 2001., č. II., odd. 4, str. 800. ISBN 80-86389-15-4.
9. SCHULTZOVÁ, A. et al. Vplyv nepriamych daní na spotrebu. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2010. 194 s. [9,874 AH]. VEGA 1/0317/08. ISBN 978-80-225-2991-4., podkapitola 1.2, 1.3, 3.4

Kontaktné údaje: Ing. Juraj VÁLEK, PhD.

Katedra financií, Národohospodárska fakulta, Ekonomická univerzita, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava 5, e-mail: valek.euba@gmail.com

Daniela Romanová

Abstrakt

Cieľom tohto príspevku je oboznámiť čitateľa o prepojení znalostného reťazca a znalostného manažmentu. Príspevok je zložený z dvoch hlavných častí. V prvej časti je charakteristika znalostného reťazca, ktorý pozostáva z troch elementov - údajov, informácií a znalostí. Až po stručnom vysvetlení týchto pojmov nasleduje v druhej časti príspevku charakteristika znalostného manažmentu. Doba, v ktorej žijeme je atypická tým, že sa stretávame s pojmom znalostný manažment nielen v časopisoch, na internete, ale dokonca aj v politických reláciách. Aj vďaka orientácii na znalosti a ich využitie sa zvyšuje trhová hodnota podnikov.

Abstract

The aim of this paper is to inform the reader about the connection of the knowledge network and knowledge management. The paper is compound of the two main parts. In the first part, there is the characteristics of the knowledge network, which is consisted of three elements - data, information and knowledges. In the second part, the characteristics of knowledge management follows the brief explanations of these terms. The period in which we are living now is atypical, because we are fumbled with the term knowledge management not only in magazines, on the internet, but even in the political programme too. Thank to focus on the knowledge and its exploitation the market value of the business is still rising.

Kľúčové slová: Znalosti. Informácie. Znalostný manažment.

Key words: Knowledge. Information. Knowledge management.

JEL CLASSIFICATION M 59

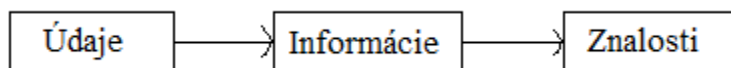
Úvod

Pojem znalostný manažmentu sa v súčasnej dobe vyskytuje v kombinácii so snahou uspieť v konkurenčnom boji. Tento koncept bol chápaný ako získavanie znalostí v podniku tam, kde bolo získavanie najviac potrebné, kedy a v akej forme bolo potrebné. Pri hlbšom štúdiu danej problematiky sme sa stretli s viacerými názormi na pojem znalostný manažment. Jeho hlavným prínosom by malo byť zvýšenie výkonnosti podniku, maximalizácia zisku, motivácia zamestnancov podieľať sa efektívnejšie na transformačnom procese, zvyšovanie konkurencieschopnosti na trhoch, zmenšenie časového priestoru na získanie znalostí, zálohovanie znalostí pri odchode zamestnancov z podniku.

1 Základné elementy znalostného reťazca

Ak píšeme o znalostnom manažmente, je potrebné zadefinovať si základné pojmy, z ktorých tento pojem vychádza. Medzi ne zaradíme údaj, informácia, znalosť, ktoré tvoria znalostný reťazec. Niektorí autori rozširujú znalostný reťazec o ďalšie pojmy.

Obrázok 1 Elementy znalostného manažmentu

Zdroj: vlastné spracované podľa Trunečka, 2004.

Hierarchický reťazec znázorňujúci vznik znalostí sa väčšinou charakterizuje schémou údaje – informácie – znalosti. V praxi a teórii majú tieto tri pojmy mnoho rozličných interpretácií. Hlavne pojem informácia naberá v rôznych odboroch odlišný význam (napr. v kybernetike, biológii, manažment, informatika). V znalostnom manažmente sa význam týchto pojmov značne stabilizuje, aj keď neexistuje jednotná definícia (Truneček, 2004).

1.1 Údaje ako súčasť znalostného reťazca

Údaje možno vysvetliť ako niečo dané. Sú vyjadrené symbolmi, a to číslom, písmenom, zvukom, textom, obrazom. Taktiež môže ísť o vnemy zmyslové, a síce čuch, hmat. Z fyzikálneho hľadiska sa chápu následnosť znakov, odrážajúcich skúmanú skutočnosť. Samy o sebe nemajú význam. Odrážajú objektívnu realitu a určité udalosti bez väzby na okolité udalosti. Poznáme užitočné a neužitočné údaje. Súbor údajov označujeme ako databázu, resp. zdroje údajov (Truneček, 2004).

Informatici rozlišujú medzi štruktúrovanými a neštruktúrovanými údajmi: Štruktúrované údaje zachytávajú fakty, objekty. V databázových systémoch môžeme vyberať také údaje, ktoré potrebujeme. Neštruktúrované údaje. Ide o zvukové nahrávky, čísla, textové dokumenty. Autor ich chápe ako surovinu pre vytváranie informácií (Sklenák, 2001).

Kvantitatívne sa dajú ohodnocovať vynaloženými nákladmi na ich získavanie. O údajoch je potrebné sledovať, či máme k nim prístup, či spĺňajú nároky, ktoré na ne máme, a či rozumieme správe, ktorá je v nich zakódovaná. Ich vypovedacia hodnota je nulová (Mládková, 2004).

Lux a Peske (2002) majú názor, ak sú za východiskový bod definícií zvolené znaky, potom údaje možno definovať ako „súbor znakov a symbolov prepojených syntaxou“.

Iné definície charakterizujú údaje ako informácie, pochádzajúce spravidla z reálneho sveta alebo z výsledkov experimentu, ktoré sú zozbierané pre následné skúmanie a zobrazovanie v podobe grafov, diagramov a tabuliek.

1.2 Informácie ako súčasť znalostného reťazca

Informácie sa uchovávajú vo forme dokumentov alebo vo viditeľnej podobe. Ide o logicky pospájané dáta, že sa im dá ľahko porozumieť. Drucker (1997) informácie popísal ako „údaje, ktoré sú relevantné a majú nejaký účel“.

Informácie vznikajú z dát vtedy, keď sa tieto dáta interpretujú v určitom kontexte, nadobúdajú relevantný význam pre prijímateľa a modifikujú jeho očakávania a správanie.

Lux a Peske (2002) charakterizujú informácie ako „podmnožinu dát, ktorá je vyselektovaná na základe určitého kontextu a dá sa s ňou disponovať.“ Ovládnutie informácie, tzn. schopnosť ich uchovávať a distribúcie celou organizáciou i mimo nej, je základom pre úspech podnikov v digitálnej ére (Per Partes, 2002).

Podľa Davenporta a Prusaka (1998) informáciu možno chápať tiež ako „správu, ktorá modifikuje buď správanie sa prijímateľa alebo zhodnotenie nejakého javu prijímateľom tejto správy“. Literatúra uvádza rôzne spôsoby tvorby informácií z údajov. Autori uvádzajú tieto nasledujúce možnosti tvorby informácií z údajov:

- kontextualizácia - užívateľ má informáciu v takom kontexte, v akom kontexte bol údaj získaný,
- klasifikácia – užívateľ si môže začleniť údaje podľa vopred definovanej klasifikácie do vybraných kategórií,
- kalkulácia - pomocou matematických alebo štatistických metód sú údaje analyzované sú z nich vytvárané informácie,
- korekcia – údaje sa korigujú a v prípade nastátia nežiaducich účinkov sa chyby odstraňujú,
- kondenzácia – údaje sú sumarizované.

1.3 Znalosti ako súčasť znalostného reťazca

V minulosti sa kládol veľký dôraz na technické myslenie, technickú znalosť a logické myslenie. Za znalosť sa považovalo iba to, čo sa dalo logicky vysvetliť. V súčasnosti je potrebné myslieť aj technicky, no práve také myslenie má nevýhodu. Obmedzuje možnosť opísať väzby a vzťahy medzi oddelenými javmi a skutočnosťou. Takýto prístup oddeľuje znalosť od človeka. A práve človek sám by mal byť nositeľom znalostí (Mesároš a kol., 2008).

V centre systému sú znalosti chápané ako "znalostný kapitál organizácie" zahŕňajúci všetky typy vedomostí patriace do intelektuálneho kapitálu organizácie. Ide teda o znalostný obsah uložený v znalostnej báze. Základom znalostí sú tie vedomosti, ktoré vznikajú okolo podnikových procesov – tzv. procesné znalosti. Odvodzovaním a prepojovaním procesných znalostí sa v riadnom systéme manažmentu znalostí získava nezanedbateľná množina odvodených znalostí, ktorá sa nedá získať bez dostatočnej bohatej informačno-znalostnej bázy. Tretím z typu znalostí, ktorý stojí za samostatné pomenovanie, sú systémové znalosti. Vznikajú pri skúmaní a hodnotení efektívnosti, účinnosti a výkonnosti samotného systému manažmentu znalostí. Bez systémových poznatkov nedochádza ku zlepšovaniu systému manažmentu znalostí a dochádza k popretiu samotného účelu využívania poznatkov (Per Partes Consulting, 2003).

Znalosť je špecifický pojem, ktorý sa charakterizuje z rôznych hľadísk. Jednotná definícia nie je pre použitie tohto pojmu potrebná. Znalosť je viac ako získanie informácie, pretože s informáciou pracujeme, práca s nimi si vyžaduje čas, skúsenosti. Mládková (2004) uvádza vzťah, pričom x je súhrn času, skúseností, intuície, myslenia...

znalosť = informácia + x

Rozdiel medzi znalosťou, informáciou a údajom sa dá vysvetliť na príklade zoznamu zamestnancov, kde je uvedená ich pracovná pozícia, vzdelanie a ostatné osobné údaje. Takýto zoznam predstavuje údaje. Vyselektovaním zamestnancov s vysokoškolským

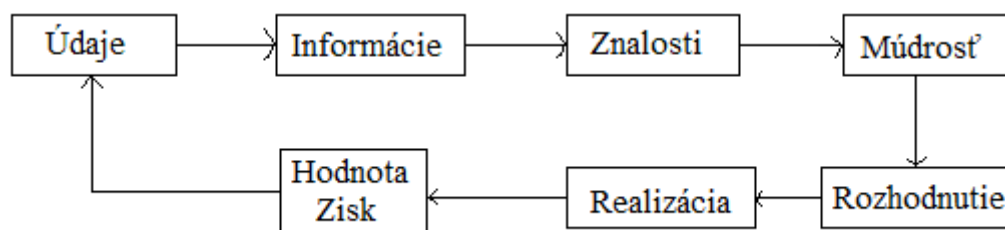
vzdelaním ekonomického zamerania získa manažér informáciu, koľkí zamestnanci spĺňajú dané kritérium a ktorí sú to. Informáciu v podstate predstavujú relevantné dáta obsahujúce určitý účel. Jedine užívateľ rozhodne, či sa dáta stanú informáciami alebo zostanú len prostými dátami. V súvislosti s dátami a informáciami je potrebné zadefinovať aj pojem znalosti. Znalosť je hodnota extrahovaná z informácie. Znalosť je informáciou, ktorou zamestnanec či manažér disponuje, rozumie jej a môže ju kedykoľvek na požiadanie opätovne získať. Príkladom môže byť rozhodnutie manažéra, či dosadí na miesto vedúceho ekonomického oddelenia niekoho z externých alebo interných zdrojov. Ak je v podniku zamestnaných viacero vysokoškolsky vzdelaných ľudí s ekonomickým zameraním, môže sa rozhodnúť pre niektorého z nich (Závorská, 2005).

1.4 Hodnotový reťazec znalostného manažmentu

Základným stavebným kameňom v celom hodnotovom informačnom reťazci sú údaje. Holé údaje bez súvislostí získané napr. meraním, výskumom, experimentom, a podobne. Keď údaje príjemca analyticko-synteticky spojí a utriedi, kriticky zhodnotí pri spracovaní určitej témy, tak dostávajú novú vypovedaciu hodnotu, t.j. dostávame informáciu. Informácie sú teda údaje v súvislostiach. Avšak ako máme tieto údaje spojiť, prečítať a vsadiť do kontextu, to už nám umožní naša znalosť problematiky, ktorú sme získali procesom štúdia, t.j. získaním vedomostí. Aké kvalitné sú naše vedomosti a naša znalosť rozmýšľať v kontexte, tak kvalitná je aj informácia vyčítaná a pretransformovaná z údajov. Potom záleží už od našej múdrosti, resp. múdrosti nášho okolia, ako dokáže s touto informáciou naložiť a použiť ju.

Medzi informáciami a znalosťami nie je ostrá hranica. Reflektívne pracovať s informáciami vo firme, teda mať znalosti, ako ich použiť, neznamená, že ich musí byť obrovské množstvo a neznamená to, že ich kvalita je priamo úmerná ich cene, ktorú sme za ne zaplatili. Informácia nadobudne svoju skutočnú trhovú cenu až vtedy, keď sa správne použije. Dôležité je vedieť, ako z nich získať konkurenčnú výhodu, čo nie je jednoduché, pretože sú vo firme roztrúsené. Jednotlivec môže svoje informácie/znalosti využívať vždy, lebo ich má stále k dispozícii, no pre firmu so stovkami, či tisíckami zamestnancov to už problém je. Ľuďom nemožno prikazovať zdieľať znalosti, ale môžeme riadiť prostredie, v ktorom znalosti generujú nové znalosti (Diačiková, 2007).

Obrázok 1 Hodnotový reťazec znalostného manažmentu

Zdroj: vlastné spracované podľa Diačikovej, 2007.

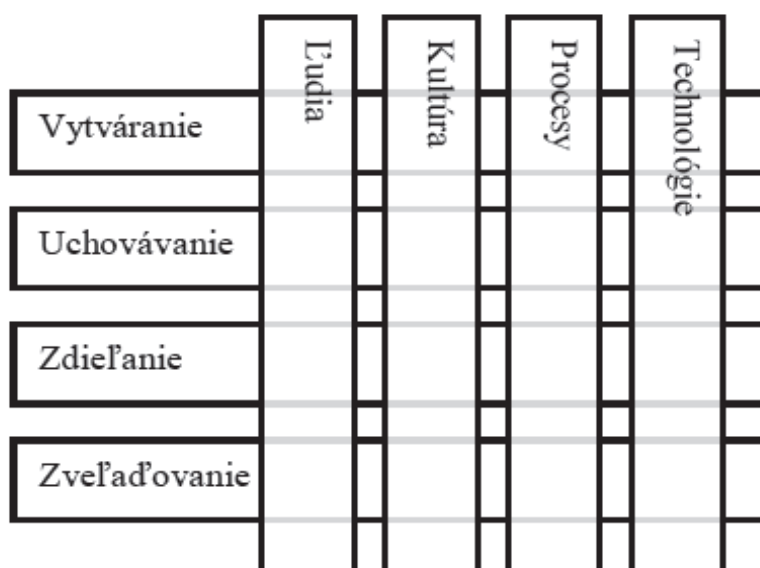
2 Základná charakteristika znalostného manažmentu

Súčasným problémom znalostného manažmentu je ekonomické vyhodnocovanie prínosu znalostí v organizácii, meranie hodnoty bázy znalostí a vyjadrenie hodnoty znalostí ako súčasti kapitálu organizácie, alebo celkovo prínosy vychádzajúce z jeho aplikácie v organizácii. Zisk meraný v peňažných jednotkách je základom podnikania. Prioritný zdroj bohatstva priemyslového kapitalizmu je kapitál, ale prioritou informačnej spoločnosti sú nemerateľné znalosti a vzniká konflikt merateľné verzus nemerateľné, alebo finančné verzus znalostné (Truneček, 2004).

Dôvodom potreby využívania manažmentu znalostí v podniku je fakt, že hodnota podniku nezávisí len od jedného majetku, ale aj od intelektuálneho kapitálu. Základnou myšlienkou znalostného manažmentu je uchovať čo najviac znalostí, ktoré zvyčajne ostávajú len v myšliach zamestnancov vo vhodnom informačnom systéme podniku. Keď sa to podniku podarí, výhody plynúce zo zavedenia a využívaním manažmentu znalostí sú obrovské. Mnohé organizácie podnikajúce v oblasti navrhovania znalostných systémov ponúkajú aj možnosť vyčíslieť prínos takejto investície a určiť jej návratnosť. Ak sú znalosti k dispozícii v elektronickej podobe, je menšia pravdepodobnosť straty niektorých znalostí. Neúspechy a úspechy v minulých projektoch pomôžu pri riešení nových projektov. Dohľad a kontrola nad projektmi a kooperácia medzi tímami budú efektívnejšie. Noví zamestnanci môžu vyhľadať dôležité informácie omnoho ľahšie práve vďaka blízkemu prepojeniu manažmentu znalostí s transferom znalostí. Nástrojmi na efektívne fungovanie znalostného systému podniku je integrovaný informačný systém, podnikový intranet, dátový sklad a iné (Mesároš a kol., 2008).

Nedostatok slovenskej a českej literatúry spôsobil, že neexistuje jednotná definícia pojmu. Kvôli rozšíreniu poznatkov uvádzame viaceré definície z viacerých oblastí (domácich a zahraničných autorov, organizácií, wikipédia). Pre lepšiu prehľadnosť rozčleníme špecifikáciu pojmu na širšiu a užšiu.

Obrázok 3 Hlavné prvky znalostného manažmentu

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Papulu, 2007.

Obrázok č. 3 nám znázorňuje hlavné aktivity verzus prvky znalostného manažmentu, medzi ktoré podľa Papulu (2007) patria:

- vytváranie (získavanie) znalostí,
- uchovávanie (spracovávanie) znalostí,
- zdieľanie (distribúovanie) znalostí,
- zveľadovanie (znásobovanie) znalostí.
- ľudia,
- kultúry,
- procesy,
- technológie.

2.1 Širšia špecifikácia

V širšom ponímaní môžeme pojem znalostný manažment definovať ako proces, ktorý podporuje a umožňuje integrovaný prístup a využitie všetkých informačných aktivít a zdrojov pri určovaní, zdieľaní a riadení všetkých fáz informačného procesu – všetko za súčasného využívania nielen vedomostí, ale aj skúseností zo vzdelávacieho procesu a za využívania mimozmyslového vnímania (Truneček, 2003).

Znalostný manažment je podľa Wiiga (1997) systematické, explicitné a uvážlivé zostrojovanie, obnovovanie a používanie znalostí za účelom maximalizácie podnikovej efektívnosti, s ktorou organizácia prevádza na znalostiach založené činnosti, ako aj výnosy z ich znalostných aktív.

Beckman (1997) definuje znalostný manažment je formalizácia prístupu k skúsenostiam, znalostiam, expertízam, ktoré vedú k vytváraniu nových schopností, k umožneniu vyššej výkonnosti, k podpore inovácií a k zvýšenej hodnote pre zákazníkov.

Znalostný manažment obsahuje identifikáciu a analýzu dostupných a požadovaných znalostí a následné plánovanie a kontrolu akcií smerujúcich k rozvoju znalostných aktív za účelom dosahovania podnikových cieľov (Macintosh, 1999).

Znalostný manažment predstavuje strategickú aplikáciu intelektuálneho kapitálu organizácie, vychádzajúcu z rozpoznaných skúseností a znalostí pracovníkov organizácie, z relevantných informačných zdrojov vo vnútri a von organizácie a z poznaného vplyvu znalostí na zvýšenie výkonnosti a ziskovosti organizácie (Hujňák, 1999).

Znalostný manažment je podľa Liebowitza a Megbolugbeho (2003) proces tvorby hodnoty z organizačných nehmotných aktív. Jednoducho povedané, zaoberá sa spôsobmi, ako najlepšie interne a externe využiť znalosti.

Znalostný manažment je proces ovládania a využívania intelektuálneho kapitálu za účelom získania konkurenčnej výhody a zákazníckej vernosti cez efektívnosť, inovácie a rýchlejšie a efektívnejšie rozhodovanie (Mcelroy, 2002).

Znalostný manažment môže byť podľa Haggieho a Kingstona (2003) považovaný za premyslený návrh procesov, nástrojov, štruktúr, atď. s úmyslom zvýšiť, obnoviť, zdieľať a zlepšiť využívanie znalostí reprezentovaných v akomkoľvek z troch zložiek – štrukturálny, ľudský a sociálny – intelektuálneho kapitálu.

Davenprot a Prusak (1998) definujú znalostný manažment ako systematický proces hľadania, vyberania, organizovania, destilovania a prezentovania informácií spôsobom, ktorý zlepšuje porozumenie pracovníka špecifickej oblasti záujmu.

Cross (1998) napísal, že pojem ako znalostný manažment je disciplínou o tvorbe prosperujúceho pracovného a vzdelávacieho prostredia, ktoré podporuje kontinuálnu tvorbu, zhromažďovanie a používanie osobných a organizačných znalostí, s cieľom vytvoriť nové podnikové hodnoty.

2.2 Užšia špecifikácia

Rôznorodé zdroje uvádzajú aj jednoduchšie charakteristiky skúmaného pojmu. Uvádzame niektoré z nich:

„Znalostný manažment sa zaoberá generovaním, šírením, konzervovaním a revíziou spoločnej odbornosti“ (Hroník, 2007).

„Znalostný manažment znamená explicitnú kontrolu a riadenie znalostí v organizácii zamerané na dosahovanie firemných cieľov“ (Spek, Spijkervet, 1997).

„Znalostný manažment sú stratégie a procesy na rozpoznanie, zachytenie a efektívne využitie znalostí s cieľom zvýšenia konkurencieschopnosti“ (www.wikipedia.sk)

„Znalostný manažment je o poskytnutí správnych znalostí správnym ľuďom v správny čas tak, aby sa mohli čo najlepšie rozhodovať“ (Petrash, 1996).

Mládková (2004) definuje znalostný manažment ako riadenie znalostí a znalostných pracovníkov.

Záver

V západných krajinách sa orientácia na znalostný manažment dostáva do podvedomia viacerých manažérov. Vo veľkých podnikoch vznikajú nové posty manažérov znalostí, trhová hodnota podnikov využívajúcich znalosti je oveľa vyššia ako podnikov, ktorým ide o tvorbu zisku klasickými spôsobmi, ako napríklad investovaním do zložiek dlhodobého hmotného majetku a iných foriem. Dokonca, na Slovensku sa otvára na vysokej škole prvýkrát odbor znalostného manažmentu. Je len otázkou času, kedy bude musieť vrcholové riadenie pochopiť, že čím skôr začne tejto problematike venovať pozornosť, tým môžu byť ich podniky zachránené v boji o prežitie v dnešnom prostredí.

Zamestnanci by mali postupne sami analyzovať, čo je potrebné urobiť pre zlepšenie celkovej situácie v podniku, dokázať nachádzať riešenia, iniciatívne nadobúdať nové znalosti a skúsenosti a byť ochotní si ich navzájom odovzdávať, a to iba v prípade že sa manažment znalostí zavedie do ich prostredia, v ktorom vykonávajú svoju činnosť (Klepáková, Halagová, 2010).

Použitá literatúra

1. BECKMAN, T. J. 1997. A Methodology for Knowledge Management, International Association of Science and Technology for Development, AI and Soft Computing Conference, Banff, 1997.
2. CROSS, R. 1998. Managing for knowledge: Managing for growth. In: Knowledge Management, 1998. Vol. 1, No. 3, s. 11.
3. DAVENPORT, T. H. – PRUSAK, L. 1998. Working Knowledge. Harvard Business School : Press Boston, Massachusetts, 1998. ISBN 1-57851-301- 4
4. DIAČIKOVÁ, A. Možnosti riadenia a využívania znalostí v podmienkach firemnej praxe. Dostupné na internete: <www.znalosti.sk/ZM2007/zbornik/7%20Diacikova.pps>. [cit. 2012-11-03].
5. DRUCKER, P. 1997. Postkapitalistická spoločnosť: Post-capitalist. Praha : Management Press, 1997. 197 s. ISBN 80-85603-31-4
6. HAGGIE, K. – KINGSTON, J. 2003. Choosing Your Knowledge Management Strategy. In: Journal of Knowledge Management Practise, 2003.
7. HRONÍK, F. 2007. Rozvoj a vzdelávaní zamestnancu. Brno : Grada, 2007. 233 s. ISBN 9788 024714578.
8. HUJŇÁK, P. 1999. Hodne dát, málo informácií a skoro žiadne znalosti. Slovensku. Dostupné na internete: <<http://petr.hujnak.cz>>. [cit. 2012-11-03].
9. KLEPÁKOVÁ, A – HALAGOVÁ, L. 2010. Zmeny vedúce k vzniku učiaceho sa podniku a ich vplyv na spokojnosť zákazníkov. In: Zborník príspevkov z Medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov EDAMBA 2010. Mojmírovce, Vydavateľstvo Ekonóm, 2010. s. 164 - 170. ISBN 978-80-225-2972-3.
10. MCELROY, M. 2002. The New Knowledge Management: Complexity, Learning, and Sustainable Inovation. USA : Butterworht-Heinemann, 2002. 246 p. ISBN 0750676086
11. LIEBOWITZ, J. – MEGBOLUGBE, I. 2003. A Set of Frameworks to Aid to Project Managers in Conceptualizing and Implementing Knowledge Management Initiatives. International Journal of Project Management, Elsevier, No. 21, 2003. p. 189-198.
12. LUX, CH. - PESKE, T. 2002. Comepetitive Intelligence und Wirtschaftsspionage. Analyse, Praxis, Strategie. Wiesbaden : Gabler Verlag, 2002. 271 p. ISBN 3409120203
13. MACINTOSH, A. 1999. Knowledge Management. Dostupné na internete: <<http://www.aiai.ed.ac.uk/~alm/kaminks.html>>. [cit. 2012-11-03].
14. MESÁROŠ, P. – MESÁROŠ, F. – ČARNICKÝ, Š. 2008. Manažment znalostí a perspektívy jeho uplatnenia v slovenských podnikoch. Bratislava : Ekonóm, 2008. 204 s. ISBN 978-80-225-2490-2
15. MLÁDKOVÁ, L. 2004. Management znalostí v praxi. Praha : Professional Publishing, 2004. 155 s. ISBN 80-86419-51-7
16. PAPULA, J. 2007. Univerzity ako iniciátory budovania znalostných centrál (sietí) v prospech malých a stredných firiem. Dostupné na internete: <http://www.znalosti.sk/ZM2007/zbornik/14%20Papula.pdf>. [cit. 2012-11-03].
17. PER PARTERS CONSULTING a kol. 2002. Znalosti v akcii - Žurnál Per Partes o managementu znalostí. Per Partes Consulting, 2002. 147. s. ISBN 80-238-8941-9
18. PER PARTERS CONSULTING a kol. 2003. Řízení znalostí a řízení projektu - Žurnál Per Partes o managementu znalostí. Per Partes Consulting, 2003. 116. s. ISBN 80-239-0858-8
19. PETRASH, G. 1996. Dow's Journey to a Knowledge Value Management Culture. European Management Journal, No. 4, 1996. p. 365-373.

20. SPEK, V. D. – SPIJKERVET, A. 1997. Knowledge Management: Dealing Intelligently with Knowledge. Boca Raton : CIBIT Press, 1997. 56 p. ISBN 9075709021
21. TRUNEČEK, J. 2003. Znalostní podnik ve znalostní společnosti. Praha : Professional Publishing, 2003. 309 s. ISBN 80-86419-35-5
22. TRUNEČEK, J. 2004. Management znalostí. Praha : C. H. Beck, 2004. 131 s. ISBN 80-7179-884-3
23. WIIG, K. 1997. Knowledge Management: Where Did It Come From and Where Will It Go? Expert Systems with Applications. No. 13, 1997.
24. ZÁVARSKÁ, Z. 2005. Implementácia znalostného manažmentu do podnikovej praxe. In: Manažment v teórii a praxi, roč. 1, 2005, č. 2. s. 53-54. ISSN 1336-7137.
25. <http://sk.wikipedia.org/wiki/Znalostn%C3%BD_mana%C5%BEment#cite_note-2>, [cit. 2012-11-03].

Informácie o autorovi

Ing. Daniela Romanová

Interný doktorand na Podnikovohospodárskej fakulte v Košiciach

Tajovského 13 Košice,

Email: daniella.romanova@gmail.com

INŠPIRATÍVNE OBLASTI HOSPODÁRSKEJ POLITIKY ŠVÉDSKEHO MODELU SOCIÁLNEHO ŠTÁTU¹⁰

INSPIRATIONAL ECONOMIC POLICY, THE SWEDISH WELFARE STATE MODEL

Mária Blašková

Abstrakt

Globalizácia priniesla svetu veľké výhody, napríklad rýchle rozšírenie pokročilých technológií, v rozvíjajúcich sa krajinách znížila chudobu. Zároveň však globalizácia vytvorila veľké problémy, ktoré je treba riešiť. Ekonomická nerovnosť dosiahla maximum od čias veľkej hospodárskej krízy (veľká depresia). Európska únia je stále vo fáze hľadania ekonomického a sociálneho modelu, ktorý by viedol k stabilizácii ekonomík, udržateľnému ekonomickému rastu a rastu konkurencieschopnosti. Do popredia sa dostávajú otázky sociálnej súdržnosti, environmentálneho prostredia a kvality života.

Kľúčové slová

hospodárska politika, štát blahobytu, sociálny štát, tradičný švédsky model, nový švédsky model, konkurencieschopnosť

Abstract

Globalisation has brought great benefits to the world, such as rapid deployment of advanced technologies in developing countries reduce poverty. However, globalization has also created major problems that need to be addressed. Economic inequality has peaked since the Great

¹⁰Príspevok je súčasťou riešenia projektu VEGA č. 1/0570/11 „Spotreba a kvalita života domácností SR vo väzbe na ich spotrebiteľské rozhodnutia v európskom priestore“.

epression (major depression). The European Union is still in search of economic and social model, which would lead to the stabilization of economies and sustainable economic growth and increase competitiveness. Come to the foreground issues of social cohesion, environmental protection and quality of life.

Keywords

economic policy, welfare state, social state, the traditional Swedish model, the new Swedish model, competitiveness

Úvod

Vymedzenie obsahu koncepcie štátu blahobytu aj sociálneho štátu je stále predmetom diskusií, pretože má veľa zástancov aj odporcov. V súčasnej literatúre existuje široká škála definícií. Tento pojem predstavuje širokú problematiku, ktorá v sebe zahŕňa historickú, filozofickú, politickú, ekonomickú i sociologickú dimenziu. Zo všeobecného pohľadu môžeme zhrnúť, že štát blahobytu je produktom industrializmu, v ktorom sa štát určitým spôsobom snaží intervenovať vo sfére hospodársko-politickej za účelom dosahovania spoločenského blahobytu. V užšom poňatí štátu blahobytu pod týmto pojmom rozumieme zodpovednosť štátu pri poskytovaní sociálneho zabezpečenia pre svojich obyvateľov v podobe poskytovania služieb v oblasti vzdelávania, bývania, zdravotnej starostlivosti a v snahe o predchádzanie nepriaznivým sociálnym udalostiam. Aj vznik štátu blahobytu nie je jednoznačný a začiatky jeho postupného budovania sa líšia v prípadoch jednotlivých krajín, no spája sa so vznikom intervencionistickej koncepcie hospodárskej politiky v období 30 rokov 20. storočia, ktorá čerpala inšpiráciu z práce známeho ekonóma J. M. Keynesa. Rozširuje myšlienky a názory o ideologické a morálne hodnoty rovnosti, solidarity, demokracie a slobody a tak sa snaží usmerniť činnosť politických inštitúcií. Mnohí autori hovoria o kríze štátu blahobytu, niektorí zase uvádzajú, že v jeho koncepcii dochádza k prehodnoteniu určitých oblastí, čo však neznamená jeho zánik. Štát blahobytu nemá statickú podobu, ale neustále zmeny podmienok ho nútia dynamicky reagovať a meniť svoju podobu.

Prax uplatňovania koncepcie štátu blahobytu ukázala, že neexistuje jeho jedna podoba. Richard Timuss prvý typizoval štáty blahobytu vo svojom diele Sociálna politika, kde hlavným kritériom rozdelenia je ich inštitucionálna stránka a ich jednotlivé modely sociálnej politiky. Rozlišuje tri základné modely sociálnej politiky. Ide o reziduálny model, inštitucionálny model a priemyselno-výkonový model. Štát blahobytu je často vnímaný a označovaný ako tretia cesta medzi dvoma extrémami. Predstavuje „strednú cestu medzi liberálnou trhovou ekonomikou, ktorá je budovaná na základoch laissez-faire a centrálne riadenou ekonomikou.¹¹ Je niečo ako ekonomický a sociálny hybrid, často označovaný ako zmiešaná ekonomika, v ktorej sa uplatňuje verejná a súkromná participácia v ekonomickom procese.

Tradičný a nový model štátu blahobytu Švédska

Drsné podmienky severskej krajiny ovplyvnili jej obyvateľov, veľakrát bolo potrebné bojovať o vlastný život a jednotlivec nemal veľkú šancu na prežitie. To vytvorilo základy komunitarizmu, kooperácie a solidarity, čo sú základné ideologické myšlienky švédskeho štátu blahobytu. Etnická a náboženská homogenita švédskeho obyvateľstva napomáha tiež pri poskytovaní sociálneho zabezpečenia a uplatňovaní univerzalistického princípu. Od svojho

¹¹VINCÚR, P. a kol. 2005. Teória a prax hospodárskej politiky. Druhé vydanie. Sprint 2005, s. 336.

vzniku vývoj švédskeho modelu prešiel viacerými fázami, a preto je potrebné rozlišovanie medzi tradičným švédskym štátom blahobytu a novým švédskym modelom. Tradičný štát blahobytu vznikol v 30 rokoch 20. storočia, najväčší rozmach zažil v povojnovom období a zaniká v období 90. rokov, kedy sa ekonomika a hospodárska politika Švédska nachádzala v nepriaznivej situácii. Po tomto období nastupuje nový švédsky model štátu blahobytu, ktorý obsahuje prehodnotenie niektorých pilierov tradičného modelu. Pre tradičný štát blahobytu je charakteristické monopolné postavenie štátu v oblasti poskytovania a financovania širokej škály zabezpečenia obyvateľstva, čo predpokladá výraznú štátnu intervenciu do trhového systému. Úspech tradičného švédskeho štátu blahobytu bol výnimočný. Podarilo sa takmer odstrániť chudobu a znížiť sociálne rozdiely medzi obyvateľmi a vytvoriť silnú strednú vrstvu. Švédsko patrilo a stále patrí k najvyspelejším krajinám sveta s výbornými ekonomickými výsledkami.

Prelom nového tisícročia priniesol požiadavku prehodnotenia dovtedy realizovanej hospodárskej politiky. Nový švédsky model prostredníctvom liberalizácie viacerých odvetví prináša nový element a tým je sloboda voľby poskytovateľa služby. Aplikácia koncepcie štátu blahobytu v novom švédskom modeli hospodárskej politiky je problematikou súčasnosti. Silný štát jedinečným spôsobom usmerňuje svoje zásahy do oblastí podpory znalostnej ekonomiky a tým sa snaží o zvýšenie konkurencieschopnosti svojej ekonomiky vo svetovom hospodárstve. (Obsah tabuliek ilustruje úspešnosť nového švédskeho modelu v uvedených oblastiach.) Takisto sa zvýšil význam sociálnej politiky a jej pôsobenie na ľudský faktor. Vo Švédsku sa realizuje hospodárska politika, ktorá sa snaží o zvyšovanie kvality života a o smerovanie k trvalo udržateľnému rozvoju spoločnosti.

Tabuľka 1 Globálny inovačný index 2010

Krajina	Poradie	Hodnotenie
Švajčiarsko	1	5,60
USA	2	5,59
Singapúr	3	5,55
Švédsko	4	5,51
Dánsko	5	5,46
Fínsko	6	5,43
Nemecko	7	5,37
Japonsko	8	5,37
Kanada	9	5,33
Holandsko	10	5,32

Zdroj: Spracované podľa GlobalInnovation index – dostupné na internete.

Nový model sa snaží o presadzovanie transparentnej makroekonomickej politiky s dôrazom na jej predvídateľnosť. Štát sa snaží usmerňovať opatrenia smerom k podpore motivácie.

Ekonomický úspech v krajine je nevyhnutným predpokladom pre zabezpečenie potrebných zdrojov pre poskytovanie širokého sociálneho a zdravotného zabezpečenia a následného blahobytu v spoločnosti. Dôležitou oblasťou zmien je zvýšenie efektívnosti sociálneho zabezpečenia a služieb, ku ktorým sa štát zaviazal, že budú poskytované občanom. Cez privatizáciu, decentralizáciu ale aj nevyhnutnú reguláciu dochádza k zmenám pri zapojení súkromných aktérov do oblasti poskytovania sociálnych služieb, ktoré financuje štát. Švédsky štát blahobytu predstavuje strednú cestu medzi štátom a trhom. „Nový švédsky model“ neznamená zánik švédskeho štátu blahobytu ale predstavuje jeho prispôbenie sa na nové aktuálne podmienky a trendy tak, aby bol udržateľný, konkurencieschopný, dynamický a efektívny.

Tabuľka 2 Index konkurencieschopnosti

Krajina	Poradie	Hodnotenie
USA	1	5,28
Nemecko	2	4,99
Švédsko	3	4,84
UK	4	4,82
Singapur	5	4,81
Južná Kórea	6	4,73
Švajčiarsko	7	4,73
Dánsko	8	4,69
Japonsko	9	4,65
Holandsko	10	4,64

Zdroj: podľa World economic forum – dostupné na internete.

Ako už bolo doteraz uvedené, model sociálneho štátu vychádza z keynesiánskej ekonomickej teórie. Vo väčšine vyspelých krajín sa vlády touto teóriou neriadili a porušovali väčšinu jej princípov včítane toho základného: v období hospodárskeho rastu vytvárať rozpočtové prebytky a zadlžovať sa len v čase recesie. Situácia je kritická. Zadlženosť celej Európskej únie dosiahla hrozivých 80 % HDP. Jedine severské štáty v poslednom desaťročí dlhy nezvyšovali ale naopak splácali. Aj pomerne náročný sociálny štát zvládli vyfinancovať. V severnej Európe – Švédsku, Fínsku a Dánsku je možné hľadať inšpiráciu ako aj „veľký“ štát financovať bez konštantného zadlžovania a straty konkurencieschopnosti. Pri pohľade na údaje o hospodárení väčšiny európskych krajín za posledných desať rokov je vidieť, že aj napriek rastu až na malé výnimky vlády vykazovali rozpočtové deficity, ktorými financovali nákladný sociálny systém.

Vzhľadom k charakteru príspevku sme vybrali len niekoľko údajov a charakteristík na porovnanie fungujúceho a nefungujúceho sociálneho štátu, aby sme poukázali na značné rozdiely a zároveň zdôraznili potrebu reagovať v praxi hospodárskej politiky na pozitívne zmeny. Vybrali sme na ilustráciu dve krajiny Švédsko – sever a Taliansko – juh Európy a ich dosiahnuté výsledky.

Porovnanie fungujúceho a nefungujúceho sociálneho štátu:

Tabuľka 3 Veľkosť sociálneho štátu (v % HDP)

	Verejný dlh		Sociálne výdavky		Vládne výdavky		Celková daňová kvóta	
	2000	2010	2000	2008	2000	2010	2000	2010
Švédsko	53,9	39,8	29,9	29,3	55,1	53,0	52,1	46,3
Taliansko	109,2	119,0	24,7	27,8	46,2	50,3	42,1	43,5

Švédsko v poslednom desaťročí obmedzuje „veľkosť štátu“ – znižuje dlhy, vládne a sociálne výdavky i celkovú daňovú kvótu.

Zdroj: Eurostat, OECD, Transparency International, World EconomicForum.

Pri porovnávaní makroekonomických údajov najmä štatistických prehľadov členských štátov Európskej únie vychádza najlepšie Švédsko, kde v prvej desiatke sa nachádzajú aj ďalšie štáty Škandinávie. Najdiskutovanejším problémom EÚ sú dnes obrovské dlhy, ktoré si štáty nahromadili za posledných desať rokov a sú najväčšou súčasnou hrozbou pre Európu i Euro. V tabuľkách uvádzané údaje za Taliansko, ktorého dlh už presahuje 120 % HDP vyvoláva znepokojenie nielen u investorov ale celej EMÚ. Zvyšuje sa tlak na stále vyššie výnosy z dlhopisov, čo predražuje refinancovanie starých záväzkov. Táto nepriaznivá

skutočnosť je príkladom ako nebezpečná môže byť dlhová špirála. Boj s dlhmi je pre Taliansko ale aj ďalšie nespomenuté štáty EÚ veľmi bolestivý ale nie je nemožný.

Tabuľka 4 Nezamestnanosť

	Nezamestnanosť krátkodobá v %		Nezamestnanosť dlhodobá v %	
	2000	2010	2000	2008
Švédsko	6,7	8,4	1,4	1,5
Taliansko	10,1	8,4	6,7	1,4

Trh práce v Taliansku je málo flexibilný na rozdiel od Švédska. Vyplácanie vysokého odstupného a dlhé výpovedné lehoty pre prepustených vedú k vyššej dlhodobej nezamestnanosti.

Zdroj: Eurostat. OECD, Transparency International, World Economic Forum.

Tabuľka 5 Konkurencieschopnosť

	Výdavky na školstvo (v % HDP)		Výdavky na vedu a výskum (v % HDP)	
	2000	2008	2000	2009
Švédsko	7,2	6,7	4,1	3,6
Taliansko	4,5	4,5	1,1	1,2

Vysoké investície do školstva, vedy a výskumu zabezpečuje Švédsku 3. miesto v celosvetovom rebríčku konkurencieschopnosti. Taliansko sa umiestnilo až na 43. mieste.

Zdroj: Eurostat. OECD, Transparency International, World Economic Forum.

Tabuľka 6 Kondícia v kríze

	Vývoj HDP (medziročne v %)		Rozpočtový deficit (v % HDP)	
	2009	2010	2009	2010
Švédsko	- 5,2	5,6	- 0,9	- 0,2
Taliansko	- 5,2	1,3	- 5,3	- 4,5

Reformy v 90. rokoch 20. storočia pomohli Švédsku dostať sa z krízy rýchlejšie a vrátiť sa k silnému rastu a takmer vyrovnanému hospodárstvu. Taliansko je stále v horšej pozícii.

Zdroj: Eurostat. OECD, Transparency International, WorldEconomicForum.

Klesajúcu tendenciu majú verejné dlhy v škandinávskych krajinách, kde za oddĺžovaním stoja reformy, ktoré obmedzili niektoré výdobytky škandinávskych sociálnych štátov. Napríklad vo Švédsku prebehlo od 90. rokov 20. storočia niekoľko reformných vín, ktoré obmedzili reguláciu trhov a podnikania, poškrtali niektoré sociálne výdavky a znížili príliš vysoké a demotivujúce dane. Vláda a jej hospodárska politika uplatňuje pravidlo, podľa ktorého rozpočtová politika musí kopírovať vývoj ekonomiky. Krajina sa môže zadlžovať len pri recesii v období rastu musí mať prebytky. Verejný dlh spôsobený predovšetkým vysokými sociálnymi výdavkami sa podarilo znížiť zo 72 % HDP v roku 1995, na súčasných takmer 40 %.

Pri porovnávaní dosahovaných výsledkov za jednotlivé štáty, jedným z najzaujímavejších ukazovateľov o stave ekonomík je rebríček Svetového ekonomického fóra o konkurencieschopnosti. Najviac konkurencieschopné sú v rámci EÚ najmä Nemecko, Švédsko a ďalšie škandinávske krajiny. Za týmto výsledkom sú napr. vhodné podnikateľské prostredie, zjednodušený daňový systém a najmä vysoké výdavky na vzdelanie, vedu a výskum s dôrazom na inovácie.

Je potrebné uviesť a zdôrazniť, že za týmito pozitívnymi výsledkami stojí mentalita ľudí, vďaka ktorej tieto štáty majú vysokú platobnú morálku pri odvode daní a nízku korupciu.

Záver

Škandinávsky model sociálneho štátu sa javí ako jediný životaschopný. Dokazuje, že aj štát so silnou sociálnou politikou môže hospodáriť bez gigantických dlhov. Je tiež príkladom, že ani relatívne vysoké zdanenie nemusí znamenať a spôsobiť stratu konkurencieschopnosti. Je však potrebné časť sociálnych výdavkov „presmerovať“ do vzdelania a vedy, pretože existuje silná väzba medzi konkurencieschopnosťou a investíciami do vzdelania.

Vzniká však otázka, či je možné použiť tento model ako vzor pre celú Európu. Pokusy o zavedenie švédskeho modelu v iných krajinách narážajú na „nedostatok Švédov“ v populácii. Severská kultúra je odlišná od ostatnej Európy a severské recepty môžu byť v praxi neaplikovateľné. Prekážkou je už spomenutá vysoká miera korupcie a s ňou úzko súvisiaca úroveň a kultúra verejnej správy. Úspech škandinávského modelu zrejme spočíva viac vo Švédoch, Fínoch či Dánoch ako v ekonomickom modeli. Napriek tomu je potrebné začať so zmenou.

Literatúra

1. MITCHELL, E.: Typologizace sociálního státu v díle G. Esping-Andersena, SOCIOWEB – sociologický webzin – dostupné na internete: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=337&lst=103>
2. RAJAS, M. 2005: Sweden after the Sweden model, From Futorial State to Enabling State. Timbur, May 2005. ISBN 91-7566-589-1.
3. TITMUSS, R. M. 1974: Social Policy: an introduction, Academic Division of UnwinHyvan Ltd., 1974, 164 s. ISBN 0-04-361018-8.
4. VIDOVÁ, J. 2008. Aktuálne problémy bytovej politiky, výstavby a kvality života. Bratislava: Vydavateľstvo Daniel NETRI, 2008. 98 s. ISBN 978-80-969567-8-4.
5. VIDOVÁ, J. - HOLKOVÁ, V. 2010: Vzťahy medzi investíciami, mierou investícií a ekonomickým rastom v Slovenskej republike : vedecká monografia [elektronický zdroj]. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2010. CD-ROM 111 s. ISBN 978-80-225-3092-7.
6. VINCÚR, P. a kol. 2005: Teória a prax hospodárskej politiky. Bratislava: SPRINT vbra 2005, s. 435. ISBN 80-89 085-34-2.

Kontakt

doc. Ing. Mária BLÁŠKOVÁ, PhD.
Katedra hospodárskej politiky
Národohospodárska fakulta
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: blaskova@euba.sk

ZÁKLADNÉ CHARAKTERISTIKY REGIÓNOV SVETOVEJ EKONOMIKY Z POHLADU INPUT-OUTPUT TABULIEK

BASIC CHARACTERISTICS OF THE WORLD ECONOMY REGIONS FROM THE PERSPECTIVE OF INPUT-OUTPUT TABLES

Martin Lábaj¹²

Abstrakt

V príspevku sa zaoberáme analýzou svetovej ekonomiky rozdelenej do šiestich regiónov a to z pohľadu svetových input-output tabuliek. Analyzujeme podiel jednotlivých regiónov na svetovej produkcii a konečnom použití, ako aj zmeny uvedených podielov medzi rokmi 1995 a 2009. Okrem toho sa zaoberáme postavením a zmenami postavenia jednotlivých odvetví na svetovej produkcii, ako aj vývojom a štruktúrou dovozu do medzispotreby z hľadiska jednotlivých regiónov sveta, s bližším pohľadom na región krajín Eurozóny.

Abstract

In this article we deal with an analysis of the world economy disaggregated into six major regions, from the perspective of input-output tables. We analyze the shares of particular regions on the total world production and final uses as well as the changes in these shares from 1995 to 2009. We deal with position of particular industries on the total world production and its changes as well. At the end, we analyze the development and structure of imports for intermediate consumption according to particular regions, with a special attention laid on Eurozone.

Kľúčové slová

svetové input-output tabuľky, svetová ekonomika, globalizácia

Keywords

world input-output tables, world economy, globalization

Úvod

Nedávno zostavené a zverejnené svetové input-output tabuľky (WIOT) umožňujú po prvýkrát analyzovať komplexné medziodvetvové vzťahy medzi hlavnými regiónmi svetovej ekonomiky, so zohľadnením priamych aj nepriamych efektov. V príspevku sa zaoberáme základnými – priamymi – väzbami a charakteristikami hlavných regiónov sveta. Najskôr uvádzame klasifikáciu jednotlivých regiónov. V ďalšej časti analyzujeme postupne ich podiel na celosvetovej produkcii, konečnom použití a medzispotrebe¹³. Okrem toho analyzujeme význam jednotlivých odvetví z hľadiska celosvetovej produkcie a zmeny postavenia odvetví svetovej ekonomiky medzi rokmi 1995 a 2005. Previazanosť regiónov analyzujeme z hľadiska vývoja podielu dovozov do medzispotreby. Na takéto základné analýzy je možné nadviazať

¹²Príspevok vznikol v rámci riešeného projektu OP VaV s názvom Vytvorenie excelentného pracoviska ekonomického výskumu pre riešenie civilizačných výziev v 21. storočí (ITMS 26240120032). Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ.

¹³Tabuľka medzispotreby zachytáva použitie materiálových vstupov a služieb v jednotlivých odvetviach pri produkcii statkov. Vieme z nej vyčítať materiálovú náročnosť produkcie.

výskumom komplexných väzieb a medziodvetvových tokov (Miller – Blair, 2009), analýzou a rozkladom vývoja konečnej spotreby (Dietzenbacher - de Groot – Los, 2007), či preskúmaním technologických tokov a národných inovačných systémov jednotlivých regiónov sveta (Drejer, 2000; Luptáčík et. al., 2006).

Údaje použité v analýze sú za roky 1995, 2005 a 2009. Input-output tabuľky sa vo všeobecnosti zostavujú so značným oneskorením. Svetové input-output tabuľky sú síce publikované do roku 2009, ale posledné dva roky sú iba expertné odhady. Navyše, väčšina štatistických úradov v EÚ doteraz zostavila národné symetrické input-output tabuľky iba do roku 2005, keďže majú povinnosť zostavovať údaje s päť-ročnou periodicitou. Príspevok nadväzuje na článok publikovaný v Ekonomickom spektre (č. 3/2012) pod názvom „Svetové input-output tabuľky a ich možné využitie v praxi“.

Regióny v svetových input-output tabuľkách

Ako už bolo spomenuté, svetové input-output tabuľky boli zostavené pre 40 krajín sveta, pričom údaje za ostatné krajiny sú uvedené ako Zvyšok sveta.

Okrem toho boli pre potreby rýchlych a jednoduchších analýz zostavené tabuľky pre šesť regiónov sveta a to (Timmer, 2012):

Eurozóna: Rakúsko, Belgicko, Cyprus, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Nemecko, Grécko, Írsko, Taliansko, Luxembursko, Malta, Holandsko, Portugalsko, Slovensko, Slovinsko, Španielsko

EÚ– mimo Eurozóny: Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Maďarsko, Lotyšsko, Litva, Poľsko, Rumunsko, Švédsko, Veľká Británia

NAFTA: Kanada, Mexiko, USA

Čína: Čína

Východná Ázia: Japonsko, Kórea, Taiwan

BRIIAT: Austrália, Brazília, India, Indonézia, Rusko, Turecko

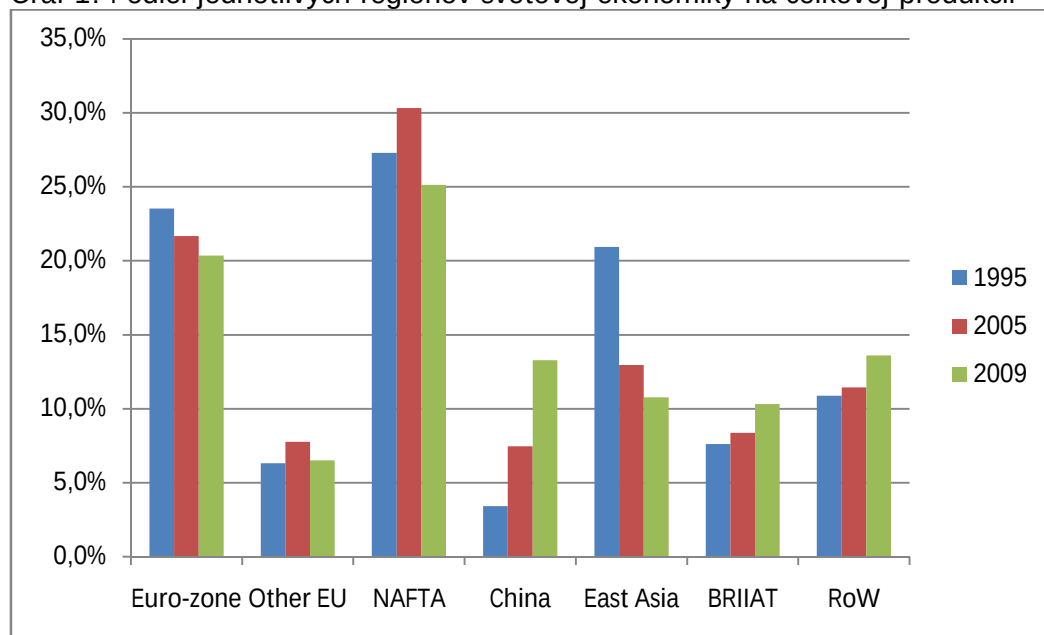
V nasledujúcej časti sa pozrieme na základnú charakteristiku týchto regiónov z pohľadu svetových input-output tabuliek.

Základná analýza regiónov svetovej ekonomiky

Jedným zo spôsobov, ako zhodnotiť význam a postavenie určitého regiónu vo svetovej ekonomike, je pozrieť sa na jeho podiel na celkovej celosvetovej produkcii, ako aj na vývoj tohto podielu v čase. Celková produkcia (medziproduktov a finálnych produktov) podľa jednotlivých regiónov v rokoch 1995, 2005 a 2009 je zobrazená na grafe 1.

Najvyšší podiel na celkovej svetovej produkcii malo vo všetkých obdobiach zoskupenie NAFTA, pričom jeho podiel sa zvýšil z 27 % v roku 1995 na niečo vyše 30 % v roku 2005, a následne poklesol na približne 25 % v roku 2009. Druhým najvýznamnejším regiónom, z hľadiska podielu na celkovej produkcii, boli krajiny Eurozóny, aj keď ich podiel klesol z 23,5 % na niečo vyše 20 % v roku 2009. Podiel regiónu Východná Ázia zaznamenal najväčší pokles a o až o viac ako 10 p.b. (z 20,9 % v roku 1995 na 13 % v roku 2005 a 10,8 % v roku 2009).

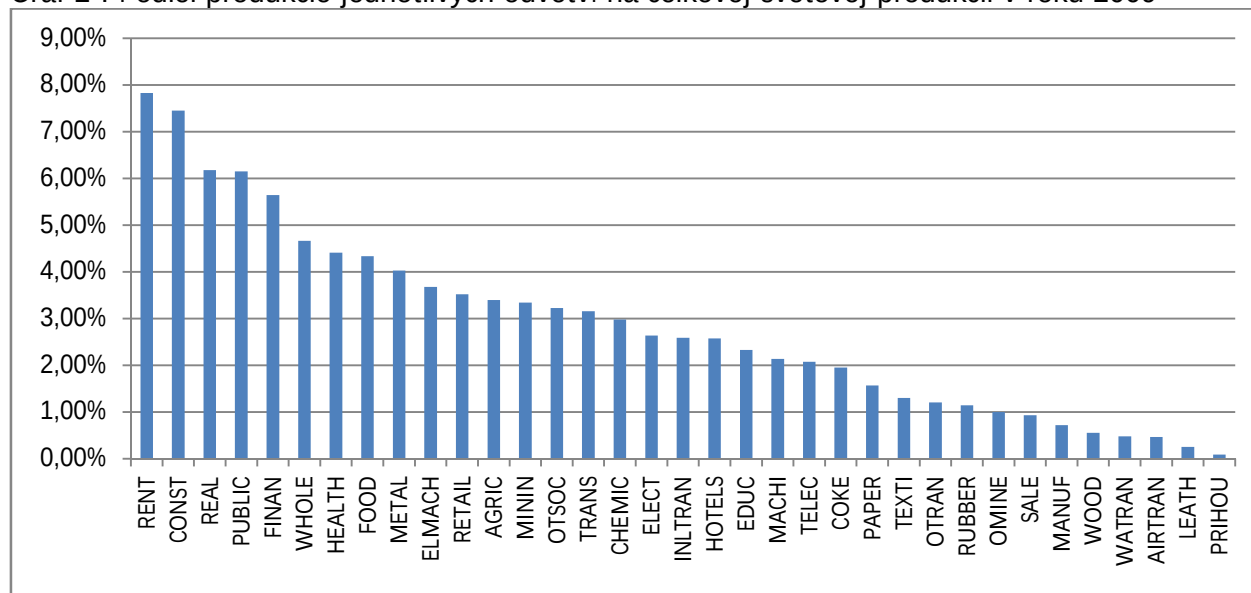
Graf 1: Podiel jednotlivých regiónov svetovej ekonomiky na celkovej produkcii

Zdroj: WorldInput-OutputDatabase, April 2012, vlastné spracovanie.

Jedným z hlavných dôvodov poklesu produkcie regiónu Východná Ázia na celkovej produkcii mohol byť nárast významu a postavenia Číny vo svetovej ekonomike, ktorá zvýšila svoj podiel na celkovej produkcii z 3,4 % v roku 1995 na 7,5 % v roku 2005 a 13,3 % v roku 2009¹⁴.

Graf 2 : Podiel produkcie jednotlivých odvetví na celkovej svetovej produkcii v roku 2009

Zdroj: World Input-Output Database, April 2012, vlastné spracovanie.

Z hľadiska podielu jednotlivých odvetví na celosvetovej produkcii (podľa klasifikácie do 35 sektorov – vid' Príloha 1) mal najväčší podiel prenájom strojov a zariadení a ostatné podnikateľské aktivity (RENT), stavebníctvo (CONST), aktivity spojené s prenájom nehnuteľností (REAL), verejná správa, obrana a povinné sociálne zabezpečenie (PUBLIC)

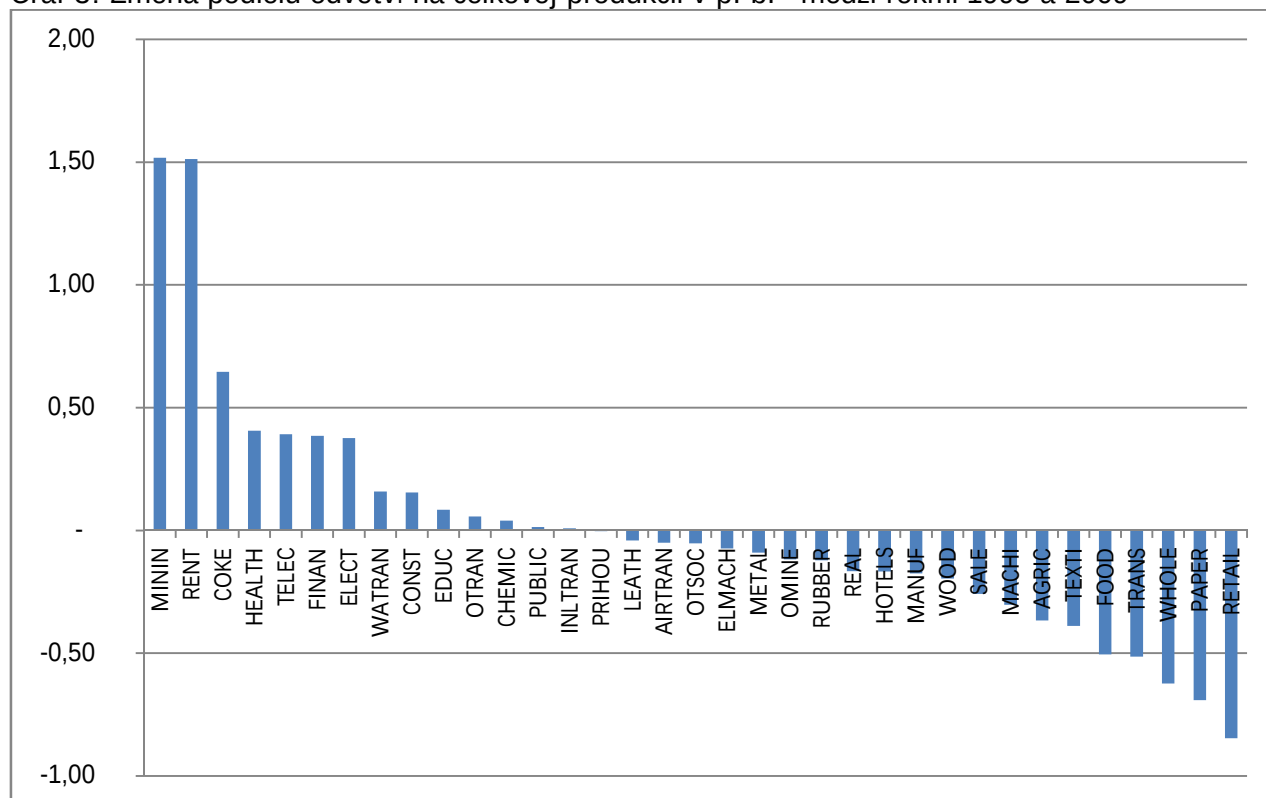
¹⁴Zároveň treba tento jav pripísať aj mohutnej kríze v tomto regióne, ktorá nastala po roku 1995

a finančné sprostredkovanie (FINAN). Aktivity týchto piatich najvýznamnejších odvetví tvorili približne jednu tretinu celkovej celosvetovej produkcie, pričom štyri z nich patria medzi odvetvia služieb.

Medzi rokmi 1995 a 2009 došlo k pomerne významným zmenám v postavení niektorých odvetví, z hľadiska podielu na celkovej svetovej produkcii. Najvýznamnejší nárast podielu zaznamenalo odvetvie ťažby nerastných surovín. Pomerne vysoký nárast môžeme pozorovať aj v odvetví prenájmu strojov a zariadení a iných podnikateľských činností (RENT), ktoré zvýšilo svoj podiel o takmer 1,5 p. b. a stalo sa tak odvetvím s najväčším podielom na svetovej produkcii v roku 2009 (v roku 1995 sa nachádzalo na treťom mieste po odvetviach stavebníctva a prenájmu nehnuteľností).

Významné prírastky podielu môžeme pozorovať aj pri odvetviach ako sú koks, spracovanie ropy a nukleárne palivá (COKE), pošty a telekomunikácie (TELEC), zdravotníctvo a sociálna práca (HEALTH) a finančné sprostredkovanie (FINAN). Nárast ich významu bol najmä na úkor postavenia prenájmu nehnuteľností (RETAIL), výroby celulózy, papiera, tlače a vydavateľstva (PAPER), veľkoobchodu (WHOLE), ako aj odvetvia dopravy (TRANS).

Graf 3: Zmena podielu odvetví na celkovej produkcii v p. b.* medzi rokmi 1995 a 2009

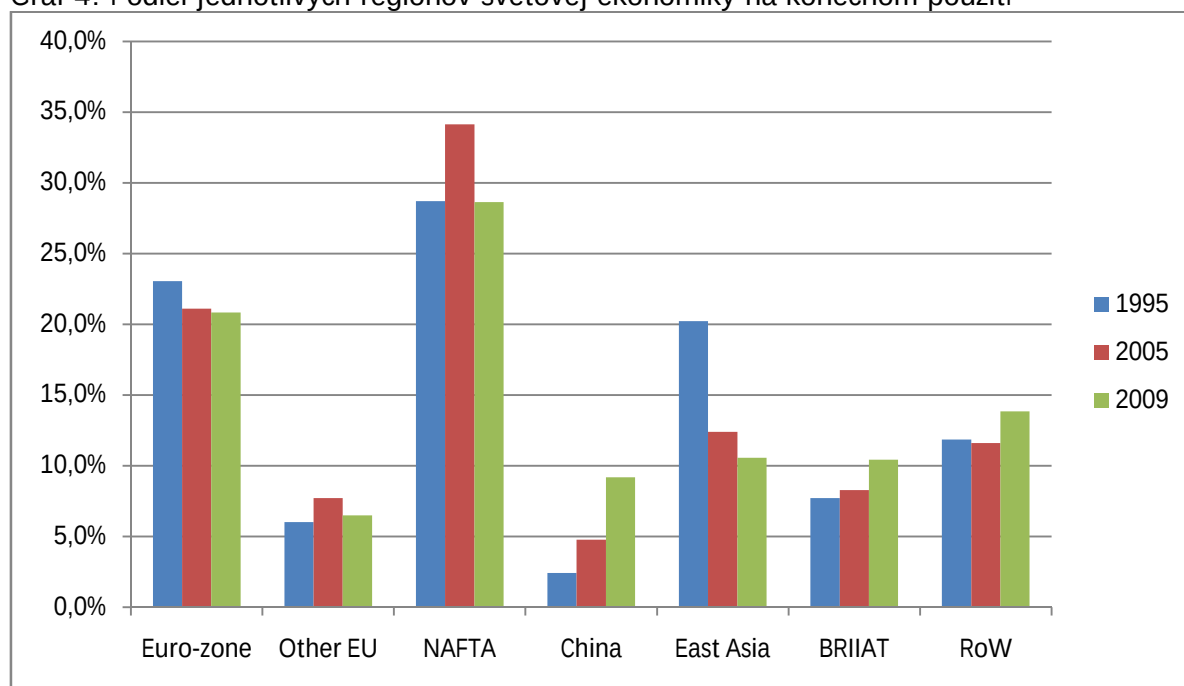

* p.b. – percentuálne body

Zdroj: WorldInput-OutputDatabase, April 2012, vlastné spracovanie.

V hlavných rysoch zodpovedá podiel jednotlivých regiónov svetovej ekonomiky na konečnom použití ich podielu na celkovej produkcii. Najvýznamnejšie postavenie má zoskupenie NAFTA, nasledované Eurozónou, Východnou Áziou, Zvyškom sveta a regiónom BRIIAT. V krajinách regiónu NAFTA sa použilo v roku 2005 niečo vyše 34 % celkových finálnych produktov (v roku 2009 bol podiel približne 28 %). V krajinách Eurozóny tento podiel klesol z 23 % na 20,8 % v roku 2009. Nárast podielu Číny na konečnom použití nebol taký markantný ako pri náraste podielu na celkovej produkcii. Rozdiely v týchto podieloch v jednotlivých regiónoch v roku 2009 sú zobrazené na grafe 5.

Graf 4: Podiel jednotlivých regiónov svetovej ekonomiky na konečnom použití

Zdroj: WorldInput-OutputDatabase, April 2012, vlastné spracovanie.

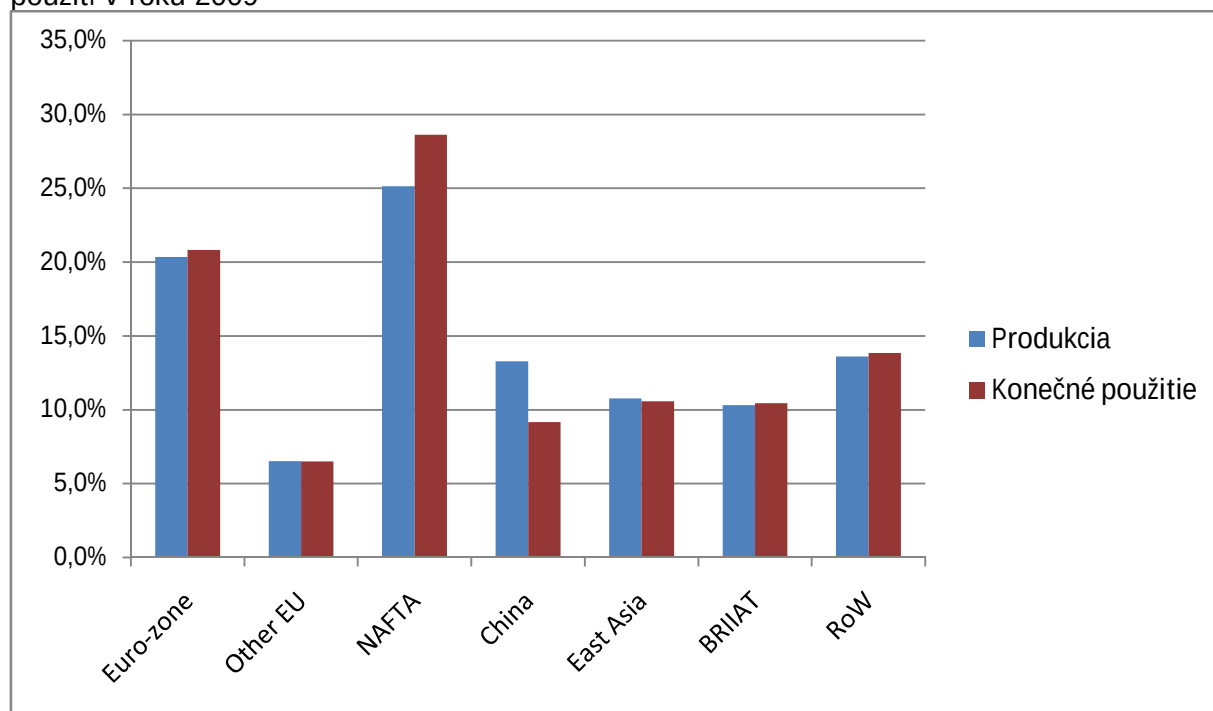
Hlavné disproporcie medzi podielom jednotlivých regiónov na celkovej produkcii a konečným použitím môžeme vidieť v prípade regiónu NAFTA a Číny. Kým podiel na celkovej svetovej produkcii NAFTA bol len niečo vyššie 25 %, jeho podiel na konečnom použití bol približne 28 %. Na druhej strane, podiel Číny predstavoval v roku 2009 13,3 %, ale jej podiel na konečnom použití len niečo vyššie 9 %¹⁵.

Rozdiely medzi podielmi na svetovej produkcii a konečnom použití pri ostatných regiónoch neboli veľké, s mierne vyšším podielom produkcie ako podielom konečného použitia boli regióny Eurozóna a Východná Ázia. Rozdiely medzi podielom produkcie a konečným použitím by sme mohli nájsť skôr vo vnútri zoskupenia Eurozóna ako vo vzťahu celého zoskupenia voči tretím krajinám.

Z hľadiska podielu dovozu produktov na celkovej medzispotrebe môžeme pozorovať medzi rokmi 1995 a 2009 jeho nárast vo všetkých regiónoch svetovej ekonomiky. Napriek tomu sú najvýznamnejšie regióny svetovej ekonomiky, Eurozóna, NAFTA, Čína, Východná Ázia, BRIIAT, podľa tohto ukazovateľa pomerne uzatvorené, s podielom dovozu mimo regiónu len niečo vyššie 10 % v priemere. Zároveň je z grafu zrejмый narastajúci význam globalizácie a previazanosti jednotlivých regiónoch, ktorý sa prejavil nárastom podielu dovozu na celkovej medzispotrebe vo všetkých regiónoch, najvýznamnejšie však v Číne, Východnej Ázii a vo Zvyšku sveta. Celosvetová kríza v roku 2009 zároveň spôsobila, že vo viacerých regiónoch bol podiel medzispotreby nižší ako v roku 2005.

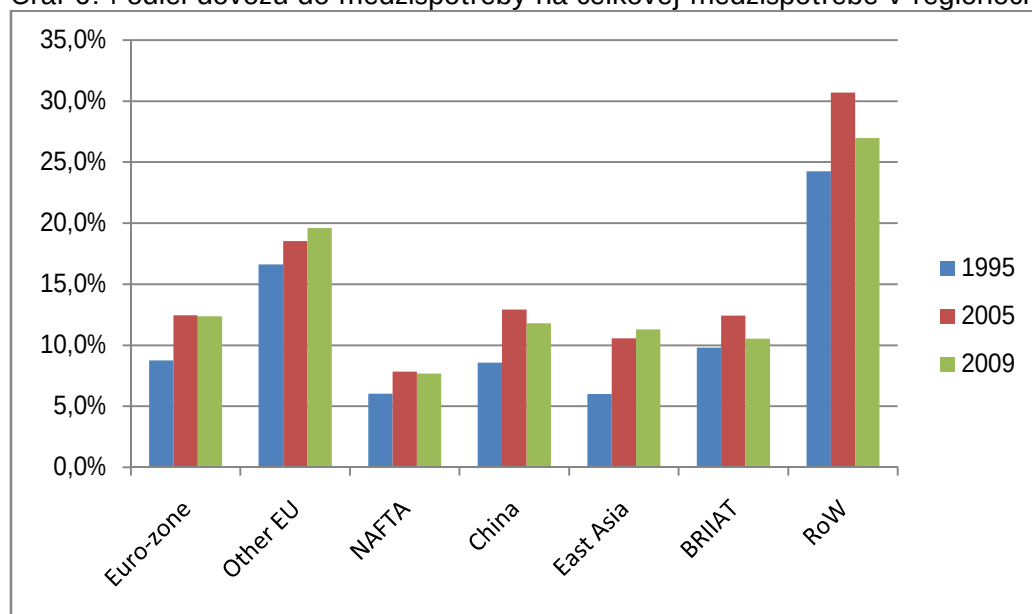
¹⁵Táto situácia sa prejavuje aj na obchodnej bilancii Číny, ktorá ju má poslednú dekádu prebytkovú, kým napríklad USA dosahuje za posledné roky zápornú obchodnú bilanciu.

Graf 5: Porovnanie podielu regiónov svetovej ekonomiky na celkovej produkcii a konečnom použití v roku 2009

Zdroj: WorldInput-OutputDatabase, April 2012, vlastné spracovanie.

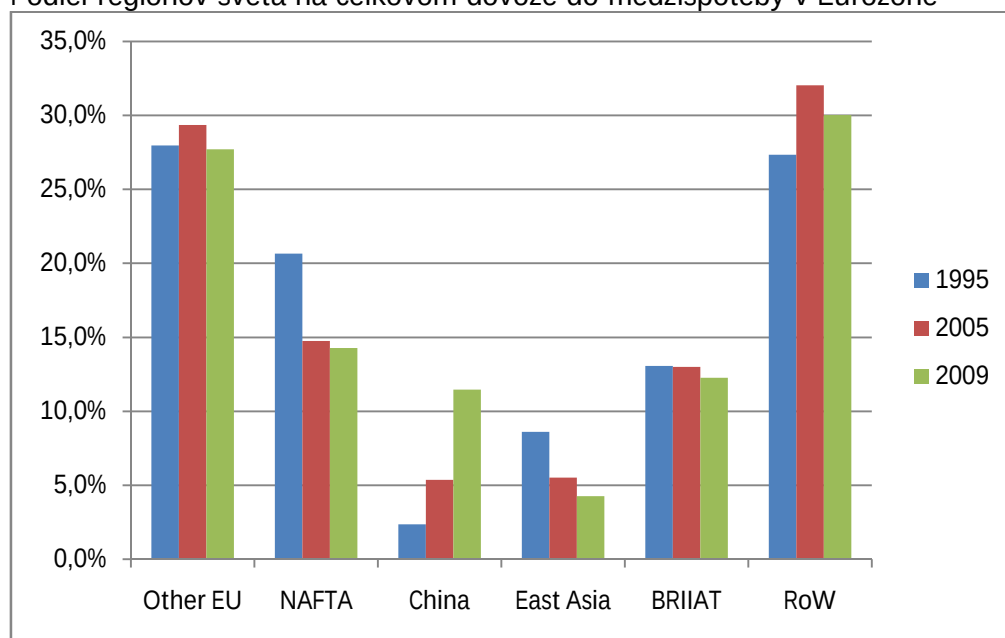
Graf 6: Podiel dovozu do medzispotreby na celkovej medzispotrebe v regiónoch sveta

Zdroj: WorldInput-OutputDatabase, April 2012, vlastné spracovanie.

Graf 7

Podiel regiónov sveta na celkovom dovoze do medzispoteby v Eurozóne

Zdroj: WorldInput-OutputDatabase, April 2012, vlastné spracovanie.

Pri bližšom pohľade na región Eurozóny môžeme vidieť, že najvýznamnejší podiel na dovoze do medzispotreby bol zo Zvyšku sveta a z ostatných krajín EÚ mimo Eurozóny. Podiel dovozu z regiónu NAFTA a z Východnej Ázie poklesol, podiel dovozu z Číny naopak vzrástol a to asi dvojnásobne medzi rokmi 1995 a 2005 (z 2,4 % na 5,4 % v roku 2005) a potom následne až na vyše 11 % v roku 2009. Podiel dovozu do medzispotreby z regiónu NAFTA klesol na približne 14 %, a je len o niečo vyšší ako podiel dovozu z BRIIAT.

Záver

V príspevku sme analyzovali postavenie a vývoj postavenia jednotlivých regiónov svetovej ekonomiky z pohľadu nových svetových input-output tabuliek (Timmer, 2012). Do úvahy sme zobrali iba priame väzby medzi regiónmi, pričom ďalší výskum v tejto oblasti by mal smerovať najmä na preskúmanie nepriamych vzťahov, ktoré nie sú na prvý pohľad zrejmé a ktoré je možné analyzovať napr. prostredníctvom Leontiefovho modelu (Miller-Blair, 2009). Napriek narastajúcemu významu globalizácie je zrejmé, že kľúčovú časť prepojenosti jednotlivých odvetví prostredníctvom medzispotreby naďalej predstavuje domáca produkcia, t.j. produkcia a vzťahy vo vnútri jednotlivých regiónov. Pri analýze sme však zohľadnili len priame väzby medzi týmito regiónmi. Po zohľadnení nepriamych efektov môže byť výsledná prepojenosť, najmä vo vzťahu k niektorým odvetviam, výrazne vyššia.

Použitá literatúra

1. Miller, R. E. – Blair P.D. 2009. Input-Output Analysis: Foundations and Extensions. 2nd Edition. Cambridge University Press, 2009.
2. Timmer, M. P. et al. 2012. TheWorld Input-Output Database (WIOD): Contents, Sources and Methods. WIOD Working Paper Series, WP No. 10, 2012.
3. Aroche-Reyes, F. 2003. A Qualitative Input-Output Method to Find Basic Economic Structures. Papers in Regional Science 82 (4) (október): 581–590.

4. Dietzenbacher, E. - Olaf J. de Groot – Los, B. 2007. Consumption Growth Accounting. Review of Income and Wealth 53 (3): 422–439.
5. Drejer, I. 2000. Comparing Patterns of Industrial Interdependence in National Systems of Innovation--A Study of Germany, the United Kingdom, Japan and the United States. Economic Systems Research 12 (3): 377–399.
6. Luptáčík, M. et. al. 2006. Growth and Employment Potentials of Chosen Technology Fields. Vienna: Institute for Industrial Research, 2006.

Príloha1

Skratky jednotlivých sektorov

AGRIC	Agriculture, Hunting, Forestry and Fishing	AtB
MININ	Mining and Quarrying	C
FOOD	Food, Beverages and Tobacco	15t16
TEXTI	Textiles and Textile Products	17t18
LEATH	Leather, Leather and Footwear	19
WOOD	Wood and Products of Wood and Cork	20
PAPER	Pulp, Paper, Paper , Printing and Publishing	21t22
COKE	Coke, Refined Petroleum and Nuclear Fuel	23
CHEMIC	Chemicals and Chemical Products	24
RUBBER	Rubber and Plastics	25
OMINE	Other Non-Metallic Mineral	26
METAL	Basic Metals and Fabricated Metal	27t28
MACHI	Machinery, Nec	29
ELMACH	Electrical and Optical Equipment	30t33
TRANS	Transport Equipment	34t35
MANUF	Manufacturing, Nec; Recycling	36t37
ELECT	Electricity, Gas and Water Supply	E
CONST	Construction	F
SALE	Sale, Maintenance and Repair of Motor Vehicles and Motorcycles; Retail Sale of Fuel	50
WHOLE	Wholesale Trade and Commission Trade, Except of Motor Vehicles and Motorcycles	51
RETAIL	Retail Trade, Except of Motor Vehicles and Motorcycles; Repair of Household Goods	52
HOTELS	Hotels and Restaurants	H
INLTRAN	Inland Transport	60
WATRAN	Water Transport	61
AIRTRAN	Air Transport	62
OTRAN	Other Supporting and Auxiliary Transport Activities; Activities of Travel Agencies	63
TELEC	Post and Telecommunications	64
FINAN	Financial Intermediation	J
REAL	Real Estate Activities	70
RENT	Renting of M&Eq and Other Business Activities	71t74
PUBLIC	Public Admin and Defence; Compulsory Social Security	L
EDUC	Education	M

HEALTH	Health and SocialWork	N
OTSOC	OtherCommunity, Social and PersonalServices	O
PRIHOU	PrivateHouseholdswithEmployedPersons	P

Informácie o autorovi

Ing. Martin Lábaj, PhD.

Katedra hospodárskej politiky, Národohospodárska fakulta

Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava

02/6729 1444, labaj@euba.sk

DISKUSIA O SPRÁVE MIESTNYCH DANÍ V SPOJENOM KRÁĽOVSTVE A V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

DISCUSSION ON MANAGEMENT OF LOCAL TAXES IN THE UK AND THE SLOVAK REPUBLIC

Peter Baláži

Abstrakt

Cieľom príspevku je analyzovať výhody a nevýhody daňových systémov vybraných krajín, pričom sa snažíme zameriavať hlavne na správu a výber miestnych daní z pohľadu na dane z nehnuteľností. Poznatky vyplývajúce zo štúdia sa snažíme prezentovať do výhod a nevýhod správy miestnych daní v analyzovaných krajinách a v závere k nim vyjadrujeme vlastné stanovisko a prezentujeme vlastné návrhy a odporúčania.

Kľúčové slová

miestna daň, daň z nehnuteľnosti, daňová reforma, fiškálna decentralizácia, Council tax, Business rate

Abstract

The next section discusses the advantages and disadvantages of the tax systems of selected countries, while we try to focus mainly on the administration and collection of local taxes from property taxes prospective. We try to present the findings resulting from the study into advantages and disadvantages of administration of local taxes in the analyzed countries and in final section we express our own opinion and present our own proposals and recommendations.

Key words

local tax, property taxes, tax reform, fiscal decentralization, Council tax, Business rate

Úvod

Dane z nehnuteľností, hoci v inej forme sú podľa faktov uvedených v predchádzajúcej našej úvahe v č. 4/2012 vyberané aj v Spojenom kráľovstve. Spojené Kráľovstvo pozná dva druhy dane z nehnuteľností a to daň z obytných nehnuteľností (Council tax), ktorá sa vyberá za všetky nehnuteľnosti, ale aj niektoré hnutelné predmety, ktoré sú považované za domácnosti alebo stavby určené na bývanie a dane z neobytných nehnuteľností (business

rates), ktoré zdaňujú nehnuteľnosti určené na podnikanie, pričom štátne nehnuteľnosti sú spravidla vylúčené zo zdanenia. Správu miestnych daní majú na starosti obce, rovnako ako aj v Slovenskej republike.

Dôležitým faktom, ktorý si dovoľíme uviesť už v úvode je, že systém miestnych daní v Spojenom kráľovstve funguje bez väčších zmien už viac ako 100 rokov, čo do určitej miery preukazuje funkčnosť a dôvodnosť používania tohto systému aj v súčasnosti, pričom si dovoľíme podotknúť fakt, že je samozrejmé, že systém sa do určitej miery musel adaptovať na rôzne podmienky a situácie, ktorými si krajina prešla v 20. storočí ako aj na začiatku 21. storočia. Jednoduchosť a prehľadnosť systému naznačuje už jednoduché rozdelenie daní na dva základné typy, pričom takéto rozdelenie predstavuje aj daňovú spravodlivosť, pretože fyzické osoby sú zdaňované inými sadzbami ako sú nehnuteľnosti určené na podnikanie a teda prinášajú dodatočné príjmy.

Council tax

Council tax v podobe ako je využívaný v dnešnej dobe bol predstavený pred viac ako 20-timi rokmi. Do parlamentu bol v roku 1992 predložený zákon s názvom The Local Government Finance Act 1992, ktorý bol v rovnakom roku aj prijatý do účinnosti s platnosťou od 1. apríla 1993. Tento zákon stanovuje obciam možnosť zaviesť Council tax teda miestnu daň z obytných nehnuteľností, avšak obec sa o zavedení takejto dane môže sama rozhodnúť, pričom spravidla všetky obce a miestne samosprávy takúto daň zaviedli, pretože predstavuje jeden z hlavných príjmov do obecnej pokladnice. Ako sme už spomínali, výška sadzby Council tax bola stanovená na základe potrieb obcí na naplnenie obecných rozpočtov.

Daňovníkom sa teda stáva každá zodpovedná osoba – zväčša majiteľ nehnuteľnosti alebo jej nájomca, prípadne iná osoba trvale žijúca v nehnuteľnosti. Obec, ktorá Council tax zaviedla je zodpovedná za správu tejto dane, avšak v spolupráci s Valuation Office agency (VOA) – agentúra pre oceňovanie nehnuteľností, kde je dôležitou informáciou, že Council tax je vypočítaná na základe hodnoty nehnuteľnosti, ktorá je pravidelne preceňovaná. Správca dane je povinný najneskôr do 30. apríla doručiť daňový výmer daňovníkovi, pričom každý daňový výmer obsahuje informácie o výške splatnej dane, o tom akým spôsobom bola daň vypočítaná ako aj s presne stanovenými dátumami splatnosti, pretože Council tax je spravidla rozdelená do 10-tich mesačných splátok.

Daňovník je následne povinný zaplatiť daň, pričom v prípade ak mu prináležia nejaké úľavy alebo zľavy a neboli mu započítané do jeho daňového výmeru si môže u miestnej samosprávy nárokovať aj dodatočne a to bez odvolacieho konania. Odvolanie daňovník podáva iba v prípade, že miestna samospráva ako správca dane mu zaslala nesprávny výmer, pretože osoba ktorej bol výmer zaslaný nie je oprávnenou osobou a teda daňovníkom, daňovník je presvedčený, že jeho nehnuteľnosť predstavuje výnimku zo zdanenia alebo nehnuteľnosti prináleží zľava či úľava od dane a v takomto prípade daňovník podáva písomné odvolanie do rúk správcu miestnej dane. V prípade, že mu ani v odvolacom konaní správca dane nevyhoví, pričom tak musí podľa zákona vykonať do dvoch mesiacov, tak môže daňovník podať podnet na špecializovaný tribunál – The valuation tribunal. Podnet na The valuation tribunal môže daňovník podať aj vtedy ak po dvoch mesiacoch nedostal od správcu dane vyrozumienie o odvolaní, avšak nesmie to byť neskôr ako štyri mesiace po tom ako podal prvé odvolanie správcovi dane. Následne tribunál vyzve daňovníka na výsluch a vo veci definitívne rozhodne. Voči takémuto rozhodnutiu sa dá odvolať iba na Najvyššom súde.

Pomerne rovnako ako aj v Slovenskej legislatíve aj v prípade Spojeného kráľovstva existujú legislatívne úpravy miestnych daní a to na centrálnej ako aj miestnej úrovni, avšak

podľa zákona o dani z obytných nehnuteľností v Spojenom kráľovstve daňovníkom zo zákona nevyplyva tak veľa povinností ako je tomu v Slovenskej republike. V prvom rade na Slovensku existuje predpoklad, že daňovník pozná legislatívu a splní si svoju povinnosť o oznámení skutočnosti o vzniku daňovej povinnosti a následne podá správne vyplnené daňové priznanie k dani z nehnuteľnosti. V Spojenom kráľovstve síce existuje oznamovacia povinnosť pri kúpe alebo predaji nehnuteľnosti, avšak tá nemá priamy súvis so správou daní.

Zodpovedná osoba tak nemusí vopred poznať zákon a ani nemusí študovať nariadenia prijaté miestnou samosprávou o tom, či v akej výške a podobne daň zaplatiť má alebo nie, pretože daň vyrubuje obec a to pravidelne raz za bežné zdaňovacie obdobie. Vzhľadom na to, že sa správca dane nespolieha na informácie podané daňovníkom, ale používa informácie z databázy VOA, je veľmi málo pravdepodobné, že dôjde k chybe vo výpočte dane. VOA je totiž špecializovaná agentúra, ktorá oceňuje každú nehnuteľnosť v Spojenom kráľovstve a nahrádza tak aj niektoré kompetencie slovenského katastrálneho úradu, pretože vykonáva aj vymeriavacie a vytyčovací služby. VOA teda zabezpečuje, aby žiaden pozemok na území Spojeného kráľovstva, ktorý má byť zdanený neostane nezdanený, pretože sama pripravuje podklady pre výpočty obecnej dane pre samosprávy. Je to teda špecializovaná agentúra, ktorá slúži už viac ako 100 rokov a poskytuje prehľad o všetkých nehnuteľnostiach, ich ocenení a tak si daňovník môže kedykoľvek skontrolovať akú daň na danú nehnuteľnosť zaplatí.

Ďalšou obmenou oproti Slovenskej správe miestnych daní je aj fakt, že nehnuteľnosti podliehajúce Council tax sú rozdelené do hodnotových skupín, čo znamená, že za drahšie nehnuteľnosti sa platí vyššia daň ako je to u lacnejších nehnuteľností, čím je zachovaná daňová progresia a tak aj spravodlivosť, keďže bohatší ľudia majú drahšie domy a teda platia vyššie dane. Aj odvolacie konanie je v Spojenom kráľovstve jednoduchšie, pretože rovnako ako u nás síce odvolanie na úrovni prvej inštancie posudzuje správca dane avšak druhá inštancia na rozdiel od Slovenskej republiky je v Spojenom kráľovstve špecializovaný tribunál, ktorý sa zaoberá výhradne námietkami voči Council tax, čo zaručuje jednak vysokú odbornosť, ale aj časovú nenáročnosť.

Rovnako ako všetky dane aj Council tax podlieha kritike verejnosti pre svoje nedostatky, hoci sa skôr jedná o nedostatky v legislatívnom procese ako pri správe daní. Council tax je kritizovaná a vnímaná ako nespravodlivá najmä preto, že neberie do úvahy momentálnu platobnú schopnosť daňovníka. Kritici Council tax poukazujú najmä na to, že kapitálová hodnota majetku, ktorú daňovník vlastní, ktorá by do určitej miery mohla načrtnúť relatívne bohatstvo jednotlivca, sa nemusí nutne týkať a zhodovať s bežnými príjmami daňovníka a teda nemusí reflektovať jeho životnú situáciu.

Na opačnej strane na obhajobu Council tax právnici tvrdia, že v takom prípade si takýto daňovník môže uplatniť niektorý zo širokej škály benefitov, ktoré Council tax ponúka a tak svoju daňovú povinnosť zredukovať, či prípadne sa jej úplne zbaviť, pričom toto tvrdenie predpokladá, že systém benefitov Council tax je sám o sebe vyhovujúci. Argumentáciou je predpoklad, že nie každý kto na benefit nárok má si ho aj skutočne uplatniť, čo je však sebadeštruktívne a teda u bežného jednotlivca nie veľmi pravdepodobné, avšak takýto prípad môže nastať najmä u jednotlivcov s nízkou legislatívnou gramotnosťou, ktorí výhody systému nepoznajú.

Kritici ďalej poukazujú, že Council tax sa neprimerane dotýka nájomníkov, teda aj také osoby, ktoré nie sú vlastníkami nehnuteľnosti, alebo aj osoby ktoré sú z časti vlastníkami sociálnych bytov, či domov, pretože platia daň podľa hodnoty majetku, ktorý si v skutočnosti nemôžu dovoliť. Kritizovaná je taktiež proporcionalita zdanenia podľa hodnotových skupín,

pretože napríklad nehnuteľnosti, ktoré spadajú do hodnotovej triedy H môžu platiť daň najviac 3 krát vyššiu daň ako zaplatia daňovníci, ktorých nehnuteľnosť sa nachádza v hodnotovej triede A, a to aj napriek tomu, že hodnota nehnuteľnosti môže byť aj 10 či 20 násobne vyššia. A tak aj napriek zdanlivej daňovej progresii môže mať Council tax regresné daňové účinky.

Prívrženci a zástancovia Council tax však opäť oponujú, že v prípade využitia všetkých benefitov a zliav, ktoré Council tax umožňuje, by k regresii nedochádzalo, alebo dochádzalo iba v malej miere, či sporadicky. Liberálni demokrati v Spojenom kráľovstve pred časom podali návrh na zavedenie nového systému miestnych daní, ktorý by nahradil súčasné Council tax a to tak, že daň by sa platila priamo ako odplata za vykonané služby. Tento návrh však neprešiel a to najmä v Škótsku, pretože argumentovali tým, že systém miestnych daní úplne separovaný od centrálného systému daní by bol vysokou administratívnou náročnosťou neefektívny, pretože náklady na jeho administráciu by boli nepomerene vyššie a tak by boli aj skutočné daňové príjmy skreslené. Okrem iného zachovaním súčasného stavu zostávajú aj naďalej miestne dane pod kontrolou centrálnej vlády, čo je v tomto prípade považované za pozitívne.

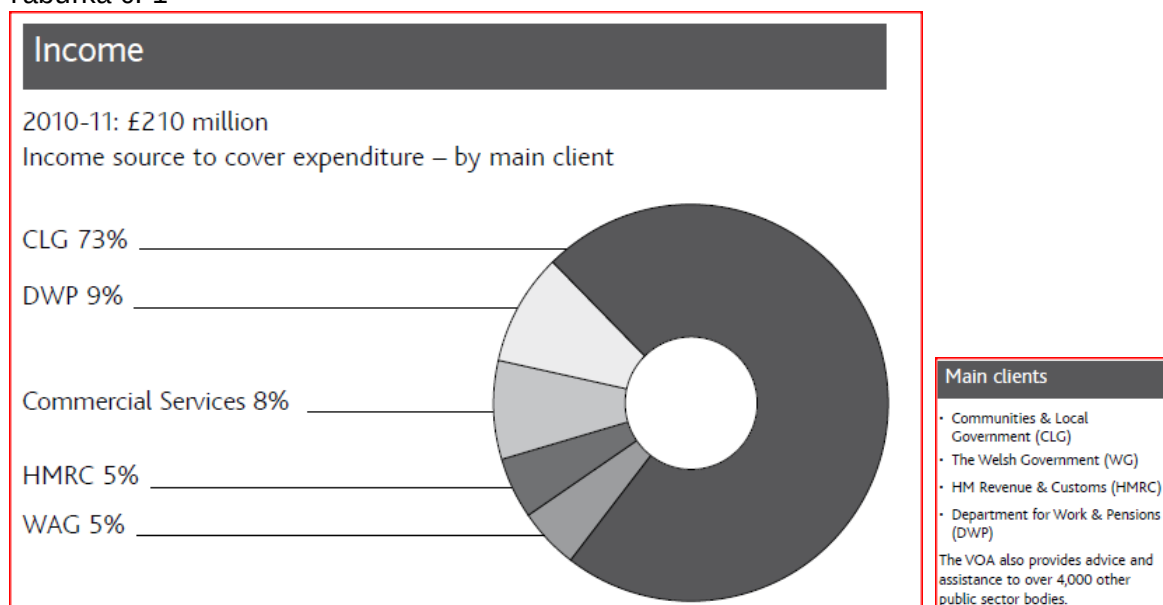
Ďalšou alternatívou pre Spojené kráľovstvo je, že všetky dane by boli vyberané centrálnou a rovnako všetky finančné prostriedky by boli centrálnou prerozdeľované, pričom už v súčasnosti je okolo 75% príjmov miestnych samospráv z centrálného rozpočtu. Najväčším problémom tohto systému je, že odstraňuje daňovú nezávislosť od lokálnej vlády a robí z nej iba vykonávateľa služieb. Nakoľko miestne samosprávy v Spojenom kráľovstve nemajú žiadne ústavné záruky a v skutku sú formované iba akýmsi rozmarom centrálnej vlády (nemajú samostatné postavenie pred zákonom ako je to v Slovenskej republike), tak im kritici nedávajú veľké možnosti na možné osamostatnenie sa a zbavenie sa závislosti od centrálnej vlády.

Správa miestnych daní a VOA

Valuation Office Agency ako výkonná agentúra poverená centrálnou vládou Spojeného kráľovstva, je dôležitou súčasťou správy miestnych daní, pretože má výhradné právo pre ohodnocovanie nehnuteľností na celom území Anglicka a Walesu. Je to obrovský administratívny aparát, ktorý v rokoch 2010 a 2011 zamestnával 3820 zamestnancov na plný úväzok. Takýto aparát by napríklad na Slovensku s počtom obcí 2928 pravdepodobne postačoval, pretože by na jednu obec pripadal 1,3 zamestnanca, ktorý by sa venoval problematike miestnych daní. Z tohto počtu zamestnancov je 82 oficiálnych úradníkov rozmiestnených v Anglicku, Walesu a Škótsku. Samozrejme aj prostriedky financovania takejto obrovskej agentúry sú nemalé. V rokoch 2010 – 2011 dosahovali príjmy tejto agentúry až 210 miliónov britských libier a výdavky 193 miliónov libier. Čo znamená, že zisk dosiahnutý v tomto období bol 17 miliónov libier. Pretože Valuation Office Agency je súkromnou agentúrou, samozrejme môže dosahovať zisk ako akákoľvek iná inštitúcia, ktorá vykonáva podnikateľskú činnosť.

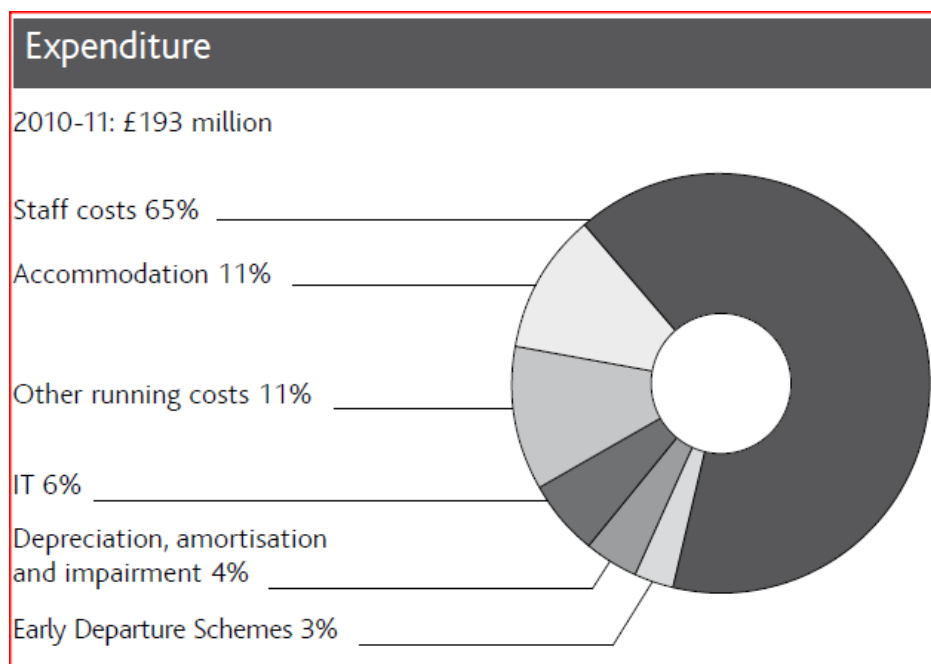
Hlavnými klientmi VOA teda sú komunity a lokálne vlády (CLG), Waleská vláda(WAG), Her Majesty Revenue & Customs(HMRC), Úrad pre prácu a dôchodok (DWP), ale VOA poskytuje služby a podporu pre viac ako 4000 iných súčastí verejného sektora.

Tabuľka č. 1¹⁶

Zdroj : Valuation Office agency (VOA)

VOA ako bolo už vyššie uvedené má aj nemalé finančné náklady na svoju prevádzku. Najväčší výdavok predstavujú mzdy, ktoré tvoria až 65% všetkých výdavkov, ktoré VOA má. Druhou najväčšou zložkou výdavkov sú náklady na prenájom a správu budov vo výške 11%, rovnako ako aj iné prevádzkové náklady ktorých výška je taktiež 11%. Pomerne veľkú časť investujú aj do informačných technológií a to až 6% celkových výdavkov.

Zdroj : Valuation Office agency (VOA)

¹⁶ Graf príjmov VOA z výročnej správy VOA z rokov 2010/11

Z vyššie uvedených informácií si teda vieme vypočítať, že náklady na mzdy predstavujú 65% z 193 miliónov libier, čo je teda 125,45 miliónov libier, čo je v prepočte približne 150 miliónov Eur. Pri priemernej mesačnej mzde NH Slovenskej republiky v roku 2011, ktorá bola 786 EUR¹⁷, by sme dokázali zamestnať na dobu 1 roka až 15903 ľudí, čo by predstavovalo takmer 5,5 zamestnanca pre každú obec na celý rok. Dôležitým faktom je však, že tento aparát spravuje miestne dane na rozlohe 243 610 km², kde žije približne 62 miliónov obyvateľov, čo je takmer 5 násobne väčšia rozloha akú má Slovenská republika a žije tam približne 11,3 násobne viac obyvateľov. Pri prepočte výdavkov na plochu približne rovnakú Slovenskej republike by výdavky predstavovali iba 30 mil. EUR, čo predstavuje pri priemernej mzde 786 EUR / mesiac 3810,5 trvalých pracovných miest po dobu jedného roka, čiže 1,3 zamestnanca na obec. Dôležité je však podotknúť, že VOA daň nevyrubuje, iba pripravuje podklady pre daňové účely, čo znamená, že je potrebný ešte dodatočný administratívny aparát na úrovni miestnych vlád, čo celý systém ešte viac zdražuje, no na pomery Spojeného kráľovstva a formu systému miestnych daní si aj tak dovoľíme tvrdiť, že služby VOA nie sú predražené.

Business rates

Business rates, teda daň alebo poplatok za nehnuteľnosti, ktoré nemajú obytný charakter boli známe už v prvom sociálnom zákonníku z roku 1572 ako aj zákonníku z roku 1601, avšak ich využitie podobné dnešnému tvaru sa formovalo v prvej polovici 20. Storočia.

Prvý raz bol business rate síce pod iným názvom, uzákonený zákonom General rate act 1967 prijatým v roku 1967. Zákon, aký ho v Spojenom kráľovstve poznáme dnes bol prvý raz predstavený v roku 1988 a prijatý bol až v roku 1990 s poslednou legislatívnou úpravou v roku 1998 zákonom The Local Government Finance Act 1998. Spomínaný zákon umožnil miestnym samosprávam zavádzať na svojom území business rates, pričom sa môže sama rozhodnúť o zavedení takejto dane. Z reality sa však dá povedať, že spravidla všetky obce a miestne samosprávy takúto daň zaviedli, pretože predstavuje okrem Council tax a grantov jeden z hlavných príjmov do rozpočtu obce. Podľa už vopred spomínaných faktov, výšku koeficientu Business rates mali možnosť si samosprávy navrhnuť sami a to podľa osobitných potrieb, pričom bola zachovaná transparentnosť a koeficient bol na základe potrieb samospráv nastavený centrálnie. Daňovníkom, rovnako ako v prípade Council tax, sa stáva každá zodpovedná osoba – zväčša majiteľ nehnuteľnosti alebo jej nájomca, prípade iná osoba, ktorá vykonáva činnosť za cieľom dosahovať zisk v nehnuteľnosti. Obec, ktorá business rate zaviedla je zodpovedná za správu tejto dane, a rovnako ako v prípade Council tax v spolupráci s Valuation Office agency (VOA) – agentúra pre oceňovanie nehnuteľností. Správca dane je povinný najneskôr do 30. Apríla doručiť daňový výmer. V prípade business rates, je však jeden veľký rozdiel vo výbere dane, pretože kým u Council tax daňové príjmy daňovník platí priamo miestnej samospráve, business rate je platená do centrálneho rozpočtu, odkiaľ je následne centrálnou vládou prerozdelená, čo znamená, že niektoré samosprávy dostanú vyšší príjem z business rate ako by reálne vyzbierali na svojom území, keby bola daň splatná priamo do samosprávy a naopak.

¹⁷ Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=35593>, 15.04.2012, 20:07 hod

Aj v prípade business rates je možné sa voči vyrubenej dani odvolať a stáva sa tak najmä v prípadoch, kedy daňovník nie je spokojný s ocenením nehnuteľnosti, avšak môže ísť aj o zmenu majiteľa nehnuteľnosti alebo iné faktory, ktoré vplývajú na konečnú výšku dane. V prípade business rates je však prvou inštanciou, ktorá odvolanie prerokováva VOA, ktorá by sa mala pokúsiť o prípadnú nápravu, či o dohodu s daňovníkom. Ak sa VOA s daňovníkom nedohodne, je žiadosť postúpená špecializovanému nezávislému tribunálu pre ocenenie Independent Valuation Tribunal.

Business rates je daň, ktorá je overená rokmi a tak sa len ťažko hľadajú jej nedostatky. Prvým predpokladom business rates je, že tejto dani podliehajú najmä právnické osoby alebo osoby, ktoré vykonávajú podnikateľskú činnosť. Myslíme si, že je správne a v mnohých smeroch opodstatnené, že dane z nehnuteľností sú teda rozdelené na dane z obytných nehnuteľností a dane zo zvyšku nehnuteľnosti, pričom daňové sadzby sa rozlišujú. Myslíme si, že takýto prístup je správny a spravodlivejší ako prístup v súčasnosti využívaný v Slovenskej republike, pretože je racionálne, že subjekty, ktoré vytvárajú zisk, by mali platiť vyššie dane ako fyzické osoby, ktorým predmetná nehnuteľnosť slúži výhradne na bytové účely a tak neprináša žiadne dodatočné zdroje. Z pohľadu samosprávy predstavujú business rates dane, ktoré im prinášajú síce vysoké príjmy, len pre zaujímavosť v zdaňovacom období 2005/ 2006 bolo v Spojenom Kráľovstve vyzbieraných 19,9 miliónov libier, čo predstavovalo 4,35% daňových príjmov Spojeného kráľovstva v danom roku, pri veľmi nízkej administratívnej náročnosti, pretože väčšina údajov a podkladov pre výpočet dane je spracovaná VOA. Nevýhodu v podobe business rate môže predstavovať koeficient, ktorý je spoločný pre celé územie Spojeného kráľovstva. Transparentnosť zdanenia by však mala zachovať VOA, pretože koeficientom sa násobí hodnota nehnuteľností stanovená VOA a teda existuje predpoklad, že v chudobnejších regiónoch budú ceny nehnuteľností nižšie a teda aj výsledná suma dane bude nižšia ako v bohatších regiónoch, kde by mali byť ceny nehnuteľností vyššie. Aj napriek tomuto predpokladu sa však pri zavedení business rates vzniesla veľká kritika zameraná najmä na výšku určeného koeficientu. Tieto námietky boli prezentované najmä veľkými združeniami ako je napríklad Konfederácia Britského priemyslu, ktorá je poprednou lobbingovou organizáciou zastupujúcou Britský priemysel a to rovnako na domácej ako aj zahraničnej pôde (Confederation of British Industry), ktorá požadovala najmä pre svojich členov použitie nižších koeficientov, ako aj vyššie úľavy na daniach. V roku 2007, Sir Michael Lyons dokonca skúmal podrobne miestne vlády a ich návrhy na koeficient business rate, pričom dospel k názoru, že koeficient bol stanovený na základe jednostrannej požiadavky, pričom neboli brané do úvahy žiadne kontrastné návrhy a že business rate najviac postihla tie odvetvia priemyslu, kde existuje silná potreba vlastníctva väčších alebo viacerých nehnuteľností. V konečnom dôsledku, pretože celkový výnos z business rates je prepojený na index maloobchodných cien ako pomerného ukazovateľa inflácie sa znížil podiel výnosov z business rates do rozpočtov miestnych samospráv a to najmä v porovnaní s Council tax ako aj grantmi. Okamžitou reakciou miestnych samospráv bola požiadavka o zvýšenie koeficientu pre výpočet business rate a požadovali, aby sa možnosť nastavovať koeficient preniesla do právomocí samospráv, avšak tieto požiadavky boli pripomienkované a to spoločnosťami ako British Retail Consortium – teda konzorciom maloobchodných predajcov, pričom rovnako aj Sir Lyons sa v záveroch svojho vyšetrovania priklonil k tomu, aby právomoc určovať koeficient business rate nebol prinavrátený miestnym samosprávam a priklonil sa na stranu opozičných podnikov. Sir Lyons v tomto spore vystupoval ako nezávislý vyšetrovateľ, pretože jeho skúsenosti s miestnou samosprávou, v ktorej pôsobí už od roku 1985, sú veľmi bohaté a predurčujú ho k takejto funkcii. Ako profesor Birminghamskej univerzity uverejnil viacero publikácií venovaných miestnym daniam a problematike miestnych samospráv v Spojenom kráľovstve. Sir Lyons publikoval dlho očakávanú vyšetrovaciu správu v roku 2007, v ktorej vyslovil aj svoje krátkodobé a strednodobé odporúčania.

Hlavné krátkodobé odporúčania Sira Lyonsa:

1. Zvýšiť flexibilitu miestnych samospráv, aby sa znížila centrálna kontrola; zvýšenie právomocí miestnych samospráv na zavedenie dodatočných daní z podnikania avšak po dohode s predstaviteľmi podnikateľskej sféry; nové právomoci zaviesť poplatky za domový odpad ako prostriedok na zníženie tlaku na zvyšovanie Council tax; zrušenie hornej hranice Council tax
2. Zmeny potrebné pre zvýšenie spravodlivosti Council tax; uznať benefity ako zľavy zo zdanenia a to vylepšením systému tak, že 1,8 milióna libier nevyčerpaných na daňových benefitov sa využijú ako daňové dotácie pre najchudobnejšie organizácie a zvýšia úsporový limit penzistov na 50 000 libier
3. Zvýšiť transparentnosť v systéme financovania miestnych samospráv tým, že bude jasný prínos z daní, ktoré sú zriadené na centrálnej úrovni a zaistiť vyššiu a transparentnejšiu informovanosť Parlamentu a verejnosti
4. Zlepšenie a zefektívnenie stimulov pre orgány miestnej samosprávy na podporu hospodárskeho rastu a ekonomickej prosperity a to spočiatku prostredníctvom návrhu stimulov miestnych samospráv pre podnikateľskú sféru – podpora rozvoja podnikateľskej sféry

Hlavné odporúčania Sira Lyonsa strednodobého charakteru:

1. Prehodnotiť výšku Council tax aktualizovať daňový základ a zlepšiť spravodlivosť
2. V rovnakom čase zreformovať Council tax rozšírením hodnotových skupín nehnuteľností, čím by sa znížila daňová povinnosť najmä u nehnuteľností, ktoré sú ocenené na spodných hraniciach hodnotových skupín a výpadok z takejto úpravy by bol splatený navýšením koeficientu pre nehnuteľnosti s vyššou hodnotou – v konečnom dôsledku by táto zmena nemala priniesť zvýšenie priemerného výnosu z Council tax
3. Zvážiť pridelovanie fixne stanoveného podielu dane z príjmu miestnym samosprávam
4. Nájsť spôsoby, ako zlepšiť motiváciu v rámci systému grantov
5. Zvážiť zavedenie právomoci vyberať turistickú daň v prípade, že by existovala aj podpora verejnosti, pričom zaviesť takúto daň by bolo vhodné iba v niektorých oblastiach.

Zo všetkých vyššie uvedených bodov vyplývajú určité nedostatky systému miestnych daní, a teda priestor na zlepšenie je dostatočne široký. Dovoľme si však podotknúť, že takmer všetky problémy, ktoré vyplynuli z daňového systému Spojeného kráľovstva súvisia viac s legislatívnymi nedostatkami, či tak veľmi diskutovanou daňovou spravodlivosťou, ale čo sa týka správy daní a výberu daní je systém funkčný a spoľahlivý. Je to najmä preto, že správca dane už vopred pozná všetky nehnuteľnosti, a tak si dokáže celkom presne vypočítať budúci daňový výnos z miestnych daní. Na základe týchto informácií dokáže miestna samospráva správne a primerane nastaviť rozpočet obce na ďalšie obdobia, čo nám v Slovenskej republike chýba. Z čisto teoretického hľadiska je princíp rovnaký, a teda aj obce a mestá Slovenska, by mali byť schopné si už vopred vypočítať príjmy z miestnych daní, ale administratívna náročnosť, byrokratický aparát vo forme Katastrálneho úradu a nedostatok ľudských zdrojov im to neumožňujú.

Záver

Na základe komparatívnej analýzy výberu miestnych daní v Slovenskej republike a Spojenom kráľovstve si dovoľujeme vysloviť niektoré odporúčania :

Legislatívne zabezpečiť spoluprácu Katastrálneho úradu a obecných samospráv ako správcov miestnych daní z nehnuteľnosti, prípadne zvýšiť právomoci miestnych samospráv a v rámci fiškálnej decentralizácie preniesť funkciu Katastrálnych úradov na obce, samozrejme za predpokladu zvýšenia dotácií obciam od centrálnej vlády alebo naopak, zvýšiť zodpovednosti katastrálnych úradov tak, aby boli schopné na základe svojich databáz poskytnúť obciam informácie potrebné pre výpočet miestnych daní podobne ako v Spojenom kráľovstve VOA.

Za predpokladu spolupráce, alebo prípadného prepojenia katastrálneho úradu s miestnym úradom zabezpečiť informačný systém, ktorý by zjednodušil a uľahčil náročnú administráciu miestnych daní, čím by sa ušetrili prebytočné ľudské zdroje.

Poskytnúť podporu obciam ako správcom miestnych daní vo forme školení pre potreby miestneho zisťovania, ako poskytovanie dotácií, grantov alebo úverov obciam potrebných pre naštartovanie správneho fungovania miestneho zisťovania – teda poskytnúť obciam na začiatok dodatočné zdroje potrebné na ľudské zdroje, ktoré by boli využívané pre potreby miestneho zisťovania a to nie len pre účely daní z nehnuteľností, ale aj pre potreby všetkých ostatných miestnych daní, nakoľko väčšina z týchto daní podľa platnej Slovenskej legislatívy funguje na princípe oznamovacej povinnosti, napr. daň za psa.

Zvýšiť sankcie daňovníkom za neúplné či nesprávne podané daňové priznanie, a v prípade zlúčenia katastrálnych úradov s miestnou samosprávou úplné zrušenie potreby daňového priznania k dani z nehnuteľnosti, z dôvodu bezpredmetnosti.

Pre prípady odvolacieho konania stanoviť daňovníkom povinnosť zaplatiť aspoň určité percento z vyrubenej dane (napr. 50%) v zákonom stanovenej lehote do 31. apríla a to aj napriek tomu, že voči tejto dani bolo podané odvolanie, pričom po uzatvorení odvolacieho konania sa rozdiel vyrovná a to bude vrátením preplatku zo strany obce alebo doplatením zvyšnej sumy daňovníkom

Vyššie uvedené odporúčania považujeme za nevyhnutné k tomu, aby správa miestnych daní mohla začať fungovať správne a v dostatočnej výške naplňovať obecné rozpočty. Dôvodom, že obecné rozpočty sú prázdne nie je fakt, že príjmy rozpočtu by boli prinízke, ale preto, že obce nedokážu zabezpečiť naplnenie rozpočtu v takom rozsahu ako im to umožňuje zákon, častokrát kvôli byrokratickým obštrukciám.

Zoznam použitej literatúry

Knižné zdroje:

1. SCHULTZOVÁ A. a kol. 2007. Daňovníctvo - Daňová teória a politika. Bratislava: Iura Edition, 2007. 198s. ISBN 978-80-8078-161-3
2. NEUBAUEROVÁ E. a kol. 2002. Financie územnosprávnych celkov. Bratislava: Ekonóm, 2002. 166s. ISBN 80-88727-53-7
3. NEUBAUEROVÁ E. 2003. Finančné aspekty decentralizácie verejnej správy. Bratislava: Ekonóm, 2003. 168s. ISBN 80-225-1711-9

4. BELIČKOVÁ K. a kol. 2005. Verejné rozpočty. Bratislava: Ekonóm, 2005. 309s. ISBN 80-225-2077-2
5. ZUBALOVÁ A. a kol. 2008. Daňové teórie a ich využitie v praxi. Bratislava: Iura Edition, 2008. 198s. ISBN 978-80-8078-228-3
6. ŽÁRSKA E., ŠEBOVÁ M. 2005. Decentralizácia verejnej správy Slovenskej republiky. Bratislava: Katedra verejnej správy a regionálneho rozvoja, Národohospodárska fakulta, Ekonomická univerzita v Bratislave, 2005. 127s. ISBN 80-89149-06-05
7. BEŇOVÁ E. a kol. 2005. Financie a mena. Bratislava: Iura edition, 2005. 373s. ISBN 80-8078-031-5

Zákony:

1. Zákon č. 582/2004 Zb. o miestnych daniach a poplatku za komunálne odpady v znení neskorších predpisov
2. Zákon č. 511/1992 Zb. o správe daní a poplatkov v znení neskorších predpisov
3. Zákon č. 460/2011 Zb. o miestnych daniach a poplatku za komunálne odpady
4. Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov
5. Zákon č. 544/1990 Zb. zákon Slovenskej národnej rady o miestnych poplatkoch
6. Zákon č. 523/2004 Zb. o rozpočtových pravidlách verejnej správy
7. Zákon č. 583/2004 Zb. o rozpočtových pravidlách územnej samosprávy

Časopisy:

HEČKOVÁ R., VACKOVÁ H. 2009. Prehľad povinností vyplývajúcich zo zákona o miestnych daniach na rok 2009. Bratislava: Dane a účtovníctvo, 2009, č. 2, 7s. ISSN 1335-7034

Internetové zdroje:

1. doc. JUDr. PAULIČKOVÁ Alena, PhD. 2007. Správa miestnych daní a miestneho poplatku v Slovenskej republike. [online]. Sládkovičovo, 2007, [cit.2012.02.03], Dostupné na internete: http://kvf.vse.cz/storage/1218123430_sb_paulikovalena.pdf
2. www.direct.gov.uk, Council tax: your band [online]. 2012, [cit.2012.02.14], Dostupné na internete: http://www.direct.gov.uk/en/HomeAndCommunity/YourlocalcouncilandCouncilTax/CouncilTax/DG_10037383
3. www.businesslink.gov.uk, Business rates [online]. 2012, [cit.2012.02.17], Dostupné na internete: <http://www.businesslink.gov.uk/bdotg/action/layer?topicId=1073859221>
4. www.adviceguide.org.uk, Council tax [online]. 2012, [cit.2012.03.08], Dostupné na internete: http://www.adviceguide.org.uk/england/your_money/tax_index_ew/council_tax.htm
5. www.legislation.gov.uk, Local tax [online]. 2012, [cit.2012.03.12], Dostupné na internete: <http://www.legislation.gov.uk/title/local%20tax?page=1>
6. www.hmrc.gov.uk, Local tax [online]. 2012, [cit.2012.03.17], Dostupné na internete: <http://www.hmrc.gov.uk/manuals/pimmanual/PIM2030.htm>

Informácie o autorovi

Ing. Mgr. Peter Baláži, PhD.,

Ekonomická univerzita v Bratislave, Národohospodárska fakulta, Katedra financií, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava 5, email : peter.balazi@gmail.com

REZENZIA

Bobáková, Viktória - Sedláková, Slavka: Finančné riadenie a plánovanie. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2012. 144 s. ISBN 9788070979389

Miriam Horváthová

Abstrakt

Recenzia učebného textu Bobáková, Viktória - Sedláková, Slavka: Finančné riadenie a plánovanie.

Abstract

Review of the learning text Bobáková, Victoria - Sedláková, Slavka: Financial management and planning.

Kľúčové slová

Recenzia. Finančný manažment. Finančná politika. Finančné plánovanie. Rozpočet obce.

Keywords

Review. Financial management. Financial policy. Financial planning. Municipal budget

Jedným z dôležitých činiteľov v procese vzdelávania, či už formou výučby alebo podporou individuálneho vzdelávania, je odborná literatúra. Predkladaný učebný text je preto potrebné vnímať ako jednu z možností, ktorá priblíži študentom problematiku riadenia a financovania všeobecne, ale aj v špecifickom prostredí samospráv.

Súčasná doba si vyžaduje kvalitné riešenia nielen v podnikoch, ale aj v prostredí samospráv. Tieto riešenia vieme vo veľkej miere usmerniť pomocou fundovaného finančného riadenia a plánovania. Učebný text „Finančné riadenie a plánovanie“ predkladá základné informácie z oblastí ako sú finančný manažment, finančná politika a jej tvorba, finančné plánovanie, rozpočet obce, hospodárenie s majetkom obce.

Ucelenosť a štruktúra obsahovej náplne predkladaných učebných textov umožňuje a predpokladá ich využitie pre edukatívne potreby študentov nielen Fakulty verejnej správy UPJŠ v Košiciach ale aj iných vysokých škôl ekonomického zamerania.

V súčasnosti, v období prehlbujúcej sa hospodárskej a finančnej krízy národných ekonomík, vystupujú do popredia najmä otázky súvisiace s hľadaním a riadením zdrojov financovania ako na makroekonomickej tak i na mikroekonomickej úrovni. V tejto súvislosti sa javí predkladaný vysokoškolský učebný text ako vhodný materiál, ktorý umožní získať aktuálne, relevantné a aplikovateľné informácie súvisiace s problematikou finančného riadenia a plánovania. Učebné texty svojou obsahovou náplňou reagujú najmä na nevyhnutnosť aplikácie zásad finančného riadenia a plánovania do oblasti samospráv, interpretujú rozpočet obce ako základný finančný plán obce.

Štruktúra predkladaného textu je rozdelená do 7 základných kapitol, ktoré tvoria prierez celej problematiky. Jednotlivé kapitoly sú podrobnejšie členené na podkapitoly, kde autorky podrobne rozpracúvajú danú problematiku. Celkový text je rozložený na 142 stranách. Rozsah jednotlivých kapitol je adekvátny závažnosti problematiky, je prehľadný

a zrozumiteľný. Na lepšie znázornenie textu autorky využívajú aj obrázkovú formu. Tým uľahčujú čitateľom lepšiu orientáciu v texte.

V prvej kapitole sa autorky zaoberajú finančným manažmentom, jeho princípmi, cieľmi a úlohami. Taktiež sú tu prezentované vplyvy prostredia na finančný manažment. V nasledujúcej kapitole sú popisované zdroje informácií pre finančné riadenie, účtovné výkazy aj so schematickým znázornením. Trojbilačnému systému a cashflow sú venované ďalšie podkapitoly.

Finančná politika a jej tvorba predstavuje obsah tretej kapitoly. Veľmi rozsiahlou, obsahujúcou pätnásť podkapitol, je štvrtá kapitola, ktorá prezentuje oblasť finančného plánovania. Jej súčasťou je aj postavenie finančného plánovania v podniku, dlhodobý finančný plán, počítačová podpora finančného plánovania. Piata kapitola sa zaoberá rozpočtom obce, ktorý predstavuje základný finančný plán obce. Dôležitú úlohu tu zohrávajú aj metódy a prístupy k rozpočtovaniu a finančné ukazovatele obce. Posledné kapitoly sú venované manažmentu toku hotovosti a hospodáreniu s majetkom.

Recenzované vysokoškolské učebné texty sú vyvážené tak z pohľadu teoretického ako aj praktického. Pri ich spracovaní bola použitá rôznorodá báza zdrojov, ktoré sú aktuálne z hľadiska časového aj obsahu. Jazyková stránka učebného textu je na dobrej úrovni, práca obsahuje precízne spracované údaje, ktoré sa vhodne prelínajú s praktickými príkladmi. Publikácia je napísaná logicky, jasne a zrozumiteľne, bez terminologických a gramatických nepresností. Štruktúra textu je prehľadná, dá sa v nej ľahko orientovať. Základný teoretický text je vhodne doplnený tabuľkami a obrázkami. Rozsah učebných textov je primerane rozdelený a zodpovedá dĺžke jedného semestra. Práca prezentuje čitateľom základný a prehľadný súhrn poznatkov v oblasti finančného riadenia a plánovania.

V závere učebných textov je zoznam bibliografických odkazov. Sú vo vyčerpávajúcom množstve, časovo aktuálne. Autorky prezentujú nielen zdroje slovenské ale aj zahraničných autorov. Túto publikáciu plne odporúčam študentom fakulty ako aj pracovníkom samospráv k preštudovaniu a rozšíreniu si svojich vedomostí.

Informácie o autorovi

Ing. Miriam Horváthová, PhD.

e-mail: mhorvathova75@gmail.com

Pracovala na Prešovskej univerzite, Fakulte manažmentu, Katedre marketingu a medzinárodného obchodu. Svoju pedagogickú a publikačnú činnosť zameriavala na oblasť marketingu služieb, marketingu samospráv, marketingového mixu, marketingovej komunikácie, informačno-komunikačných technológií, green marketingu. Touto problematikou sa zaoberá v praxi aj naďalej.

HARMONIZÁCIA ÚČTOVNÉHO VÝKAZNÍCTVA MALÝCH A STREDNÝCH PODNIKOV V RÁMCI EÚ

HARMONIZATION OF FINANTIAL REPORTING BY SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN THE EU

Zuzana Staríčková

Abstrakt

Možnosti skvalitnenia zverejňovaných informácií v rámci finančného výkazníctva (IFRS) v malých a stredných podnikoch. Harmonizácia účtovného výkazníctva malých a stredných podnikov v rámci EÚ. Predpoklady využitia IFRS v SR. Medzinárodný štandard pre malé a stredné podniky.

Abstract

The possibility of improving the disclosures in the financial reporting standards (IFRS) for small and medium-sized enterprises. Harmonization of financial reporting for SMEs in the EU. Assumptions using IFRS in SR. International standard for small and medium-sized enterprises.

Kľúčové slová: Účtovné výkazníctvo. Harmonizácia účtovného výkazníctva. Medzinárodný štandard IFRS. Štandardizácia účtovných informácií.

Keywords: Financial Reporting Standards. Harmonization of financial reporting. IFRS - International Financial Reporting Standards. Standardization of accounting information.

Úvod

Rast nadnárodných spoločností, nové informačné technológie a rozvoj medzinárodného kapitálového trhu vyvolávajú potrebu nadnárodných, celosvetovo platných a uznávaných účtovných noriem, ktoré umožnia hodnotiť a analyzovať procesy prebiehajúce na úrovni malého či veľkého podniku. Predpokladá sa, že takýmto požiadavkám budú vyhovovať medzinárodné štandardy účtovného výkazníctva (IFRS). Ich úlohou je dosiahnuť porovnateľnosť vykazovaných informácií o finančnej výkonnosti a finančnej situácii podnikov, ktoré pôsobia v rôznych nadnárodných podmienkach v oblasti finančného riadenia malých a stredných podnikov. Problém, či malé a stredné podniky potrebujú dôkladnú harmonizáciu, sa rieši už niekoľko rokov. Odporcovia harmonizácie účtovného výkazníctva malých a stredných podnikov vystupovali s odôvodnením, že nejde o podniky medzinárodného dosahu v prepojenom svete a s postupujúcou globalizáciou majú stále menší význam. Aj v malých a stredných podnikoch pôsobia zahraniční investori, pre ktorých je orientácia v účtovných závierkach podnikov veľmi dôležitá a podstatná.

Napriek tomu, že celý rad malých a stredných podnikov je súčasťou konsolidačného celku, sú potrebné rovnaké pravidlá, štandardné postupy a porovnateľné účtovné metódy.

PROBLÉMY HARMONIZÁCIE ÚČTOVNÉHO VÝKAZNÍCTVA MALÝCH A STREDNÝCH PODNIKOV V RÁMCI EÚ

Veľká časť výskumu v oblasti medzinárodného účtovníctva, pri prechode malých a stredných podnikov na IFRS, sa venuje problematike formálnej a materiálnej harmonizácie. Formálna harmonizácia sa zameriava predovšetkým na kvantifikáciu úrovne kompatibility medzi nadnárodnou účtovnou reguláciou (napr. IFRS) a národnou účtovnou legislatívou. Materiálna harmonizácia rieši analýzu, kvantifikáciu a interpretáciu, t. j. do akej miery v skutočnosti účtovné jednotky prakticky aplikujú nadnárodnú reguláciu. Na jednej strane formálna harmonizácia sleduje vývoj účtovných štandardov, materiálna harmonizácia, na strane druhej, sa orientuje na praktickú úroveň porovnateľnosti účtovných systémov vo väzbe na harmonizačné procesy. Z toho vyplýva, že formálna harmonizácia vytvára predpoklady pre analýzu materiálnej harmonizácie. Preto môžeme účtovnú harmonizáciu považovať za reálny proces, ktorý je nevyhnutný na zlepšenie medzinárodnej porovnateľnosti účtovných výkazov vyplývajúci z globalizácie finančných trhov a pôsobenia nadnárodných spoločností. Medzi štyri aspekty účtovnej harmonizácie patria vplyvy, proces, výsledky a dopady. Vplyvy zahŕňajú všetky faktory, ktoré majú určitý dopad na harmonizáciu účtovných pravidiel. Proces predstavuje kroky, resp. snahy účtovných jednotiek o zníženie rozdielnosti účtovných pravidiel. Výsledky predstavujú úroveň harmonizácie, ktoré sa dosiahli v danom časovom momente. Konečné dopady naznačujú ďalšie efekty harmonizačného procesu. Hlavnými hybnými silami harmonizačného procesu sú inštitučné snahy o medzinárodnú harmonizáciu prostredníctvom vývoja spoločných účtovných pravidiel a štandardov a spontánne snahy prijímať také účtovné pravidlá, ktoré uľahčia komunikáciu účtovných informácií medzi jednotlivými užívateľmi v rámci krajín sveta. Tieto dve hybné páky harmonizačného procesu obvyčajne fungujú simultánne, ale nie je vylúčené, že v určitých situáciách môžu pôsobiť aj nezávisle v dôsledku globalizácie.

Všeobecne štandardy musia predstavovať jednoduchú, vysoko kvalitnú a zrozumiteľnú sústavu účtovných štandardov vhodnú pre malé a stredné podniky na celom svete. Je potrebné minimalizovať obtiažnosť pri zostavovaní účtovných výkazov podľa týchto štandardov a postaviť ich na rovnakom koncepčnom rámci, ako sú IFRS. Tým sa umožní jednoduchší prechod k úplným IFRS pre malé a stredné podniky alebo v prípade, ak sa pre ne podniky rozhodnú. Treba vychádzať z potrieb užívateľov týchto účtovných výkazov. Medzi najväčších oponentov navrhovaného štandardu IASB pre malé a stredné podniky patrila poradná skupina pre účtovné výkazníctvo v Európe (EFRAG), ktorá považovala názov tohto štandardu pre účtovné výkazníctvo malých a stredných podnikov za nevhodný, lebo poukazovala na možnosť využívania tohto štandardu aj inými veľkými nekótovanými spoločnosťami. Oponenti tohto štandardu namietali, že by sa tento štandard nemal odvolávať na úplné štandardy IFRS a že ho treba podstatne zjednodušiť. Na základe verejnej diskusie sa IASB rozhodla po novom definovať účtovné jednotky, pre ktoré by sa vydal medzinárodný účtovný štandard. Mali by to byť účtovné jednotky, ktoré nie sú predmetom verejného záujmu, resp. sú bez verejnej zodpovednosti. Ide o podniky, ktoré neobchodujú na verejnom trhu so svojimi pohľadávkami alebo nástrojmi vlastného kapitálu alebo nechcú vydať tieto nástroje na verejný trh a nedržia veľký objem aktív.

MEDZINÁRODNÝ ŠTANDARD ÚČTOVNÉHO VÝKAZNÍCTVA PRE MALÉ A STREDNÉ PODNIKY

V r. 2009 vydala Rada pre Medzinárodné účtovné štandardy (IASB) Medzinárodné štandardy pre finančné výkazníctvo pre malé a stredné podniky (IFRS pre SME) Tieto štandardy predstavujú samostatnú normu, ktorá je prispôbena potrebám malých a stredných podnikov. IFRS pre malé a stredné podniky sú zjednodušenou verziou úplného znenia IFRS. Zjednodušili sa princípy oceňovania a vykazovania majetku, záväzkov, výnosov a nákladov. Témy, ktoré pre tento typ podnikov nie sú významné boli vypustené, znížil sa aj počet požiadaviek na zverejňovanie informácií. Zavedenie IFRS pre SME na Slovensku bude znamenať zlepšenie porovnateľnosti účtovných závierok na medzinárodnej úrovni, zvýši dôveryhodnosť účtovníctva malých a stredných podnikov a tiež sa tým znížia náklady na udržiavanie účtovných štandardov na národnej úrovni. Štandard IFRS pre SME je nezávislý na IFRS, ktoré sú určené pre veľké a kótované podniky. Nebude ho možné použiť na zostavovanie závierok podľa IFRS, prípadne ako podklad pre skupinovú konsolidáciu zostavovanú podľa IFRS.

Medzinárodný štandard pre finančné výkazníctvo pre malé a stredné podniky v porovnaní s úplným IFRS obsahuje týchto 5 typov zjednodušení: niektoré možnosti voľby účtovnej politiky, ktoré sú dostupné v úplných IFRS nie sú dovolené, pretože pre malé a stredné podniky sa používajú jednoduchšie metódy; niektoré témy z IFRS sú vynechané, pretože nie sú relevantné pre typické malé a stredné podniky; obsahuje podstatne menej zverejnení; zjednodušená je aj štruktúra – len 35 oddielov je štruktúrovaných; zjednodušenie mnohých princípov vykazovania a oceňovania voči tým, ktoré sa používajú v úplných IFRS.

Medzi dôležité zjednodušenie vykazovania a oceňovania IFRS pre malé a stredné podniky v porovnaní s úplným IFRS patria: Finančné nástroje, ktoré plnia špecifické kritériá sa oceňujú v obstarávacej cene alebo v amortizovanej (zostatkovej) cene. Všetky ostatné sa oceňujú reálnou hodnotou cez výsledok hospodárenia. Tým sa zabráni s tým súvisiacej komplexnosti klasifikácie finančných nástrojov do kategórií a aj hodnoteniu zámerov manažmentu. Štandard stanovuje jednoduchý princíp pre ukončenie vykazovania. Požiadavky na účtovanie zabezpečenia, vrátane detailných kalkulácií sú zjednodušené a upravené pre malé a stredné podniky; Investície do pridružených podnikov a spoločných podnikov možno oceňovať v obstarávacej cene, pokiaľ nie sú o nich známe verejné kótované ceny (v tom prípade treba použiť reálnu hodnotu); Náklady na výskum a vývoj sa musia vykazovať ako náklady; Náklady na prijaté pôžičky a úvery sa musia vykazovať ako náklady; Goodwill a iný nehmotný majetok s neurčitou dobou životnosti sa vždy amortizuje počas jeho odhadovanej doby použiteľnosti; Nehnuteľnosti, stroje a zariadenia a nehmotný majetok. – Reziduálnu hodnotu, dobu životnosti a metódu odpisovania pre položky nehnuteľností, strojov a zariadení a dobu amortizácie /metódu amortizácie pre nehmotný majetok treba hodnotiť len v prípade, ak existujú indikácie, že sa mohli zmeniť od predchádzajúceho ročného dátumu vykazovania (úplné IFRS vyžadujú každoročnú previerku); Programy so stanovenými pôžitkami - všetky náklady minulej služby treba vykázat okamžite vo výsledku hospodárenia. Všetky zisky a straty treba vykázat okamžite buď vo výsledku hospodárenia alebo v inom komplexnom výsledku; Štandard neobsahuje postupy účtovania, je zameraný na uznávanie, oceňovanie a vykazovanie položiek účtovnej závierky. Vytvorenie podrobnejších postupov a manuálov vrátane rámcovej účtovej osnovy, bude úlohou národných regulátorov za predpokladu, že sa bude štandard využívať v rámci národnej úpravy účtovníctva.

Členské štáty Európskej únie sa môžu rozhodnúť, či budú používať IFRS pre malé a stredné podniky povinne. Dôvodom súčasného odmietavého postoja Európskej komisie na

presadzovanie bezpodmienečne povinného prijatia IFRS pre malé a stredné podniky je argument, že IFRS pre malé a stredné podniky je nový štandard, pri ktorom chýbajú skúsenosti s jeho využívaním.

Malé a stredné podniky členských krajín Európskej únie, teda aj malé a stredné podniky v SR, účtujú a vykazujú podľa príslušného účtovného systému danej krajiny, t. j. podľa národných predpisov, ktoré rešpektujú svoj historický vývoj, tradície, ekonomické a právne prostredie. Podľa IFRS povinne účtujú a vykazujú podniky kótované na európskych kapitálových trhoch od r. 2005, kedy sa rozhodlo o používaní medzinárodných štandardov finančného výkazníctva v spoločnostiach, ktoré emitujú cenné papiere registrované na regulovaných kapitálových trhoch.

Jedným zo základných pilierov podnikateľského prostredia Európskej únie je jednotný európsky trh. V porovnaní s veľkými spoločnosťami sú príčinou nízkeho zapojenia malých a stredných podnikov do podnikania na tomto jednotnom trhu predovšetkým tieto skutočnosti:

- rozdiely v právnych predpisoch jednotlivých krajín EÚ,
- nejednotné úpravy zdaňovania malých a stredných podnikov,
- obmedzená ponuka finančných zdrojov a kapitálu,
- nejednotné účtovné štandardy pre malé a stredné podniky,
- nedostatočná podpora podnikania malých a stredných podnikov na jednotnom trhu,
- jazykové a kultúrne rozdiely,
- nedostatok informácií.

Predpokladalo sa, že jednotný trh EÚ pre malé a stredné podniky bude vyžadovať jednotné právne normy a štandardizáciu aj v oblasti účtovného výkazníctva. Preto sa začiatkom tohto storočia naštartovali významné iniciatívy s cieľom poskytnúť malým a stredným podnikom informácie a prostriedky potrebné na prekročenie hraníc domáceho prostredia nielen do ostatných krajín EÚ, ale aj do krajín mimo jej hraníc a na dosiahnutie ľahšieho a jednoduchšieho exportu výrobkov a služieb.

V súčasnosti sa v súvislosti s finančnou krízou venuje medzinárodným účtovným štandardom väčšia pozornosť ako v minulosti. Očakávajú sa zmeny účtovných štandardov, ktoré by poskytovali vyššiu kvalitu informácií zverejňovaných v účtovných závierkach podľa medzinárodných štandardov. Možnosť zmeniť doterajší nepriaznivý stav je v kompetencii regulačných orgánov jednotlivých krajín, aby rozhodli o tom, ktoré subjekty, ako často a ako rýchlo budú povinné účtovnú závierku podľa IFRS zostaviť. Možno konštatovať, že zmeny legislatívy aj IFRS sú príliš pomalé na to, aby mohli trhu počas finančnej krízy účinne pomôcť. Manažment podnikov by mal potrebné informácie zverejňovať bez vyčkávania na zmeny zákona a predpisov. Zlepšenie finančného výkazníctva v Slovenskej republike by umožnilo skrátenie času potrebného na vykonanie a zostavenie účtovnej závierky, súčasne aj riadnej a priebežnej účtovnej závierky; zverejňovanie informácií o dôležitých ekonomických udalostiach v podniku by sa malo uskutočňovať v priebehu hodín alebo dní, nie týždňov. Príslušné regulačné orgány musia operatívne reagovať, ak manažment podniku tieto ciele

neplní. Pri rozhodovaní o tom, ktoré informácie zverejniť a kedy, je dôležité nájsť optimálny pomer medzi snahou zverejniť informácie čo najskôr a v čo najúplnejšej podobe.

Medzinárodný štandard pre finančné výkazníctvo pre malé a stredné podniky reaguje na silné medzinárodné požiadavky nielen rozvinutých, ale aj novo vznikajúcich ekonomík zaviesť účtovné štandardy pre malé a stredné podniky, ktoré nie sú oveľa jednoduchšie ako úplné IFRS. V súčasnej dobe v rámci Európskej únie prebieha revízia účtovných smerníc, ktorých cieľom je zvýšiť zrozumiteľnosť textu novej smernice tak pri zákonodarstve, ako aj pre všetkých jej užívateľov. Hlavnou zmenou v návrhu smernice je zavedenie všeobecných zásad významnosti a prednosti ekonomického obsahu voči právnej forme, ktoré zabezpečia zlepšenie zrozumiteľnosti účtovných výkazov. Návrh špecificky rieši zníženie administratívnej náročnosti vykazovania v malých a stredných podnikoch a stanovuje limity čistého obratu, bilančné sumy a limity počtu zamestnancov na zaradenie do kategórie malých alebo stredných podnikov.

Stále sa vedie diskusia, či bolo vhodné zaviesť výkazníctvo podľa IFRS pre celú Európu, aké sú výhody a nevýhody zavedenia IFRS pre vykazujúce spoločnosti a pre užívateľov ich účtovných závierok, vplyv na obchodné vzťahy a pod. Možno konštatovať, že pre určitú skupinu medzinárodných podnikov je vykazovanie podľa IFRS prospešné. Vykazovanie podľa IFRS by malé a stredné podniky viedlo k zníženiu nákladov pri príprave a overovaní konsolidovaných účtovných závierok. Výhodou jednotného vykazovania je hlavne rozšírenie medzinárodných obchodných vzťahov a zjednodušenie procesu cezhraničných fúzií. Členské štáty EÚ sa môžu rozhodnúť, či budú používať IFRS pre malé a stredné podniky povinne. Dôvodom súčasného odmietavého postoja Európskej komisie na presadzovanie bezpodmienečne povinného prijatia IFRS pre malé a stredné podniky je argument, že IFRS pre malé a stredné podniky je nový štandard, pri ktorom chýbajú skúsenosti s jeho využívaním.

ZÁVER

Nájsť optimálny pomer medzi relevantnosťou a množstvom informácií je veľmi náročné. Účtovné výkazníctvo sa vyjadruje v číslach, preto ide o cvičenie z efektívnej komunikácie a dialógu medzi manažmentom na jednej strane a používateľmi účtovnej závierky na strane druhej. Požiadavky IFRS stanovujú minimum, ktoré účtovná závierka malých a stredných podnikov musí obsahovať, nie však maximum. Preto v značnej miere závisí od manažmentu malých a stredných podnikov, v akej podobe toto číselné finančné výkazníctvo používateľom v účtovnej závierke predloží. Objem informácií, ktoré sú malé a stredné podniky povinné v súlade s IFRS v stanovenom čase zverejňovať ich núti k čisto formálnemu prístupu, t. j. k zverejňovaniu množstva zbytočných informácií, len aby splnili svoju povinnosť zverejnenia účtovnej závierky. IASB sa snaží odstrániť tento problém v rámci projektu tzv. Prezentácie účtovnej závierky. Predpokladá sa, že projekt prispeje k skvalitneniu informácií v účtovných závierkach a že tieto informácie budú pre investorov pri ich rozhodovaní väčším prínosom. Jednou z hlavných zásad nového projektu je, že informácie by mali byť detailnejšie členené, aby sa na základe nich mohli lepšie prognózovať budúce peňažné toky v rámci malých a stredných podnikov. Mnohí používatelia a zostavovatelia finančných výkazov sa domnievajú, že hlavným faktorom určujúcim účtovné výkazníctvo má byť ekonomický model, a to aj vtedy, ak účtovné závierky malých a stredných podnikov z rôznych odvetví ekonomiky budú menej porovnateľné. Možno konštatovať, že aj napriek tejto situácii nemusia účtovné jednotky čakať na dokončenie

projektu o prezentácii účtovnej závierky. Manažment preto môže zvážiť, ktoré informácie bude zverejňovať, aby tieto boli užitočné pre používateľa účtovnej závierky.

Použitá literatúra

[1] EVANS, L.: Problems and Opportunities of an International Financial Reporting Standard for Small and Medium-sized Entities, Accounting in Europe, 2005, roč. 2.

[2] PASEKOVÁ, M. a kol.: Implementace IFRS do malých a středních podniku, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 184 s., ISBN 978-80-7357-866-4

Informácie o autorovi:

Ing. Zuzana Staríčková, PhD.

Odborná asistentka

Národohospodárska fakulta Ekonomickej univerzity v Bratislave,

Katedra financií, Dolnozemska cesta 1/a, 852 35 Bratislava

Tel: 421 02 6729 1310, email: 4soyza@gmail.com

POHĽAD EKONOMICKÝCH ŠKÔL NA FENOMÉN „EKONOMICKÁ KRÍZA“¹⁸

THE REFLECTION OF THE TERM OF „ECONOMIC CRISIS“

MARCEL NOVÁK, MAREK LENNER

Abstrakt

V súčasnosti stále pretrváva nielen vo svete, ale aj v Slovenskej republike globálna finančná a hospodárska kríza. S určitosťou môžeme povedať, že ide o najväčšiu hospodársku krízu od Veľkej hospodárskej krízy z tridsiatych rokov minulého storočia. Hoci je každá kríza iná a má iný „spúšťač“, z histórie vieme, že priebeh kríz býva podobný a konečným výsledkom je pokles výkonnosti ekonomiky. Nesmieme však zabudnúť na teoretické východiská jednotlivých ekonomických škôl, ich odlišnosti, či názor na cyklickosť ekonomiky a vývoj ekonomických kríz. Zmyslom článku je práve priblíženie teoretických názorov vybraných ekonómov na problematiku ekonomických cyklov a z nich prameniacych ekonomických kríz. Je nemožné v jednom článku zachytiť názory všetkých na uvedený okruh problémov, preto sme vybrali len postoje tých, ktoré sú podľa nášho názoru najvýstižnejšie pri popisovaní východísk a príčin ich vzniku.

¹⁸ Príspevok vznikol v rámci riešeného projektu OP VaV s názvom Vytvorenie excelentného pracoviska ekonomického výskumu pre riešenie civilizačných výziev v 21. storočí (ITMS 26240120032). Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ (50%).

Kľúčové slová

Ekonomický cyklus. Ekonomická kríza. Hrubý domáci produkt. Úspory. NBER. Kapitálová štruktúra ekonomiky.

Abstract

At present time, there is still in the world but also in the Slovak Republic, the global financial and economic crisis. With certainty, we can say that this is the biggest economic crisis since the Great Depression of the thirties of the last century. Although each crisis is different and has a different "trigger", we know from history that the crisis is similar to the process and the end result is a decline in economic performance. But we must not forget the theoretical background of economic schools, their differences in opinion on whether the cyclical development of the economy and economic crisis. The purpose of the article is just approaching the theoretical views of selected economists on the issue of business cycles and economic crises stemming them. It is impossible in one article to capture the all views of the stated range of issues, so we chose only those positions that we believe are most accurate when describing the background and their causes.

Key words

Economic cycle. Economic crisis. Gross domestic product. Savings. NBER. Capital structure of economy.

ÚVOD

S pojmom „kríza“ či už hypotekárna, finančná, hospodárska alebo dlhová sa stretávame denne už od roku 2008, keď praskla bublina hypotekárnej krízy v USA. V očiach väčšiny verejnosti sa stretávame s nepochopením, respektíve so skutočnosťou, že je kríza, či recesia braná ako niečo neprirodzené, prekvapivé a nezažité. Rozdielne názory poukazujú na zlyhanie kapitalizmu a prílišnej liberalizácie, alebo na druhej strane zlyhanie štátu, cez jeho silnú reguláciu a v miešanosť do finančnej sféry. V každej jednej oblasti reálneho života dochádza skoro k pravidelným vzostupom a pádom a preto nie je tomu inak ani v ekonomickej teórii či hospodárskej praxi. Jedná sa o celkom prirodzenú súčasť nášho bytia. Po relatívne dlhom čase hospodárskeho rastu zasiahla svet finančná kríza celkom nepripravený. A to napriek tomu, že jej príchod predpokladali viacerí ekonómovia, medzi inými napríklad Dean Baker, Med Jones, Nouriel Roubini alebo Peter Schiff. Názory však majú spoločnú nejednotnosť či neistotu a ako môžeme vidieť, riešenie je stále v nedohľadne. Nesmieme však zabudnúť na teoretické východiská jednotlivých ekonomických škôl, ich odlišnosti, či názor na cyklickosť ekonomiky a vývoj ekonomických kríz. Je nevyhnutné analyzovať jednotlivé zdroje ekonomického rastu, ktorý vystupuje ako hlavný faktor pri cyklickom vývoji hospodárstva. V súčasnosti prebieha na Slovensku i vo svete globálna finančná a hospodárska kríza. S určitosťou môžeme povedať, že ide o najväčšiu hospodársku krízu od Veľkej hospodárskej krízy z tridsiatych rokov minulého storočia. Hoci je každá kríza iná a má iný „spúšťač“, z histórie vieme, že priebeh kríz býva podobný a konečným výsledkom je pokles výkonnosti ekonomiky. Pôvod súčasnej krízy je v globalizovanom finančnom sektore a preto sa takmer okamžite premietla jednak do okolitých krajín a jednak do reálneho sektora ekonomiky. Stav o ktorom dnešní súčasníci zväčša len čítali¹⁹, alebo

¹⁹ Samozrejme, myslíme krízu obrovských rozmerov, nie dočasné cyklické výkyvy ako boli napr. v rokoch 1973 -1979, prípadne 2000-2002

počuli sa dnes dotýka priamo každého z nás. Dnes je svete iba veľmi málo ľudí, ktorí by krízu osobne nepocítili na vlastnej koži, dokonca aj tí, čo si mysleli, že už nemôžu viac stratiť nakoniec strácajú čoraz viac. Ľudia totiž príliš dlho žili nad svoje pomery a bolo iba otázkou času, kedy táto dlhová bublina praskne. Varovania ekonómov však len málokto bral vážne.

EKONOMICKÝ CYKLUS A EKONOMICKÁ KRÍZA VO VYBRANÝCH TEÓRIÁCH SLÁVNÝCH EKONÓMOV

Ak chceme vôbec len uvažovať o kategórii „ekonomická kríza“ musíme ju chápať v širších súvislostiach ako výsledok cyklického priebehu hospodárstva, ktorý je sprevádzaný hlavne poklesom ekonomickej aktivity jednotlivých ekonomických subjektov. Pretože priebeh ekonomických cyklov²⁰ je nepravidelný, ani jeden ekonomický cyklus nie je presne taký istý ako druhý. Neexistuje všeobecne platný vzorec, ktorý by mohli ekonómovia použiť na predpoveď vzniku a dĺžky trvania ekonomických cyklov. Svojou nepravidelnosťou sa ekonomické cykly oveľa viac podobajú zmenám počasia. Výskumné organizácie²¹ a ekonómovia skúmali ekonomické cykly a svoje analýzy použili pri formulovaní teórií ekonomických cyklov. V ekonomickej literatúre existujú dve základné diela, ktoré analyzujú vývoj ekonomických cyklov – Haberlerova Prosperita a depresia a dielo ekonóma Hansena Ekonomické cykly a národný dôchodok. Obe práce analyzujú vývoj teórií cyklov a usilujú sa sformulovať „syntetickú“ teóriu vysvetľujúcu podstatu a príčiny cyklov.

Thomas R. Malthus

Jedným z priekopníkov ktorý sa nepriamo zaoberal hospodárskym cyklom je pán Malthus. Vo svojej teórii nadvýroby vyjadril obavu, že práve v prípade akumulácie kapitálu môžeme vyvolať tendenciu k nedostatočnému dopytu v porovnaní s existujúcou ponukou, respektíve vytvorené príjmy sú nedostatočné a neumožňujú nám zabezpečiť odbyť pre ponúkané statky. V jednoduchosti by sme mohli skutočnosť, ktorú pokladal Malthus za základný kameň úrazu cyklickosti pomenovať ako úspory, ktoré sú veľmi vysoké a teda priamo vytvárajú príliš nízky dopyt po statkoch a vytvára krízu. Malthusove riešenie vyplýva z podpory dopytu, ktorý má sanovať jeho predchádzajúci únik k úsporám. Treba však poukázať na skutočnosť, že teória podspotreby nie je klasickou teóriou hospodárskeho cyklu. Malthus však považoval hospodársku krízu, ktorá prepukla v Anglicku²² za prvý príznak nadvýroby statkov – príznak ktorý pochádza z kapitalistickej industrializácie.

Jean B. Say

V rovnakej dobe ale s iným názorom prichádza Jean B. Say, ktorého preslávil hlavne „Sayov zákon trhu“ ktorý vyplýva z predikcie, že ponuka si vždy vytvorí rovnaký dopyt. Je

²⁰ Prírodné vedy označujú pod pojmom cyklus periodický pohyb (sínusoidu), moderná ekonomická veda pristupuje k cyklom ako k pohybu, ktorý je zložený z deterministickej zložky a náhodnej zložky. Termín hospodársky cyklus, alebo presnejšie podnikateľský cyklus, zodpovedá termínu business cycle, ktorý sa väčšinou používa v americkej literatúre. V anglickej literatúre sa zaužíval termín trade cycle, čo znamená obchodný cyklus, ktorý kladie dôraz na maloobchodné transakcie. V ekonomickej literatúre sa môžeme stretnúť aj s termínom priemyselný cyklus.

²¹ NBER – National Bureau of Economic Research, americká súkromná nezisková organizácia so sídlom v Cambridge, vznikla v roku 1920. Jej členmi boli významní ekonómovia zaoberajúci sa ekonomickými cyklami (W.C. Mitchell, A.F. Burns, M. Abramovitz, G.H. Moore). Ďalšou organizáciou je ECRI – Economic Cycle Research Institute alebo CIBCR – Center for International Business Cycle Research so sídlom v New Yorku. V Kanade v Montreale má sídlo CREFE –Center for Research on Economic Fluctuations and Employment. Podobné výskumné organizácie sú aj v Japonsku, Anglicku, Francúzsku. V Nemecku sa výskumom cyklov zaoberá IKSF – Institut für Konjunktur und Strukturforchung, ktorý sídli v Brémach a IFO – ktorý sídli v Mníchove.

²² po Napoleonských vojnách.

pravdou, že často krát nebola táto myšlienka správne pochopená. Významným však bolo, že rozdeľovala trhovú ponuku a dopyt a agregátnu ponuku a dopyt. Ak by sme sa pozreli napríklad na automobilový priemysel, „výroba automobilov vytvára dôchodky ľuďí, ktorí ich nepoužívajú výlučne k nákupu automobilov, ale i rôznych iných tovarov. Inak povedané, trhovú ponuku a dopyt sú na sebe nezávislé. Preto sa trhovú ponuku automobilov môže odlišovať od trhového dopytu po automobiloch a na trhu automobilov môže vzniknúť nerovnováha. Ale agregátna ponuka a agregátny dopyt sú na sebe závislé. Dá sa dokonca povedať, že jedno je iba iným vyjadrením druhého. Sayov zákon tak vyjadruje jednu zo základných myšlienok makroekonomickej. A tak nás varuje, že nemôžeme poznatky mikroekonomickej mechaniky aplikovať na otázky makroekonomickej a opačne.“²³

Niektorí ekonómovia kritizovali Sayov zákon a brali ho ako názor, ktorý si neuvedomuje existenciu hospodárskych poklesov, recesií. On im však argumentoval dôležitosťou sledovania štruktúry a teda bral cyklické poruchy za štrukturálne, nie ako celkový deficit dopytu. Nerovnováhy ktoré v trhovom mechanizme vznikajú majú za úlohu vyčisťovania trhu od prebytočných, neefektívnych dopytových a ponukových tlakov, pričom sú vždy dočasné.

Karl Marx

Jednou z veľmi dôležitých, ale často v súčasnosti zabúdaných názorových platforiem bola aj Marxova Teória kríz. Charakterizuje kapitalizmus ako „hospodársky systém, ktorý je periodicky zachvátený ničivými krízami z nadvýroby, čo plodí ohromné národohospodárske straty a sociálne napätie.“²⁴ Marx chápal hospodársky cyklus ako „periodické zmršťovanie a expandovanie rezervnej armády nezamestnaných.“²⁵ Nevieme však na isto pochopiť, či Marx považoval jednotlivé kontrakcie za príčinu alebo následok. Teória stála teda na predpoklade, že ako náhle príde k zavedení inovácií a postupov do výrobného procesu vytvorí sa tlak na odchod jednotlivých zamestnancov, ktorý doplnia rezervoár nezamestnaných, pričom pre ostatných, ktorí ostali vo výrobe sa zdvihnú mzdy. V dôsledku toho prichádza k zníženiu ziskov a teda možností ďalších investícií čo tlačilo na pokles výroby a na ďalší tlak na zvyšovanie rezervnej armády nezamestnaných. Pri optimalizácii výroby však prišlo k dočasnému poklesu miezd, následne rastu ziskov a investícií. Vo fázy expanzie sa opäť najímali pracovníci s rezervoára nezamestnaných a tým prichádzalo k jeho zníženiu. Podľa Marxa sa tento cyklus neustále opakoval.

Friedrich August von Hayek a pohľad Rakúskej ekonomickej školy

Pohľad predstaviteľa neskoršej rakúskej školy považoval za jeden z najdôležitejších indikátorov pri sledovaní kríz peniaze a peňažný systém. „Podľa neho príčinou vznikajúcej ekonomickej nerovnováhy sú peniaze, osobitne peňažno-úverová politika bánk. Ekonomickú nerovnováhu spôsobuje nerovnomernosť zmien jednotlivých cien, predovšetkým

²³ HOLMAN, R. a kol. 2001. Dejiny ekonomickeho mysleni. Praha : C. H. Beck, 2001. ISBN 80-7179631-X s.72. str. 544.

²⁴ HOLMAN, R. 2001. a kol. Dejiny ekonomickeho mysleni. Praha : C. H. Beck, 2001. ISBN 80-7179631-X s.147. str. 544.

²⁵ HOLMAN, R. 2001. a kol. Dejiny ekonomickeho mysleni. Praha : C. H. Beck, 2001. ISBN 80-7179631-X s.147. str. 544.

Marx chápal rezervnú armádu nezamestnaných ako problém, ktorý tvorí kapitalizmus zo svojej podstaty fungovania. Podľa jeho chápania sa jednalo o istý rezervoár nezamestnaných, resp. pracovnej sily, ktorá j stále dopĺňaná novými robotníkmi, roľníkmi a remeselníkmi, ktorý sú vplyvom zavádzania nových technologických pokrokov (strojov, zariadení a inovácií) vytláčaný z výroby.

disproporcionálne zmeny cien spotrebných predmetov a investičných statkov.²⁶ Ak chceme pochopiť Hayekovu teóriu hospodárskeho cyklu potrebujeme najprv zadefinovať základné teoretické kategórie z ktorých vychádzal.

- a) dobrovoľné úspory – súčasná spotreba odsunutá do budúcnosti, tzv. budúca spotreba. Budúca spotreba je teda dobrovoľne premenená na kapitál
- b) vynútené úspory – existuje veľká ponuka úveru. Vyvolané expanziou bankového úveru a inflačným rastom cien spotrebných statkov. „Časom mizne s tým, ako sú ceny doháňané mzdami. Vtedy sa tiež úroková miera vracia na predchádzajúcu úroveň. To je počiatok depresie. Podnikatelia totiž zisťujú, že veľa ich investícií sú zlyhmi investíciami a začínajú ich odbúravať.“²⁷

Teória hospodárskeho cyklu vychádza z predpokladu, že hlavnou činnosťou podnikateľa je správne odhadnutie vývoja trhu resp. jeho očakávania. Na základe očakávaní musí prispôbovať svoju podnikateľskú činnosť. Hayek počíta s predpokladom, že na základe podobných odhadov práve podnikateľ so správnymi očakávaniami dosahuje zisk, pričom ak sú jeho očakávania nesprávne dosahuje stratu, resp. nižší zisk. V prípade bežného vývoja trhu a existencie konjunktúry väčšina podnikateľov dosahuje na trhu zisk. Vysvetlenie nahromadenia chýb nám ponúka práve Hayek²⁸ – Garrisonov²⁹ model. „Rakúska teória hospodárskeho cyklu vychádza z porovnania úsporami vyvolaného boomu, ktorý je udržateľný a úverovou expanziou vyvolaného boomu, ktorý udržateľný nie je.

Zvýšenie miery úspor a úverová expanzia centrálnej banky uvádzajú do pohybu trhové procesy, ktorých počiatočné efekty prejavujúce sa v zmenách kapitálovej štruktúry sú podobné, no ktorých konečné efekty sú diametrálne odlišné³⁰. Ak vezmeme do úvahy predpoklad, že pomer úspor a spotreby v ekonomike je odvodený od preferencií jednotlivých spotrebiteľov, môžeme si dovoliť tvrdiť, že ako pomerový ukazovateľ nám bude slúžiť čistá úroková miera. Na základe nízkej preferencie súčasnej spotreby vytvára tlak na pokles úrokovej miery, ktorá automaticky pôsobí ako stimulačný efekt pre rast investičnej aktivity. „Medzičasová (intertemporálna) štruktúra produkcie na trhu pozostáva zo sub -agregátov investícií, ktoré sú definované na základe ich časového vzťahu k spotrebným statkom, ktoré pomáhajú vyprodukovať. Niektoré fázy produkcie ako napr. výskum alebo ťažba nerastných surovín sú temporálne vzdialené outputu spotrebných statkov. Iné stupne, ako napr. distribúcia alebo maloobchod sú temporálne blízko k finálnym statkom. Ako je známe zo zákonitostí výpočtu diskontovaných hodnôt, citlivosť na zmenu úrokovej miery vzrastá priamoúmerne temporálnemu odstupu jednotlivého sub - agregátu investícií, t.j. fázy produkcie, ktorá vyrába input pre nasledovnú fázu od finálnej spotreby.“³¹ Ako môžeme vidieť na rozdiel od súčasného ekonomického myslenia hlavného ekonomického prúdu, prichádza rakúska ekonomická škola s heterogenitou a komplementaritou kapitálu. Kapitálovú štruktúru môžeme vidieť v Hayekovom trojuholníku.

²⁶ LISÝ J. a kol. 2003. Dejiny ekonomických teórií. Bratislava : IURA EDITION, 2003. ISBN 80-89047-60-2 s. 233. str. 386

²⁷ HOLMAN, R. a kol. 2001. Dejiny ekonomického myšlení. Praha : C. H. Beck, 2001. ISBN 80-7179631-X s.272. str. 544.

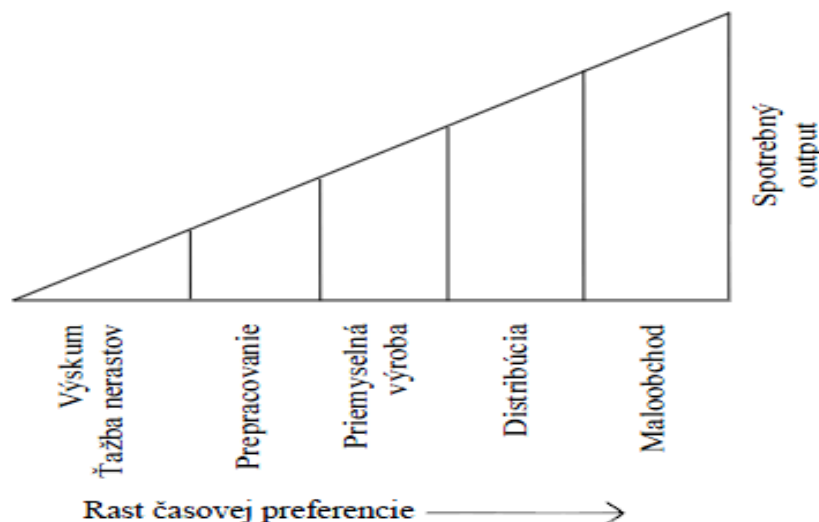
²⁸ V roku 1974 bolo F.A. v Hayekovi udelená Nobelova cena práve za prínos v oblasti hospodárskeho cyklu

²⁹ Člen 5. generácie rakúskej ekonomickej školy formalizoval a spopularizoval Hayekov model.

³⁰ THOMAY M. Working paper No. 1. Hayekov-Garrisonov model hospodárskeho cyklu 2002 [online]. 2002 [2002-03]. V súčasnosti online nedostupné na <http://www.islobda.sk/files/wp01.pdf> s.6 str. 15.

³¹ THOMAY M. Working paper No. 1. Hayekov-Garrisonov model hospodárskeho cyklu 2002 [online]. 2002 [2002-03]. V súčasnosti online nedostupné na <http://www.islobda.sk/files/wp01.pdf> s.7 str. 15.

Obrázok č. 1: Kapitálová štruktúra ekonomiky (Hayekov trojuholník)

Zdroj: THOMAY M. Working paper No. 1. Hayekov-Garrisonov model hospodárskeho cyklu 2002.

Horizontálna os znázorňuje časový rozmer, vertikálna os hodnotový rozmer. „Vzrast miery úspor je prostredníctvom trhového mechanizmu transformovaný do zvýšeného dopytu v relatívne skorých (od spotreby vzdialených) fázach produkcie a znížením spotreby. Štruktúra dopytu po outpute sa zmení proporcionálne zmene časovej preferencie jednotlivcov. Odvesna trojuholníka predstavujúca spotrebné výdavky sa skráti a produkčno-časová odvesna sa predĺži. Dochádza k zdravému (udržateľnému hospodárskemu rastu).“³²

Podľa rakúskej školy problém nastáva v situácii úverovej expanzie centrálnej banky. Peniaze emitované centrálnou bankou totiž znižujú úrokovú mieru.³³ Podnikatelia chybné spracujú túto informáciu pod domnienkou, že spotrebitelia majú veľké množstvo vlastných zdrojov. Investori sa následne púšťajú do rizikovejších a časovo náročnejších investícií, vzdialené od konečnej spotreby. Na obrázku by sme si tento efekt mohli znázorniť, znížením vertikálnej priamky a predĺžením horizontálnej priamky v Hayekovom trojuholníku. Nastáva vytvorenie bubliny, ktoré je nakoniec nasledované krachom. „Novo emitované peniaze postupne prenikajú z rúk ich vypožičiavateľov k vlastníkom výrobných faktorov v podobe miezd, ziskov a úrokov. Keďže sa však pôvodná miera časovej preferencie nezmenila (samotná úverová expanzia nemá na časovú preferenciu jednotlivcov žiaden vplyv), ľudia získané prostriedky miňajú v rovnako, t.j. pôvodnom pomere spotreba – úspory. Jednotlivci budú dopytovať celkovú štruktúru produkcie na základe nezmenenej časovej preferencie a dopyt sa presunie z vyšších (teda ďalej od finálnej produkcie vzdialených) fáz produkcie do fáz nižších. Investície vo vyššej sfére produkcie (výskum, vývoj, ťažba surovín, atď.) sa ukážu ako nerentabilné: podnikatelia nebudú dostatočne dopytovať tieto investičné statky a nedostatočný dopyt spôsobí krach a likvidáciu zlých investícií (malinvestment).“³⁴ Hayekovo riešenie problémov krízy spočíva v jeho odmietaní štátnych zásahov do ekonomického procesu. Riešenie nezamestnanosti nevidí v makroekonomickej politike štátu, keďže štát podľa neho nevytvára pracovné miesta. Nezamestnanosť vidí ako mikroekonomický problém. Podľa neho je „dôsledkom nesúladu medzi rozdelením dopytu po jednotlivých druhoch tovarov na jednej strane a alokáciou práce a ostatných výrobných zdrojov potrebných na

³² THOMAY M. Working paper No. 1. Hayekov-Garrisonov model hospodárskeho cyklu 2002 [online]. 2002 [2002-03]. V súčasnosti online nedostupné na <http://www.islobda.sk/files/wp01.pdf> s.8 str. 15.

³³ resp. cez operácie CB sa dá úroková miera znížiť aj priamym rozhodnutím CB.

³⁴ THOMAY M. Working paper No. 1. Hayekov-Garrisonov model hospodárskeho cyklu 2002 [online]. 2002 [2002-03]. V súčasnosti online nedostupné na <http://www.islobda.sk/files/wp01.pdf> s.12 str. 15.

výrobu tovarov na druhej strane. Automatické obnovenie rovnováhy pôsobí proti strnulosti trhu práce, ktorú podľa von Hayeka spôsobujú odbory. Keďže efektívnosť alokácie výrobných zdrojov podľa neho závisí od pružnosti miezd, je proti regulácii cien a dôchodkov, pretože ich úroveň je určovaná na trhu.³⁵

Lord John M. Keynes

Keynesiánska makroekonomická politika sa díva na stav hospodárskeho poklesu z iného uhla. Podľa Keynesa „V prípade hospodárskeho poklesu štát nielenže môže, ale aj nevyhnutne musí zasahovať do hospodárstva a zabezpečiť tak potrebný objem výroby a zamestnanosti.“³⁶ Štát by teda v prípade problémov mal regulovať od sklonov k spotrebe, cez preferenciu likvidity až po investičný dopyt. Lord Keynes videl základný problém pri recesii nedostatočný podnet podnikateľov k investičným činnostiam a na druhej strane slabým efektívnym dopytom. Na rozdiel od zástancov rakúskej ekonomickej školy, vychádzal z predpokladu, že trh nemôže v každej situácii zabezpečovať efektívny dopyt. Vychádza preto z analýzy efektívneho kúpyschopného dopytu, kde sleduje vzťah medzi úsporami a investíciami. Podstatou analýzy je tvrdenie, že vývoj všetkých makroekonomických veličín je v prvom rade podmienená kúpyschopným dopytom. Teda rovnováha je závislá na existencii celkového dopytu. Predpoklad analýzy efektívneho dopytu môžeme brať ako zamietnutie Sayovho zákona trhu ktorý hovorí, že ponuka si sama automaticky vytvára dopyt. Keynes vychádza z opačného predpokladu, že práve dopyt určuje výrobu, respektíve ponuku. Celá analýza ktorú vytvoril ho doviedla k záveru, „hlavným zdrojom nestability trhového systému sú investície a preto štát by mal prevziať väčšiu zodpovednosť za ovplyvňovanie investičnej činnosti.“³⁷ Rozdiel medzi prístupom rakúskej školy voči keynesiánstvu môžeme vidieť aj v celkovom chápaní cyklického vývoja ekonomiky. Kým liberálne teórie (Wicksell, Hayek, Mises, Schumpeter) vysvetľovali cykly exogénnymi šokmi, Keynes sa prikláňal skôr k endogénnym príčinám (nestabilitou investícií). Nestabilita mohla byť podložená napríklad nesprávnymi očakávaniami investorov, či už prehnane optimistickými alebo pesimistickými. „Avšak Keynesovi nešlo primárne o vysvetlenie cyklu. Veril, že kapitalizmus, od určitého štádia svojej zrelosti, trpí vnútorným sklonom k chronickej depresii a nezamestnanosti alebo k rovnováhe pri neúplnej zamestnanosti. Práve používanie pojmu rovnováha v tomto kontextu naznačuje, že keď ekonomika upadne do tohto stavu, nie je schopná sa z neho dostať sama, pôsobením vlastných trhových mechanizmov.“³⁸ Celkovú hospodársku politiku videl v dlhodobom vyrovnanom nastavení rozpočtu, pričom práve v problémových časoch pripúšťa aj deficitný rozpočet práve na podporu investícií a tvorbu pracovných miest.

ZÁVER

Samotný termín ekonomický cyklus a kríza je v ekonomickej literatúre vysvetľovaný ako dôsledok realizácie najrôznejších krátkodobých šokov (fiškálnych, peňažných, poľnohospodárskych), ktoré zapríčiňujú dočasné odchýlky skutočného agregátneho produktu od dlhodobej dráhy vývoja produktu, ktorý literatúra označuje ako potenciálny. S touto koncepciou ekonomického cyklu súvisí aj dôraz kladený na dosť striktné rozlišovanie medzi teóriami ekonomického cyklu a teóriami ekonomického rastu, ktoré sú založené na objasnení

³⁵ LISÝ J. a kol. 2003. Dejiny ekonomických teórií. Bratislava : IURA EDITION, 2003. ISBN 80-89047-60-2 s. 234-235. str. 386.

³⁶ LISÝ J. a kol. 2003. Dejiny ekonomických teórií. Bratislava : IURA EDITION, 2003. ISBN 80-89047-60-2 s. 156. str. 386.

³⁷ LISÝ J. a kol. 2003. Dejiny ekonomických teórií. Bratislava : IURA EDITION, 2003. ISBN 80-89047-60-2 s. 161. str. 386

³⁸ HOLMAN, R. a kol. 2001. Dejiny ekonomického myšlení. Praha : C. H. Beck, 2001. ISBN 80-7179631-X s.369. str. 544

determinantov trendového vývoja ekonomiky. Tradičný pohľad na ekonomický cyklus implicitne predpokladá, že trvalé zmeny produkčných možností ekonomiky prebiehajú hladko a neodrážajú sa vo výkyvoch HDP, takže keby neexistovali dočasné poruchy, ekonomiky by rástli stabilným tempom. V súčasnosti s týmto tvrdením mnoho ekonómov nesúhlasí a opiera svoje názory o výsledky niektorých ekonometrických analýz,³⁹ ktoré dokázali, že výkyvy HDP sú výsledkom akumulácie šokov, ktoré ovplyvňujú potenciálny produkt. Kompromisným a stále viac uznávaným názorom je koncepcia ekonomických cyklov, ktorá chápe ekonomický cyklus ako prejav spoločne realizovaných dočasných šokov a trvalých šokov (napr. zmeny v produktivite práce) a v ekonomickej literatúre má názov ako „teória náhodného pohybu s trendom“ (random walk with drift). Z analýzy ekonomických dejín môžeme usudzovať, že každá ekonomická škola, vysvetľovala a pristupovala k problematike ekonomických cyklov svojším spôsobom. Ekonóm W. Zarnowitz⁴⁰ upozornil na fakt, že samotný záujem ekonomických škôl o skúmanie ekonomických cyklov podlieha „cyklickým výkyvom“ : rastie v obdobiach veľkých fluktuácií a klesá v obdobiach relatívnej stability ekonomík. V roku 2004 bola udelená Nobelova cena za ekonómiu nórskeho ekonómovi Finnovi Kydlandovi a americkému ekonómovi Edwardovi C. Prescottovi, ktorí spojili teóriu ekonomických cyklov s teóriou ekonomického rastu a položili základy na tvorbu nových modelov ekonomických cyklov, ktoré odporúčajú vládam nezasahovať nesystematicky do ekonomiky, nemeniť často pravidlá a nechať ekonomiku v stabilnom prostredí rásť. V súčasnom 21. storočí ekonomický cyklus ovplyvňujú predovšetkým procesy typické pre novú ekonomiku napr. masová implementácia moderných progresívnych informačných a telekomunikačných technológií, dynamické štrukturálne zmeny, globalizačné procesy vo svete, rast konkurencie a meniaci sa mix hospodárskej politiky spôsobujú, že nová ekonomika v 21. storočí je ohrozená cyklickými výkyvmi ako v minulosti. Napriek zdokonaľovaniu hospodársko-politického mixu sa v novej ekonomike zvyšuje nestabilita a neschopnosť udržať ekonomický rast HDP v dlhom časovom období na prijateľnej úrovni, zvyšuje sa nepružnosť na trhu práce a zvyšuje sa štrukturálna nezamestnanosť pri možných inflačných tlakoch, spomaľuje sa dlhodobý rast produktivity práce no podľa nás jediné východisko a liek na súčasné problémy je efektívne, účelné využívanie výsledkov vedeckého a technologického pokroku a technologických zmien a ich implementácia v hospodárskej praxi.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. HOLMAN, R. a kol. 2001. Dejiny ekonomického myšlení. Praha : C. H. Beck, 2001. ISBN 80-7179631-X.
2. LISÝ J. a kol. 2003. Dejiny ekonomických teórií. Bratislava : IURA EDITION, 2003. ISBN 80-89047-60-2.
3. THOMAY M. Working paper No. 1. Hayekov-Garrisonov model hospodárskeho cyklu 2002 [online]. 2002 [2002-03]. V súčasnosti online nedostupné na <http://www.islobda.sk/files/wp01.pdf>
4. ZARNOWITZ, V.: Recent Work on Business Cycles in Historical Perspective, Journal of Economic Literature, 23, 1985, s. 523 – 580.
5. IŠA, J.: Odkaz lorda z Tiltonu. In: BIATEC, roč. 10, Apríl 2002, č. 4, s. 19 - 22.
6. MANKIW, N.G.: Zásady ekonómie. Praha : GRADA Publishing, 1999.
7. LISÝ, J.: Makroekonómia : výkonnosť ekonomiky a ekonomický rast. 2. vydanie.
8. CZESANÝ, S.: Hospodársky cyklus. Praha : LINDE, 2006. Bratislava : IURA EDITION, 2005.

³⁹ Beveridge a Nelson (1981), Nelson a Plosser (1982), Campbell a Mankiw (1987, 1988)

⁴⁰ Zarnowitz, V.: Recent Work on Business Cycles in Historical Perspective, Journal of Economic Literature, 23, 1985, s. 523 – 580.

9. ROMER, D.: Advanced Economic. New York : MacGraw-Hill, 1996.
10. MACHÁČEK, M.: Od klasiků k novým klasikům : stručný nástin vývoje pojetí hospodářského cyklu od 19. století do počátku 70. let 20. století. In: Ekonomická revue, roč. 4, 2001, č. 4, s. 35 - 52.

KONTAKTNÉ ÚDAJE

Ing. Marcel Novák, PhD.
Katedra ekonomickej teórie
Národohospodárska fakulta
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava
email: marcel.novak@euba.sk

Ing. Marek Lenner
Tatra banka, a. s.
Bratislava